بڵاوکراوەی ڕێکخراوی خوێندکارانی سوسیالیستی کورد لە ئەورووپا ـ سوئێدە

جەمال نەبەز

ڕۆژی ناسیونالی کورد

ئۆتۆنۆمی یا کوردستانێکی سەربەخۆ یا بڕیاری چارەنووس لە ئازادی دا و

بۆ ئازادی .

وتارێکی سەمینارییە

لە ڕۆژی شەممەی ١٩٨٥/٥/١١ دا لە ستۆکهۆلم لە کۆبوونەوەیەکی

کوردە ئاوارەکانی دانیشتووی سوئێد دا خوێندرایەوە

بنکەی چاپەمەنی ی ئازاد
سوئێد ٢٥٩٧ ک ١٩٨٥ ف

جەمال نەبەز

دۆزی ناسیۆنالی کورد

ئۆتۆنۆمی یا کوردستانێکی سەربەخۆ یا
بڕیاری چارەنووس لەئازادیدا و بۆ ئازادی

وتارێکی سەمیناری یە
لەرۆژی شەممەی ١١/٥/١٩٨٥دا لەستۆکهۆڵم
لەکۆبوونەوەیەکی کوردە ئاوارەکانی دانیشتووی
سوێددا خوێندرایەوە

هەواڵنامەی کتێب

بڵاوکراوەی ڕێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد
لەئەورووپا (سۆکسە) یە
٢٥٩٧ ک / ١٩٨٥ ف
بنکەی چاپەمەنیی ئازاد / سوێد

پێرستی باسەکان

١- سڵاووکردنەوەی سەمینار
٢- چوونە نێوباس
٣- سەرنجێکی مێژوویی / کوردستان وبیری سەربەخۆیی.
٤- کورد و بیری ئۆتۆنۆمی .
٥- ئەوبەڵگانەی کە لە دژی سەربەخۆبوونی کوردستانن :
أ- کورد تائێستە دەوڵەتی نەبووە ،لەمەو دوواش نابێ‌بیبێ.
ب- سەربەخۆیی کوردستان مانای بێ هێزی پرۆلیتاریای تورک و فارس و عەرەب و کوردە .
ج- هەر دەوڵەتێک شتێکی پیرۆزە ، نابێ کەرت‌کەرت بکرێ .
١- دەستەی یەکەم.
٢- دەستەی دووەم .
٣- دەستەی سێیەم .
د- کورد " نەتەوە " نییە ، بۆیە مافی"دەوڵەتی‌سەربەخو"ی نییە .
٦- کورد و تۆمەتی " جیابوونەوەخوازی ".
٧- چیرۆکی " ئۆتۆنۆمی " لە کوردستانی بەعێراقەوە نووسێنراودا
٨- " ئۆتۆنۆمی " بۆ کورد لە تای تەرازوودا .
٩- " بێ‌دەوڵەتی " بۆ گەلی کورد مانای چی .
١٠- بڕیاری چارەنووس لە ئازادی داو بۆ ئازادی .
١١- ژێدەرەکان .

هەواڵنامەی کتێب

ووتەی سۆکسە

میوانە بەڕێزەکان

هاوبیرە خۆشەویستەکان

خوشک وبرا ئازیزەکان

بەنێوی ڕێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد لە ئەوروپا (سۆکسە) لقی سوێد، سڵاوی ئازادی ویەکسانیتان ئاراستە دەکەین وهەمو لایەکتان بەخێربێن .

بەپێویستمان زانی ئەم سیمینارە بگرین بەتایبەتی لەم ڕۆژەدا لەمێژووی گەلەکەمان ، کەئەوەتا وەک دەبینین ڕۆژ بە ڕۆژ جەماوەری گەلەکەمان بەوپەڕی دڵخۆشی وشانازیەوە دەچێ بەدەنگی داواکەرانی کوردستانێکی ئازاد وگەلێکی یەکسانەوە لەوەتەی بیری نەتەوەیی کوردی سەربەقوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم ، بەشێوەیەکی ڕێکخراو لە کوردستاندا هاتووتە کایە بەر لەچارەکە چەرخێک لەمەوبەر، ئەوەش لەنێو چوارچێوەی کۆمەڵەی ئازادی وژیانەوەو یەکێتیی کورد (کاژیک) دا ،قەدەر ڕۆژی لەرۆژان جەماوەری کورد وەک ئەمڕۆ دەوری نەداوەو باوەشی نەکردووەتەوە بۆی ، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سیاسەتی تۆقاندن و کوشتن وبڕینەی کە داگیرکەرەکانی کوردستان لە دژی هەڵگرانی بیری نەتەوەیی بەکاریان هێناوە بەنیازی لەنێوبردنی بیری نەتەوەیی وهاوبیرانمان ، دەمێک بەنێوی برایەتی ودەمێک بەنێوی چینایەتی ودەمێک بەنێوی ئاینەوە ، بەڵام چۆن هەرچی تاریکایی جیهان هەیە ئەگەر کۆبێتەوە ناتوانێ ڕوشنایی مۆمێک بشارێتەوە ، ئاواش بیری نەتەوەیی کورد کەلەسەر بنەمای بیری ئازادی ویەکسانی مرۆڤ دامەزراوە، ڕەسەنی وپتەوی و فیداکاریتی سەد شەهیدو هەزاران هەڵگرانی بیرو قەڵەمی

دڵسۆز زیندوو ماوەتەوە تا ئەمڕۆ ڕۆڵەی کوردی بەشەرەف لە هەموو پارچەیەکی کوردستانی برینداردا کەوتونەتە جموجۆڵ و بەرەنگاری کردنی پیلانەکانی ڕژێمە داگیرکەرەکان وەهەمووبیریکی بێگانە بەکۆمەڵگەی کوردو دژ بەیەکگرتنی نەتەوەی کوردمان و هەوڵدانی هەموو لایەکی دڵسۆز بۆ رزگارکردنی بزوتنەوەی رزگاری خوازی کوردستان لەم گێژاوەیەی کەدوژمنی داگیر کەر بۆی ڕێکخستوین .

ئێمە نەتەوەیەکین هیچمان کەمتر نیيە لەو نەتەوانەی دەورو بەرمان لەبارەی بوونی مەرجەکانی نەتەوەوە ، ئیدی بۆچی بگەڕێین بەدوای ئۆتۆنۆمی داو خۆمان لەو نەتەوانەی دی بەکەمتربزانین وبکەوینە دووبەرەکیی یەکدی وبرایەتی کردنی ڕژێمە داگیرکەرەکان ؟ بۆ کوردستان نەبێتە کوردستانێکی ئازادی واکەبتوانێ دۆستایەتی و برایەتیی هەموگەلەکانی دەوروبەری خۆی وجیهان بکات .

بۆ ئەم مەبەستە هیوادارین هەمولایەکمان سوود ببینین لە ووتاری سیمیناری ماموستا و برامان کاک جەمال نەبەز بفەرموون.

زۆر سوپاس

هەواڵنامەی کتێب

١ ـ سڵاووکردنەوەی سەمینار

بەشدارانی بەڕێزی سەمینار :

سڵاوێکی برایانەی شیرینتان لێ بێ ،وزۆر سوپاستان دەکەم بۆ هەڵگرتنی ئەرکی بەشداریی ئەم سەمینارەی ئەمڕۆ،بەڕاستی ئەوەی زۆرتر پاڵی بەمنەوەنا کە لەماوەی نۆمانگدا بۆ جاری دووەم لەئەڵمانیاوە بێمە سوێد وبەخزمەتتان بگەم، ئەوهەستە بەرزە بوو کەساڵی رابوردوو لە کوردەئاوارەکانی دانیشتووی سوێدم دی ، کاتێک کە سەمیناری " بیری نەتەوەیی کوردی، نەبیری " قەومیەت"ی رۆژهەڵاتی ونە بیری " ناسیۆنالیزم "ی رۆژئاواییە "م لێرە پێشکێش کرد. ئامادە بوونی ئەمجارەشتان بەژمارەیەکی گەلێک پتر لەجاری پێشوو، نیشانەیەکە بۆئارەزوو وخواستی گەڕانتان بەدووای لێکۆڵینەوەو چارەسەری گیروگرفتەکانی کۆمەڵگەی کورددا .

بەشدارانی بەڕێزی سەمینار :

ئەو جۆش وخرۆشەی کە لە کۆمەڵانی کوردیی دەبینم،چ لە کوردستان وچ لەدەرەوەی کوردستان ؛ بۆپەیدا کردن وخوێندنەوەی نووسینەکانی من ؛ کە بەداخەوە لەبەر بێ هێزیی دەسەڵاتی ماددی ، لەبارەی تەکنیک وهونەری چاپەمەنییەوە زۆر پێشکەوتووش نین ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەماوەیەکی یەکجار کورتدا لەبازاڕدا نامێنن وئەم دەست وئەو دەست دەکەن ،ئەمە بێگومان مایەی خۆش بەختییە وهاندەرێکە بۆ من کەوام لێ دەکات سەرەڕای هەموو پڕکاری وتەگەرە وبەرهەڵستێکی بەردەمم، تاپێم بکرێ لەسەر تێکۆشانی رۆشنبیرانەی بابەتانەی زانستانەی خۆم بڕۆم کەیەکێک لەبەرهەمەکانی ئەم جۆرەسەمینارانەیە کە لە ئەورووپا ، چ بۆ کورد وچ بۆ رۆژهەڵاتی وچ بۆ ئەورووپایی

هەواڵنامەی کتێبی

پێکی دەهێنم . هەرلێرەدا زۆر بەپێویستی دەزانم سوپاسێکی گەرم پێشکێش بەرێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد لەئەورووپا (سۆکسە SOKSE) بکەم کەئەم سەمینارەی رێک خستوبەمەدمرفەتی روون کردنەوەی مەسەلەیەک لەومەسەلانەی رەخساند کەپێوەندی یان بەپاشەرۆژی کوردو کوردستانەوەهەیە هەرلەم هەلەشدا دەمەوێ سوپاسێکی یەکجارگەرمی بنکەی چاپەمەنیی ئازاد بکەم کە بە خەباتێکی بێ ووچان ولێ برانێکی زۆر، بەرهەمی ئەم سەمینارانە وگەلێک بەرهەمی دیکەیرۆشن -بیری دەخاتە بەردەم خوێنەرەوە، هیوام وایە لەم فەرمانە پیرۆزەدا سەرکەوتووبێ .

بەشدارانی بەرێزی سەمینار :

سەمیناری ئەمرۆمان لە " دۆزی ناسیۆنالی کورد" دەدوێ و پێوەندیی بەو پێشنیازانەوەهەیە کەلەلایەن کورد وناکوردەوە خراونەو دەخرێنە بەردەم چارەسەرکردنی ئەم مەسەلەیە .جا بەپێی سروشتی باسەکە خۆی ، ناچارم لەهەلوێستی ئەو کۆمەڵ ورێبازە سیاسیانە بدوێم کە بەرەنگاری ئەم مەسەلەیە بوون ودەبن و هەولی چارەسەرکردنیان داوە ودەیدەن. لەبەر ئەوە ووتارەکەم بابەتانە؛ واتە رەخنەگرانە دەبێ. ئەوانەی لەم سەمینارەدا دانیشتوون دەبێ بزانن کەمەبەستم لەباسکردنی هەلوێستی رابوردوو ،یا ئەمرۆی هێندێک رێبازی سیاسی بەرامبەر دۆزی ناسیۆنالی کورد؛ تەنێ بۆ خزمەتی زانستوگەیشتنە راستییە، نەک پاشقول گرتن لەم ولەو. بەتەواویش دلنیام لەوەی لەهەرجێ-یەک دڵ راگرتنی نابابەتانە وپێداهەلدانی ناشایستانە هەبوو، ئەوا زانست لەوجێیە باردەکات ومەسەلەکەش دەبێتە قوربانی ماستاوکردن ودووڕوویی وهیواشم وایە هەموولایەکمان لەوەبەدوور-بین . جارێکی دی سوپاستان دەکەم .

٢ - جوونە نێوباس

ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان ، هەروەها گەلێک لە ڕۆناکبیرانی کورد وتەنانەت ناکوردیش ، لەم دەساڵەی دوایییەدا ، واتە ؛ لەپاش هەرەس هێنانی شۆڕشی ئەیلوولەوە لە ٢٦ ی مارتی ١٩٧٥ دا ، کەوتوونەتە وتوویێژ و دەمەتەقێ لەبارەی دیاری کردنی ئەو پەڕی ئامانجی داخوازییەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوا- زانەی ئەمڕۆی کوردەوە . ئەم پارت وکۆمەڵە سیاسیانە ، هەروەها ئەم ڕۆشنبیرانە ، هێشتا لەنێو خۆیاندا لەسەر مەسەلەی باسکراو نەگەیشتوونەتە یەکبڕیار . هێندێکیان دەبێژن: کورد دەبێ لەداخوازییەکانی شۆڕشی ئەیلوول لانەدات وهەر وەکو جاران داوای "ئۆتۆنۆمی" بکات لەسنووری ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستان بەستراوە پێیانەوە ؛ بەڵام ئەو ئۆتۆنۆمییەی کە ئەمجارەدا وادەکرێ ، دەبێ "ئۆتۆنۆمییەکی ڕاستەقینە"بێ . هێندێکیشیان دەڵێن : بە تاقیکردنەوە دەرکەوتووە کە " ئۆتۆنۆمی " بەکاری کورد نایەت ، لەبەر ئەوە دەبێ کورد یەکسەر بۆ "کوردستانێکی سەربەخۆ هەوڵ بدات . هاوبیرانی قوتابخانەی کوردەی سۆسیالیزمیش کەبیرەکەیان بۆ یەکەمین جار لەکۆتایی پەنجاکاندا لە "کۆمەڵەی کاژیک " ودووای ئەوەش لەنێوەڕاستی هەفتاکاندا لەچارچێوەی " پارتی سۆسیالیستی کورد " (پاسۆک) داخۆی ڕێکخست هەر وەک جاران ،داوای مافی بڕیاری چارەنووس " دەکەن بۆ نەتەوەی کورد ، ودەڵێن ئەوبڕیارە کەلەلایەن نەتەوەی کوردەوە دەدرێ،دەبێ " لەئازادی دا وبۆئازادی " بدرێ . وائێمە لێرەدا دەمەتەقێیەک لەگەڵ ئەم بیرو ڕایانە دەکەین .

هەواڵنامەی کۆیێ

٣ – سەرنجێکی مێژوویی / کوردستان وبیری سەربەخۆیی

هەوڵدان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی ناسیۆنالی سەربەخۆ، وەنەبێ داخوازییەکی تازەی هێندێک لەرۆناکبیرانی ئەم سەردەمەی کورد، یا هێندێک لەرێکخراوەسیاسییەکانی ئەمڕۆی کوردبێ. بەڵکوو ئاواتێکی یەکجار کۆنە. وەک لەووتاری " بیری نەتەوەیی کوردی " دا باسم کرد کەلەساڵیپێشوودا هەر لێرە لەستۆکهۆڵم دام (١) ، بەڵگەی مێژوویی هەیەبۆئەوەی کەبیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی ناسیۆنال لە کوردستاندا بەلایەنی کەمەوە لەسەدەی شانزەیەمدا بووبێ . لەو ووتارەدا روونم کردەوە کەبوونی ئەم بیرە لەنێو کورددا ؛ بووە بەهۆی ئەوەی کە کاربەدەستانی دەوڵەتی عوسمانی بکەونە خۆیان وبە پێی پایەی تێگەیشتنی کۆنەلانی خەڵکی ئەو سەردەمە ؛بەدەستاویژ (وسائل) ی ئاینییەوەبەربەرەکانێی ئەم بیری " جیابوونەوە خوازی " یە بکەن. یەکێک لەم دەستاویژانە ئەو دۆگما ئاینییە بووە کەمفتی تورک خواجە سەعدەددین (١٥٣٧ – ١٥٩٩) لەکتێبەکەیدا " تاج التواریخ " دەیگێڕێتەوە ودەبێژێ " پێغەممەری ئیسلام دوعای لەکورد کردووە کە هیچ کاتێک یەک نەگرن ، چونکە یەکبوونی کورد دەبێتە هۆی تێکدانی هەموو جیهان (٢) وهەرلەبەر ئەوەشە کە کورد لەوساکەوە وتائێستەش نەیانتوانیوە دەوڵەتی مەزن و فەرمانڕەوایی گەورە دابمەزرێنن " (٣) . بێجگە لەوەش گوتم بیرکەرەوەی گەورەی کورد ئەحمەدی خانی (١٦٥٠/١٦٥١ – ١٧٠٦) لەسەدەی هەڤدەیەمدا ، بەکردەوە، خەڵکی هان داوە بۆ تێکۆشان لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستاندا وداوای لەکورد کردووە کە ناکۆکی ودووبەرەکی نێو خۆیی بخەنە ئەولاوە ولەژێرسایەی شایەکی کوردایەک.

هەواڵنامەی کتێب

بگرن وخۆیان لەژێردەستەیەتیی تورک وعەجەم رزگاربکەن ودەوڵە-
تێکی کوردیی سەربەخۆیان دروست بکەن.سەردارانی کوردی وەک
جونبولات پاشا ومیرەکانی موکریان وئەردەلان وبابان وسۆران و
بادینان لەسەدەکانی ١٧و١٨و١٩دا بەرامبەر دەوڵەتی عوسمانی
وقاجار بەرگرییان لەخۆیان کردووە ،بۆئەوەی وولاتەکەیان " نیوە
سەربەخۆ " بمێنێتەوە وبەجارێ نەکەوێتە ژێر چنگی عوسمانی
وسەفەوی وقاجارەوە . بەدرخان پاشا (١٨٠٢-١٨٦٧)ی میری بۆتان
لەنیوەی یەکەمی سەدەی رابوردوودا لەشکری گەورەی دروست
کردووە ودراوی بەنێوی خۆیەوە لێداوە وبانگی یەکێتیی هەموو
کوردستانی داوە . شێخ عوبێدوڵلای نێری لەسالی ١٨٨٠/١٨٨١ دا
لەرێگەی رێکخستنی هێزێکی سوپاییەوە ویستویەتیکوردستان
بکات بەیەک . شاعیرانی وروناکبیرانی سەدەی نۆزدە ، وەک حاجی
قادری کۆیی (١٨١٥- ١٨٩٢) وشێخ رەزای تاڵەبانی (١٨٣٧-١٩٠٩)
وکوردی (١٨١٢-١٨٥١ ؟)و...هتد بەهۆنراوەکانیان ، کەموزۆر ،
خزمەتی بیری سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە . لەکۆتایی
سەدەی نۆزدەو سەرەتای سەدەی بیستەمدا هەتا هەڵگیرسانی
جەنگی جیهانیی یەکەم ، شۆرشگێرانی کوردی وەک مەلاسەلیمی
خێزانی وعەبدولسەلامی بارزانی بیری سەربەخۆیی کوردستانیان
لەمێشک دا بووە . کۆمەڵە کوردیەکانی ئەو سەردەمە ، وەک "عە-
زمی قەومی" و " هێڤی " و " تەعالی وتەرەقیی کوردستان " و
" تەشکیلاتی ئیجتیماعیە " و " کۆمەڵەی " میللەتی کورد " و...
هتد لەرێی رێکخستنی سیاسیەوە وبەپشتگیری نوێنەرانی
سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد ، بۆ دروستکردنی دەوڵەتێکی
کوردیی سەربەخۆ تێ کۆشاون وبۆئەمەش هەوڵی دۆزینەوەی هاوکارو
هاوپەیمانیان داوە . لەپێشدا لەرێی وتووێژەوە لەگەڵ قەیسەرە-
کانی رووسیا ،ئەوجا پاش شۆرشی ئۆکتۆبەر (١٩١٧) وشکانی

دەوڵەتی عوسمانیش لە ١٩١٨دا ،لەگەڵ هێزی سەرکەوتووی سوێند-خۆران رێککەوتوون وتوانیویانە لە ١٩٢٠دا مافی کورد لە پەیمانی سیڤەردا بەسەر سوێندخۆراندا بسەپێنن .ئەوپەیمانەی لەمادەدەی ٦٢ - ٦٤ دا رێی بۆکوردستانێکی سەربەخۆ خۆشکردووە . دووای بەستنی پەیمانی لۆزان لە ١٩٢٣دا وپاشگەز-بوونەوەی سوێندخۆران لەبەڵێنی خۆیان ودابەشکردنی کوردستان بەزۆر بەسەرپێنج دەوڵەتدا ، ناسیۆنالیستەکانی کورد بەراپە-رینی چەکدارانەی خۆیان ؛ ئەوەیان دەربڕیوە کە کوردستانێکی سەربەخۆیان دەوێ وهەرلەو پێناوەدا ولەسنووری سیاسی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستاندا شۆرشی خوێنینیان هەڵ-گیرساندووە وقوربانیەکی یەکجار زۆریان داوە .ئەوشۆرشانەی لەبیستەکان و سیەکاندا بەسەرۆکایەتی شیخ سەعیدی پالۆ وشیخ عەبدولقادری شەمزینی وشیخ مەحموودی بەرزنجی وقەدەم خێرو سەردار رەشید وسمایل خانی سمکۆ وئیحسان نووری و سەیید رەزا وقوچ گیری وبارزانیەکان روویان داوە وتەنانەت ئەو بزووتنەوانەی لەماوەی جەنگی جیهانی دووەمدا سەریان هەڵداوە ؛ هەموو بۆ سەربەخۆیی کوردستان بوون، ئەم بیری سەربەخۆیی‌یەی کوردستان بڕبڕەی پشتی بیروستراتیژی سەر-کردەیەتی کلاسیکی کورد بوو. گەورەترین سەرکردەی کلاسیکی کورد لەماوەی جەنگی جیهانی ی دووەمدا ؛ بەهەشتی قازی محەممەد (١٨٩٣ - ١٩٤٧/٣/٣١) بوو کە بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێ دەکۆشا . ئەوانەی باوەڕبەم قسەیە ناکەن ، فەرموو بابچن دووا وتاری بەهەشتی قازی محەممەد بخوێننەوە ؛ تاتێ بگەن کەقازی محەممەد هەرمەهاباد وبۆکان وسنەوکرماشانی بەکوردستان نەدەزانی ، بەڵکوو سەربەخۆیی ویەکگرتنی هەموو کوردستانی لەخەیاڵدابوو. کەمەڵبەندی کاری قازی محەممەد لەلایەن سوپای

فارسەوە لە ١٩٤٦/١٢/١٧ دا گیرا ، کاربەدەستانی فارس نەخشە-
یەکیان لە ژوورەکەی دەرهێنا کە قازی هەڵی واسی بوو بەژوور
سەری خۆیدا ، ئەونەخشەیە نەخشەی هەموو کوردستان بوو .ئەم
هەواڵە یەکێک لەسەرکردەکانی سوپای ئێران کەنێوی نەجەفقو-
لی پسیان بووە وخۆی لەپەلاماردانی مەهابادا بەشداربووە ،
دەیگێڕێتەوە ونەخشەکەش پیشان دەدات (٤) . بەڵێ کۆماری
کوردستان لای قازی محەممەد وکوردی ئەوسەردەمە " کۆمارێکی
ئۆتۆنۆمی " نەبووە . بەڵکوو وەک کۆمارێکی سەربەخۆ تێڕوا-
نراوە . هەروەها نێوی کۆمارەکە کۆماری مەهاباد " نەبووە ،بەڵکوو
نێوی " کۆماری کوردستان " بووە . ئەم درۆشمەی کە ئەوەتـــە
بەدەستمەوە بەئاشکرا دەری دەخات کە نێوی رەسمی " کوماری
کوردستان "" دەوڵەتی جمهووری کوردستان " بووە (٥) نــەک
" کۆماری مەهاباد " . شایانی باسە کەسەرکردەیەتیی کلاسیکی
کورد لەهەڵگرتنی ئەم ستراتیژەدا بەتەنێ نەبوو، بەڵکـــوو
هوردە بۆرژوای رۆشنبیری کوردیش ، بەناسیۆنالیست ومارکسیستی-
یەوە ؛ تاکۆتاییی جەنگی جیهانیی دووەم پشتگیریی سەرکردەیە-
تیی دەستەی کلاسیکی کوردی دەکرد بۆ گویشتن بەسەربەخۆییی
کوردستان . گۆڤاری " نیشتمان " کەزمانی حاڵی " کۆمەڵـــەی
ژ.ک (ژێکاف) " بوو ،ئەوکۆمەڵەیەی کە لەساڵی ١٩٤٢دا لـــە
لایەن هوردە بۆرژوای رۆشنبیری ناسیۆنالیستی کوردەوە دامەز-
رابوو؛ لەبارەی ئامانجی " ژێکاف " ەوە دەبێژێ : (٦)

” کومەڵەی ژ.ك بە پیچەوانەی هەمو بەر هەڵـت و قورت ؛
چەلەمەییکی وەکو دوز منـابەتی خوبەخو ، دوبەرەکی؛
خوخوری ، پول پەرستی، بیگانە دوستی کەلەریگای پیش کەوتن وە

سەرکەوتنی کوردا هەیە بەهەمو هێزو توانای خوی تێ‌ئەکوشیت تا زنجیر و کەلەمەی دیلی و ژێردەستی لە ئەستوی نەتەوەی کورد دامالی وەلەم کوردستانە لەت و کوتەی ایستا کوردستانێکی گەورەو ریك و پیك بینێتە بەرهەم کەهەمو کوردیك بە سەربەستی تیابژیت .»

" سەربەخۆیی کوردستان " بەشێک بوو لەپرۆگرامی "حیزبی کۆمۆنیستی کوردستانی عێراق " کەبە " حیزبی شۆڕش" نێوی رۆیبوو، هەروەها بوو بەئامانجی ئەو " بەرە " (جبهە) یەی کەلەم حیزبەوە هەڵقوڵی بەنێوی " حیزبی رزگاریی کوردە"ەوە.(٧).

تەنانەت " لقی کورد "ی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق " / کۆمەڵی " " وحدة النضال " (= یەکێتیی تێکۆشین) یش کەلە ساڵی ١٩٤٤ دا دامەزرا ، هەر " سەربەخۆیی کوردستان "ی کردبوو بەستراتیژی دووری خۆی . گۆڤاری " یەکێتیی تێکۆشین " کە زمانی حاڵی ئەم " لقی کورد "ە بوو لەژمارە (٣)ی ساڵی (١)دا ،واتە لەبەهاری ساڵی ١٩٤٥ دا دەبێژێ : ئەمانەی مسئلەی کورد تأیید بکەن جهودمان لە گەل یان توحید ئەکەین وە ئەمانەی ضدی مسئلەی کورد بن بە چاوێکی دوژمنایەتی تەماشیان ئەکەین - چی لە کورد وەچی لەغیری کورد - وضدی یان هەول ئەدەین «... ایمە اهمد ایشیکمان کردیت وە هەر ایشیك بکەین پێشی هەمو شتیك تەماشای مصلحەتی نیشتمانی کوردستانو مللەتی کوردمان کردوە وە ئەکەین لە ژیر رونا کی ضروفی واقعی کورد وعالمی ، چونکە ایمە پێش هەمو شتیك نیشتمان پەروەری کوردین ، وحزبی سەربەخوبی وآزادی نیشتمانی کوردستانین . . . . ایتر بابو بەرزی وولاتی کورد وشاری مللەتی کورد یکە وتە تی کوشین !

لجنەی مرکزي لقي کورد

هەواڵنامەی کتێب

بەکورتی ؛ هەموو ئەو کۆمەڵە کوردی یانەی کە هوردەبۆرژوای رۆشنبیری کورد دایمەزراندوون ، هەر لەجەنگی جیهانیی یەکەمە- وە تاکۆتایی جەنگی جیهانیی دووەم ، وەک حیزبی " سەربەخۆیی کوردستان " وحیزبی " خۆیبوون " وکۆمەڵەی " زەردەشت " و کۆمەڵەی " برایی " و کۆمەڵەی " یەکێتی " وکۆمەڵەی " دارکەر" وکۆمەڵەی " پیشتیوانی " وکۆمەڵەی " پێشکەوتن " وکۆمەڵەی " ئازادی " وکۆمەڵەی " هیوا " وکۆمەڵەی " ژ.ک " و... هتد ، کەموزۆر، بۆ " سەربەخۆیی کوردستان " تێ کۆشاون .دیارە، وەک لەمەوبەر گوتمان ، بە سەرکردەیەتیی رێبەرانی کلاسیکی ی کورد. چونکە دەستەی هوردە بۆرژوای رۆشنبیری کورد ئەوەدەمە، نە بەچەندایەتی ونەبەچۆنایەتی ، ئەوەی لەبار دانەبوو کەبتوانێ سەرکردەیەتیی بزووتنەوەی ناسیونالیستانەی کورد بخاتە ژێر دەستی خۆی وئەمەشم لە سەمیناری " بیری نەتەوەیی کوردی " دا روون کردووەتەوە و بەشدارانی بەرێز دەکارن بگە- رێنەوە سەری .

هەولێرنامەی کتێب

٤ـ کورد وبیری ئۆتۆنۆمی

بیری " ئۆتۆنۆمی " ، یا وەک فارسەکان دەبێژن " خودمختاری "، یا وەک عەرەبەکان دەبێژن "الحكم الذاتي "ـ تورکەکان جارێ نەگەیشتونەتە باسی "ئۆتۆنۆمی "ـ ئەم بیرە لە رۆژهەلاتدا، بەلام بە جۆرێکی تایبەتی لەسەدەی رابوردوودا ، بووە.
تورکە عوسمانیەکان کاتی خۆی بەدیانەکانی بولگارستان جۆرە مافێکی " بەڕێوەبەرێتیی خۆیی " (الادارة الذاتية)یان دابوو ، کەبەمەیان دەگوت "ویلایەتی مومتازەی رۆم ئیلی شەرقی " .
هەروەها کەدەستوورە بنچینەییەکەی ئێران (قانون مشروطه) یش لەسالی ١٩٠٦دا دەرچوو،جۆرە مافێکی بەڕێوە بەرێتیی خۆیی لەژێر نێوی " قانون ايالت وولايەت "دا دەستنیشان کردبوو ، کەهیچ کاتێک نەخرایەکار. ئەوەی راستی بێ؛ ئەم "بەڕێوەبەرێتیی خۆیی " یە ؛ نەلەسنووری دەولەتی عوسمانی ، ونەلەسنووری ئیمپراتۆرێتیی قاجاری دا ؛ مانا ونێوەرۆکێکی ناسیونالی نەبووە . مافی بەڕێوەبەریتیی خۆیی نێوچەی " رۆم ئیلی شەرقی"، تەنێ ؛ لەژێرگوشاری ئەورووپاییەکاندا، ولەبەرئەوە درابوو چونکە ئەو ناوچەیە هەموو دیان بوون ، نەک سەبارەت بەوەی " ناسیونالیتەیەکی جیاواز" بوون . ئەگەنا هەر لەدەولەتی عوسمانی خۆیدا ؛ گەلێک نەتەوەی جیاواز دەژیان وهیچشیان بەڕێوەبەرێتیی خۆیی لەسەربنچینەی " ناسیونالیتەیی "پێنەدرابوو. مەسەلەی ئۆتۆنۆمی لەرۆژهەلاتی نێزیکدا بۆیەکەمجار لە کۆنگرەی راپەڕینی ئیسلامی (مؤتمر النهضة الاسلامية)دا باسکرا کەلە مەککە بەسەرۆکایەتی زانای ئیسلام عەبدولرەحمانی کەواکیبی (١٨٤٩ ـ ١٩٠٣) ـ کەئەویش خۆی مەلایەکی کورد بوو ـ لەسالی ١٨٩٩ دا بەسترا . کۆنگرە داوای لە حکوومەتی عوسمانی کرد کە"چەشنە

سەربەخۆیی‌یەکی جۆری لەبەڕێوەبەرێتی‌دا بدا بەهەموو ئەوگەلا ـ
نەی لە دەوڵەتی عوسمانی‌دا دەژیان ، بەمەرجێک کەبگونجێ
لەگەڵ رەوشتو خوو وسروشتی وولاتەکەی خۆیان ، وەک میرنشینەکانی
ئەڵمانیا و ویلایەتەکانی ئەمەریکا وکۆلۆنی‌یەکانی بەریتانیا و
رووسیا "(٨) . لێرەدا بەئاشکرا دەبینین کە ئەم داخوازی‌یەی
" کۆنگرەی راپەرینی ئیسلامی " چاولێ کەرییەکی دۆخ وباری سیا ـ
سی دەوڵەتانی رۆژاوابووە . هەروەها لەدەستووری بنچینەیی‌ی
ئێراندا هەرچەندە باسی "ایالت وولایت" هەبوو، بەڵام باسی
کورد یا ئازەری یا بلووچ یافارس یاتورکمان نەهاتبووەپێشەوە .
ئەو بەندانەی کەلە " دەستووری بنچینەیی‌ی ئێران " دا سەر
بە مەسەلەی " ایالت وولایت "ن ئەمانەی خوارەوەن :

" بەندی نەوەد :لەهەموو وولاتی لە چاوێنی بەدووری (ئێران)
دا ئەنجومەنی ئەیالەتی وویلایەتی بەپێی
نەریتنامەی تایبەتی دروست دەبێ ودەستوورە
بنچینەیی‌یەکانی ئەو ئەنجومەنانە بەم‌پێیەی
خوارەوە دەبێ :

بەندی نەوەدویەک : ئەندامەکانی ئەنجومەنە ئەیالەتی و
ویلایەتی‌یەکان راستەوخۆ لەلایەن دانیشـ
ـتووانەوە هەڵ دەبژێررێن ، بەپێی نەر-
یتنامەکانی ئەو ئەنجومەنە ئەیالەتی و
ویلایەتی‌یانە .

بەندی نەوەدودوو :ئەنجومەنە ئەیالەتی وویلایەتی‌یەکان دەـ
سەڵاتی چاودێری تەواویان هەیە لەو
ریفۆرمانەدا کەسەر بەسوودی گشتین ،
ئەمەش لەسنووری دەستوورە بڕیار لەسەر
دراوەکاندا دەبێ .

بەندی نەوەدوسێ: وێنەیەکی هەموو جۆرە مەسرەف ودرامەتێکی ئەیالەت و ویلایەتەکان لەلایەن ئەنجومەنە ئەیالەتی وویلایەتییەکانەوە چاپ وبلاو دەکرێتەوە " .

وەک دەبینین لەم بەندانەدا باسی گەل وزمان وتایبەتکارە نا-سیونالەکان نەکراون .

بیری " ئۆتۆنۆمی " لەسەر بنچینەی خۆبەڕێوەبردنی گەلێکی خاوەن زمانێکی تایبەتی و کولتوورێکی تایبەتی ودانیشتووی هەرێمێکی تایبەتی ، لەکاروباری نێوخۆیی خۆیدا ؛ بۆیەکەمین جار لەکوردستاندا ، وبگرە لەرۆژهەلاتی نێزیکدا ، لەلایـــەن کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیاوە داهات کەلەپاش جەنگی جیهانیی یەکەم پێیان نایە بەشێک لەکوردستانی عوسمانییەوە وسەبارەت بەهەلومەرجی ناوچەکە وبەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان بیری ئۆتۆ-نۆمی یان هێنایە کایەوە ؛ بۆئەوەی بەرەنگاریی بیری دامەزراندنی دەولەتێکی کوردیی سەربەخۆی پێبکەن . چونکە هاتنەکایـــەی دەولەتی سەربەخۆی کورد ؛ سوودی ئەوانی تێدا نەبوو ،بەتایبەتی دەولەتێکی کورد بەسەرۆکایەتیی پیاوێکی وەک شێخ مەحموودی بەرزنجی(١٨٨٢-٩/١٠/١٩٥٦) کەتەشی ڕێسی تەخت وتاجی بەریتانیا نەبوو، بەزیانی بەریتانیا وبەرەی کۆلۆنیالیستەکان تەواودەبوو. هەرلەبەر ئەوەبوو، لەکاتێکدا کە ئینگلیزەکان شێخ مەحموودیان لە ١٩١٨/١٢/١ دا بە " حوکمدار"ی خواروی کوردستان بەرەسمی دەناسی ، کەچی چوون فەیسەلێکیشیان لەسووریاوە هێنا ولــە ١٩٢١/٨/٢٣ دا ، واتە هەرلەکاتی مانداتی (انتدابی) خویانــدا کردیان بەمەلیک بەسەر ئەو وولاتەوە کەخۆیان پێیان دەگــوت " میزوپۆتامیا "(٩) ودووایی نێویان نا " عێراق " ولە ٢٤/١٢/-١٩٢٢ دا بەزمی ئۆتۆنۆمییان بەبای گوێی کورددا دا . ئەمــــە

له كاتێكدا كه هێشتا پەیمانی سیڤەر له كایەدا بوو. بە پێی ئەو بەیاننامەیەی كە كۆلۆنیالیستەكانی بەریتانیاو هاوكارە عەرەبەكانیان لەبەغدا بڵاویان كردەوە، بەڵێنیان بە "دەستەی نەتەوەكان" (عصبة الامم) و كورددا كە:

" حكوومەتی خاوەن شكۆی بەریتانیای گەورەو حكوومەتی عێراق دان بە مافی ئەو كوردانەدا دەنێن كەلەسنووری عێراقدا دەژین، كە حكوومەتێكی كوردیی تایبەتیی خۆیان لەو هەریمانەدا دابمەزرێنن كە كورد زۆربەی زۆری دانیشتووەكانیان پێك دێنن. هەردووكیان هیوایان وایە، كە كەرتە جۆرجۆرەكانی كورد بە زووترین كات لە نێوخۆیاندا لەسەر شێوەو قەوارەی ئەو حكوومەتە رێك بكەون كە ئارەزوویانە و نوێنەرێكی رەسمی خۆیان بۆ بەغدا بنێرن، تاكو پێوەندیی سیاسی و ئابووریی خۆیان لەگەل هەردوو حكوومەتی بەریتانیاو عێراقدا باس بكەن" (١٠).

بێگومان ئەم بەیانە درۆیەكی دلخۆشكەرە بوو لەكاتی خۆی دا لە لایەن بەریتانیای گەورەو كاربەدەستانی عەرەبی عێراقەوە، لەگەڵ كورددا كرا. هەر پاش لەكار خستنی پەیمانی سیڤەرو ئیمزاكردنی پەیمانی لۆزان لە نێوان سوێند خۆران و توركیای كەمالی دا (١٩٢٣)، بەریتانیاو عێراق هەموو جۆرە بەڵێن و پەیمانێكیان لە بارەی ئۆتۆنۆمیی خوارووی كوردستانەوە خستە پشت گوێو كە لە شوباتی ١٩٢٩ دا شەش نوێنەری كورد لەپەرلەمانی عێراقدا داوای "بەڕێوەبەریتییەكی خۆیی" (الادارة الذاتية) یان كرد، نوێنەرانی بەریتانیاو بەردەستە عەرەبەكانیان، هەردوولا، خۆیان كەڕ كرد لێی(١١). جا وەك چۆن بەریتانیاپاش ئیمزا كردنی پەیمانی سێڤەر لە ١٩٢٠ داو هەتا بەستنی پەیمانی لۆزان لە ١٩٢٣ دا زورنای ئۆتۆنۆمی یان بۆ كورد لێ دەدا، هەر ئاواش ژۆن توركەكانی سەركردەی دەوڵەتی لە جەنگدا شكاوی عوسمانی، هەر لەو

ماوەیەدا مەسەلەی ئۆتۆنۆمییان دەدا بەبای گوێی کورددا ،و دەیان گوتکە ئامادەن " ئۆتۆنۆمییەکی بەرفراوان" (ویلایەتێکی مومتازە) بە کورد بدەن. ئەنوەر پاشای سەرۆک وەزیرانی دەوڵەتی عوسمانی و سەرۆکی کۆمەڵی " اتحادو ترقي" بەپەلە " لیژنەیەکی وەزاریی پێکەوەنابوو بو ئەوەی لەگەڵ نوێنەری کوردەکان بکەوێتە وتوویژ (١٢)؛ کە دیارە هەڵوێستی ژۆن تورکەکانو کاربەدەستانی تورکیا پاش پەیمانی لۆزان ، نەک بەرامبەر مەسەلەی " ئۆتۆنۆمیی کوردستان"، بەڵکوو بەرامبەر کورد بە گشتی، شتێکی ئاشکرایەو پێویست بە لێدووان ناکات .

لەپاش رەنگ ڕشتنو بزمار کوتکردنی سنووری ئەو دەوڵەتە دەستکردانەی کە پاش بەستنی پەیمانی لۆزان هاتنە کایەوەو کوردستانیان بەسەردا دابەشکرابوو، وەک تورکیای کەمالیو عێراقی فەیسەل و ئێرانی پەهلەویو سووریا ، زۆرو کەم؛ لەهێندێک لەم وولاتانەدا ، هەر کاتێک بزووتنەوەی کوردایەتی بەهێز ببوایەو باسی سەربەخۆیی کوردستان بهاتایەتە پێشەوەو کۆمەلانی خەڵکی کوردستان گوشاریان بۆ داگیرکەران بهێنایە ، باسی"ئۆتۆنۆمی دەهاتە کایەوە، ئەمەش هەمووی بەپرس و ڕاو پیلانی بەریتانیاو فەرەنسابوو کەلە رۆژهەلاتی نێزیکدا بەتایبەتی لەعێراقو سووریاو لوبنان و ئێران و فەلەستین و میسردا دەستیان زۆر دەڕۆیو بەرژەوەندییان وای پێویست دەکرد کە سنووری ئەم دەوڵەتانە بپارێزن. بۆ وێنە لەکاتی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لە ١٩٤٦/١/٢٢ دا بەسەرۆکایەتی قازی محەمەد،کاربەدەستانی فارس لەتاران کەوتنە جرتوفرت و ریک خستنی پرۆژەیەکی "خودموختاری"، و ئەوەبوو قوام السلطنەی سەرۆک وەزیرانی ئەو کاتەی ئێران، پاش پرس و ڕا بەبەرەی رۆژاواو سۆڤێتە، کەوتەباسی " ئۆتۆنۆمی" بۆ کوردستان و ئازەربایجان. هەروەها ئەوەبوو

باگیرۆف ، سەرۆک وەزیرانی ئەو دەمەی کۆماری ئازربایجانی سۆڤیاتی ، بەو وەفدە کوردەی گوتبوو کەلە مانگی نوڤەمبەری ١٩٤٥ دا چووبوونە باکۆ بۆ وتوویژ کەدەبی جارێ باسی" سەربەخۆیی کوردستان" نەکەن و بە" جۆرە مافێک" رازی بن لەسنووری کۆماری ئازربایجاندا کەئەویش"کۆمارێکی ئۆتۆنۆمی" دەبێ(١٣)، ئەوجا کە رۆژی خۆی هات ، سۆڤێت پشتگیریی مەسەلەی سەربەخۆیی هەموو نەتەوەی کورد دەکات (١٤). هەروەها لەخوارووی کوردستاندا و لەپاش پەرەسەندنی شۆرشی بارزان کەلە ١٩٤١ وە دەستی پێ کردو تا ١٩٤٥ درێژەی کیشا ، سەرۆک وەزیرانی ئەو دەمەی عێراق نووری سەعید، کەپێکدا رو باوەرپێکراوی بەریتانیا بوو لە عێراقدا ؛ پرۆژەی " بەرێوەبەرێتیەکی خۆیی" (ادارة ذاتية) بۆ " لیواکوردەکانیعێراق" ئامادە کردو ئینگلیزەکانیش کەوتنە ئامۆژگاری کردنی کورد کەبەم" بەرێوەبەرێتیە نیوخۆیی" یە رازی بن و جارێ داوای " سەربەخۆیی کوردستان" نەکەن تا شەر دەبرێتەوە . کە رۆژی خۆی هات ئەو کاتە بەریتانیا پشتگیریی کورد دەکات . هەروەها فەرەنسایییەکانیش لەکاتی جەنگی جیهانیی دووەمدا بەتەمای ئەوە بوون لە هێندێک ناوچەی کوردستانیسووریا دا " بەرێوەبەرێتییەکی خۆیی" ؛ دابمەزرێنن، کەئەوە بوو ئەو " هێلکە زێرینە" هەر نەکرا . جا لەبەر ئەوەی " ئۆتۆنۆمی" یا " بەرێوەبەرێتی خۆیی" تەنێ وەرامێکی داگیرکەرانی کوردستان بوو بەرامبەر بەداخوازیی " سەربەخۆیی کوردستان" و دەخرایە بەر دەم لە کاتی بەهیزبوونی بزووتنەوەی کوردایەتی و مەترسیی تێکچوونی سنووری ئەو دەوڵەتانەی کوردستانیان بەشکردووە ، دیارە هەر کاتێک ئەو مەترسییە نەمایە ، یا کەم ببوایە ، ئەوا مەسەلەی " ئۆتۆنۆمی" لەبیردەبرایەوە . بۆ وێنە ؛ لە ئێراندا ؛ دارودەستەی موسەددیق (مصدق) و شوڤێنیستە فارسەکانی هاو-

دەنگی موسەددیق بەربەرەکانێ ی پرۆژەی قوام السلطنة یان کردو لە پەرلەماندا دایانە دوواوە (١٥). هەروەها وەزیرە عەرەبەکانی وەزارەتی نووری سەعیدیش پرۆژەکەی نووری سەعیدیان لە عێراق دایە دوواوە (١٦). پاش بڕانەوەی جەنگی جیهانی دووەم و پاش لێدانی بزووتنەوەی کوردایەتی بە رووخاندنی کۆماری کوردستان و تێک شکاندنی شۆرشی بارزان و پێشێل کردنی بزووتنەوەی کوردایەتی لە تورکیا بەگێڕانی قەسابخانەی دێرسیم و کوژاندنەوەی شۆرشی کوردە عەلەوییەکان لە ١٩٣٩/١٩٣٨ دا لە ڕێی بەکار هێنانی "گازی زەهراوییەوەو تەسلیم کردنی ڕۆژاوای کوردستان بە عەرەبە ناسیۆنالیستەکانی سووریا لە لایەن کۆلۆنیالیستە فەرەنسایی یەکانەوە، ئەوجا باسی "ئۆتۆنۆمی" لە لایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە بڕایەوە. بەلام کارەساتەکانی جەنگی جیهانی دووەم کە بوون بە هۆی شەهید بوونی سەرکردەیەکی کلاسیکی گەورەی وەک قازی محەمەد و دەربەدەربوونی سەرکردەیەکی کلاسیکی گەورەیدیکەی وەک مستەفا بارزانی (١٩٠٩ ؟ - ١٩٧٩/٣/١) و نەبوونی سەرکردەیەکی کلاسیکی وا لە مەیداندا کە بتوانێ جێی ئەو دووانە بگرێتەوە، ڕێی بۆ هوردە بۆرژوای ڕۆشنبیری کورد کردەوە؛ کە پتر بێتە سەر شانۆی سیاسەتی کوردایەتی و بەبانگاشەی چوونە ژێر ئالای سەرکردەیەتیی بارزانی یەوە بکەوێتە چالاکی. جا هەرچەندەبارزانی لە ١٩٤٧ وە تا ١٩٥٨ لە سوڤێت پەنا بەر بوو، و لەم ماوە دوورو درێژەدا هیچ پێوەندییەکی بەم ڕۆشنبیرانەوە نەمابوو. بەلام ئەمانە توانیان سوود لە نێوو پایەی کۆمەلایەتیی بارزانی وەربگرن و بەنێوی ویەوە لەنێو خەلکدا بکەونە کار کە گوایە بارزانی سەرکردەی " پارتی دیموکراتی کورد"ە، ئەو حیزبەی کە لە١٦ای شابهی١٩٤٦ دا لە لایەن هوردە بۆرژوای ڕۆشنبیری کوردەوە دروستکرا. شایانی باسە کە کشانی لەشکری سوڤێت بەسەر

كۆماری كوردستان ، بە رەزامەندی یا بە بێ دەنگی سوڤێتەكان.
شان بە شانی ئەو تاقی كردنەوە تفت و تاڵانەی كە كورد لەگەڵ
بەریتانیا و فەرەنسا و بەرەی رۆژاوادا هەیبوو ؛ هەر لەجەنگی
جیهانیی یەكەمەوە تا كۆتایی دووەم ؛ فورسایی و ڕێزێكی بۆ
سوڤێت لە نێو كورددا دروستكردبوو ، لەهەمان كاتدا ئومێدییەكی
زۆری لە دڵــی دەروونی كورددا بەرامبەر بەبەرەی ڕۆژاوا و بە-
تایبەتی بەریتانیا پەیدا كردبوو . هەروەها پێوەندیی ڕۆشنبیرانی
كوردی ئەو سەردەمە ، بەتایبەتی لە عێراق و ئێراندا ، بە
ڕۆشنبیرانی چەپ و ماركسیستی عەرەب و فارسەوە ؛ كۆمۆنیزمی بە
ڕۆشنبیرانی كورد وەك " ڕەچەتەی ڕزگاری" ناساندبوو . هەموو ئەم
هۆیانە و گەلێك هۆی دیكەلە كارەكانی دیكەمدا بە دوورو درێژی
باسم كردوون ، بوون بە هۆی ئەوەی هوردە بۆرژوای ڕۆشنبیری كورد
بیری ماركسێتی بكاتە ئیدیۆلۆژیەخۆی ، كە ئەوەتا تا ئەمرۆش هەر
وایە . جا لەبەر ئەوەی ماركسیستە عەرەب و فارس و توركەكان ؛
دژی بیری جیابوونەوەی كوردستان و دامەزراندنی دەوڵەتی سەر-
بەخۆی كوردو تەنانەت دژی داو و دەزگەو ڕێكخراوی سیاسیی سەر-
بەخۆی كورد بوون ، ئەوا یەكێك لە مەرجە پێویستەكانی نێزیك-
بوونەوەی هوردە بۆرژوای ماركسیستی بێ هێزی بێ جەماوەری
كورد لە ماركسیستە عەرەب و تورك و فارسەكان ئەوەبوو ؛ باسی
سەربەخۆیی كوردستان بەهیچ جۆرێك نەكرێ ، بەڵكوو باسی مافی
" هاونیشتمانیێتی " و ئەو پەڕەكەی " ئۆتۆنۆمی " بكرێ . بێجگەلەوەش
باسی " ئۆتۆنۆمی " لە لایەن ئەو دەوڵەتانەوە كە كوردستانیان
بەشكردووە ؛ گیروگرفتی وا یەكجار گەورەی نەدەهێنانە بەردەم ، وەك
بیری سەربەخۆیی كوردستان دەیهێنایە پێشەوە . چونكە ئەو
دەوڵەتانە ؛ سەربەخۆیی كوردستانیان بە " ناپاكی مەزن"

(الخیانة العظمی) دەدایە قەڵەم،و بە پێی قانوون بە توندی سزایان دەدا . لەهەموو ئەمانەش بترازێ،هوردە بۆرژوای کورد - بە پێچەوانەی سەرکردەیەتی کلاسیکەوە، کە جەماوەری ڕەشو- ڕووتی کورد پشتگیری دەکرد- خۆی هیچ جەماوەرێکی لە کوردستاندا لەپشتەوەنەبوو. بێجگە لەوەش کە جەنگی جیهانی دووەم براپەوە - وەک لەمەوبەر گوتم - سەرکردەیەکی کلاسیکی دەسەڵاتداری خاوەن جەماوەری وەک قازی محەمەد یا بارزانیی چنگ نەدەکەوت کەهوردە- بۆرژوای ڕۆشنبیر خۆی بخاتە پاڵی. لەبەر ئەوە هوردە بۆرژوای کورد ناچار بوو ستراتیژی خۆی بگۆڕێ و لە " سەربەخۆیی کو- ردستان" ەوە بیکاتە " ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان".

بە کورتی؛ پاش تەواو بوونی جەنگی جیهانی دووەم؛ دروشمی " ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان" لە دروشمێکی ڕەشەخەڵەتێنی کاتیی داگیرکەرانی کوردستانەوە، بوو بە دروشمێکی هەمیشەیی هوردە- بۆرژوای ڕۆشنبیری مارکسیتی کورد. ئەوجا دروشمی هوردەبۆرژوای مارکسیستی کوردو دروشمی حیزبە کۆمۆنیستەکانی ئەو وولاتانەی کوردستانیان بەشکردووە؛بەتەواوی وەک دروشمە فریودەرەکانیە- کەی کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکانو دروشمی دەوڵەتە داگیر- کەرەکانی کوردستانی لێ هات؛ واتە بوو بە دروشمی " پاراستنی یەکێتیی نیشتمانی"ی ئەو وولاتانەی کوردستان نووسێنراوە پێ- یانەوە، کە ئەنجامی ئەمەش بەربەرەکانێی " جیابوونەوە خوازی"بوو بەکورتی دروشمی هوردە بۆرژوای کورد بوو بە " پاراستنی یەکێتی نیشتمانیی عێراق و ئێران و تورکیا و سووریاو... هتد". هێندێ جاریش هوردە بۆرژوای کورد گەلێک پەرگیرترو خەستتر لە کۆمۆنیستە عەرەب و تورک و فارسەکان و گەلێک توندتر و شێتانەتر لە داگیرکەرانی کوردستان دژی ئەو کوردانە دەوەستایەوە کە باسی سەربەخۆیی کوردستانیان دەکرد، و بەنێوی بەبەرەکانێی " جیا-

هەواڵنامەی کتێب

بوونەوە خوازی"یەوە دوژمنایەتی دەکردن و دەکەوتە خراپەکاری لەگەڵیان و تەنانەت جاسووسی کردن بەسەریانەوە، بۆ ئەم دژایەتی کردنی "جیابوونەوە خوازی" یەش لە پرۆگرامی حیزبەکەیاندا دەیاننووسی و لەرۆژنامەکانیاندا بەئاشکرا بڵاویان دەکردەوە و بە بۆنەو بێ بۆنە، باسیان دەکرد کە "جیابوونەوە خواز" نین و "یەکێتی"ی ئەو دەوڵەتانەیان دەوێ کە کوردستانیان بەشکردووە.
بۆ وێنە لە مانگی ئابی ١٩٥٨ دا مێشیل عەفلەقی سکرتێری گشتیی پارتی بەعس و ئیبراهیم ئەحمەدی سکرتیری گشتیی پارتی دیموکراتی کوردستان لە تەلەفزیۆنی بەغدادا بەیەک گەیشتن، ئیبراهیم ئەحمەد بە زمانی عەرەبی گوتی:

"ئەو هاوبەشییەی رۆڵەکانی کوردو عەرەب هەڵیان بژاردووە، باوو باپیرانیشمان هەر هەڵیان بژاردووە، کاتێک لە چاخە جۆر جۆرەکانی مێژوودا پێکەوە وەستاون و بەرگریان لەم وڵاتە (عێراق) کردووە... برا کوردەکانتان شانازی بە راپەرینی ناسیونالیستا-نەی عەرەبەوە دەکەن لەخەباتە رزگاریخوازانەکەی داو دڵنیاشن هەر هەنگاوێک کە عەرەب بینێ بەرەو یەکگرتن یا یەکیتیی عەرەبیی گەشە پێدانی هێزی عەرەب، دەبێتە خێرو بێرو دەرژێ بەسەر کورددا". (تەماشی رۆژنامەی "الجمهورية"ی بەغدا بکە، ساڵی یەکەم، ژمارە (١٣)، هەینی ١١ی ئابی ١٩٥٨.

پرۆگرامی پارتی کە لەکۆنگرەی چارەمی حیزبدا کەلە ٦ی تیشرینی یەکەمی ١٩٥٩ دا لەبەغداد بەسترا، لە مادده (٦)ی بەندی (أ)ی دا دەبێژێ:

"أ- بۆ بەهێز کردنی پێوەندیی برایانەو دۆستانە لە نێوان هەردوو گەلی عەرەب و کوردو هەموو کەمایەتییە ناسیۆنالەکانی وەک ئاسووری و تورکمان و ئەوانی دی دا تێ دەکۆشین، هەروەها بۆ بەهێز کردنی یەکێتیی نیشتمانی تێ دەکۆشین و کار بۆفراوان

کردنی مافە ناسیۆنالەکانی گەلی کورد دەکەین لەسەر بنچینەی ئۆتۆنۆمی لە چارچێوەی یەکێتیی عێراقی و جێگیرکردنی دا لە دەستووری هەمیشەیی و بەربەرەکانێی بیروڕای شۆڤێنیانەو کۆسمۆپۆلیتیانەو جیابوونەوە خوازانە".

هەروەها لایەنگرانی جەلال تاڵەبانی، پاش جیابوونەوەیان لە سەرکردەیەتی بارزانی لە ١٩٦٤ داو لەو کۆبوونەوەیەدا کە بە " کۆنگرەی شەشەمی پارتی" نێونراو لە کۆتایی مارتی ١٩٦٥ دا سازکرا، پرۆگرام و پێڕۆیەکی نێوخۆییان دەرکرد، لە بڕگەی دووەمی بەندی چوارەمی دا دەبێژێ:

" ٢- بەهێزکردنی خەباتی عەرەبی- کوردی لەسەر بنچینەی پێوەلکانی هێزە پێشکەوتنخوازە عەرەبییەکان و کوردییەکان لە چارچێوەی بەرەیەکی یەککرتوودا، لەگەڵ بەربەرەکانێی بانگی جیابوونەوەخوازانەو پێوەنووسێنەرانە".

شایانی باسە کەلەو پرۆگرامەی پارتی دا کە کۆنگرەی شەشەمی حیزب لە ١٩٦٤ دا بڕیاری لەسەر دراوە، هەروەها لەو پرۆگرامەدا کەلە کۆنگرەی هەشتەمی حیزب لە ١٩٧٠ دا بڕیاری لەسەر دراوە، باسی " یەکێتیی نیشتمانیی عێراق "ی تێدایە، بەڵام ووشەی " بەربەرەکانێی جیابوونەوەخوازی" تێدا نابینرێ. ئەمەش لەبەر ئەوە بوو چینی هوردە بۆرژوای مارکسیستی کورد بەسەرۆکایەتیی تاڵەبانی پاش ئەوەی لە ١٩٦٤ بەو لاوە لە نێو پارتی دا دەسەڵاتیان کەم بووەوەو پارتی کەوتبووە ژێر رکێفی بارزانی و لایەنگرەکانییەوە. دیسانەوە ئەمەش بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کە سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد ستراتیژی خۆی واتە " سەربەخۆیی کوردستان"ی هەر بەسەر زاری گۆڕیبوو، نەک لەکانی دڵەوە، ئەگەر چی بەناچاری، لەدەمەدەمی کۆتاییی جەنگی جیهانیی دووەمەوەو، لە بەر خاتری پێکەوە کار کردن لەگەڵ هوردە بۆرژوای ڕۆشنبیری

مارکسیستی کوردو ڕەچاو گرتنی هەلومەرجی جیهانی‌دا، بە ئاشکرا باسی سەربەخۆیی کوردستانی نەدەکرد.

جا هەرچەندە دەستەی ھوردە بورژوای کورد، بەوپەری باشیەوە زۆر بەگەرمی‌یەوە دژی "جیابوونەوەخوازی" دەوەستا، بەڵام هێشتا هەر لەتۆمەتی "جیابوونەوەخوازی"، چ لەلایەن چەپی‌یەکانی عەرەب و تورک و فارسەوە، و چ لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە ڕزگاری نەدەبوو. ئەم "تۆمەتە"، بەتایبەتی لەدەورانی قاسمدا، زوو زوو دەخرایە پاڵ ھوردە بۆرژوای کوردی سەربە "پارتی دیموکراتی کوردستان" و "گوناھبار" دەکرا بەوەی گوایە دەیەوێ" دەوڵەتێک بەیارمەتی ئەمریکا دابمەزرێنێ". ڕۆژنامەی "اتحاد الشعب" زمانی حاڵی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لە ١١ ی مایسی ١٩٥٩ دا دەینووسی:

"دەزگەکانی پەیمانی بەغدا بەسەرۆکایەتی ئیمپریالیستە ئەمریکایی‌یەکان کەوتوونەتە چالاکی بۆ ئامادەکردنی کەینوبەین و دەست درێژکردنە سەرکۆمارە ساوا پاڵەوانەکەمان و جارێکی دی پەنایان بردووەتە بەر قاو داخستن و نۆکەرکڕین و چەک و پارە دابەش‌کردن و دامەزراندنی بنکە بۆ کۆبوونەوەی دارو دەستەی بە کرێ گیراوو دەرەبەگە کوردەکان و ...هتد لەژێر دروشمی گوایە "حکوومەتی کوردی" دا و "ئامادەیی ئەمریکا بۆ یارمەتی دانی گەلی کورد بۆ وەدەست هینانی سەربەخۆیی" و گوایە ئەو "مەترسی یەی کە کۆماری عێراق بۆپاشەڕۆژی نەتەوەی کورد دروستی دەکات".

لە پاش هەڵگیرساندنی شۆرشی ئەیلوولەوە لە ١١ی ئەیلوولی ١٩٦١ دا هەتا هەرەس‌هێنانی شۆرش لە ٢٦ ی مارتی ١٩٧٥ دا درۆشمی ھوردە بۆرژوای کورد بەرەبەرەکانێی بیری سەربەخۆیی کوردستان بوو.

لەساڵی ١٩٦٣ داو کاتێک جەلال تاڵەبانی چوو بۆ میسر بۆ هاوبەشی کردن لە کۆنگرەی "یەکێتی عەرەبی" دا کەلەنوێنەرانی

عیراق و میسرو سووریا پێک هاتبوو، و لەقاهیرە بەسترا .جەلال لەبیرخەرەوەیەکدا کەلە ٨/٤/١٩٦٣ دا دابووی بە کۆنگرەکە ، لە پاڵ باسکردنی مەسەلەی کورددا، گوتبووی ئەو مافەی دەدرێ بە کورد دەبێ جۆرێک بێ کە رێی "مەترسی جیابوونەوەی کورد" بگرێ (١٧). بەلام لەگەڵ ئەمەشدا جەلال لەتۆمەتی جیابوونەوەخوازی رزگاری نەبووبوو. سەرنووسەری رۆژنامەی "الاهرام" محەممەد حەسەنەین هەیکەل (محمد حسنین هیکل) لە ژمارەی رۆژی ٢٨/٦/١٩٦٣ی ئەم رۆژنامەیەدا نووسی بووی":

"...هێندەی کارەکە پێوەندیی بەهەڵوێستی کۆماری یەکگرتووی عەرەبەوەهەیە بەرامبەر مەسەلەکە (مەسەلەی کورد)، ئەوا جەمال عەبدو لناسر رەئیی خۆی بۆ جەلال تاڵەبانی ئاشکرا کردو گوتی: "حەز دەکەم بەر لەهەمووشتێک پێت بێژم، کەوا ئەز دژی هەموو جۆرە کردارێکی جیابوونەوە خوازانەم لەهەر نیشتمانێکی عەرەبدا بێ، وە کۆماری یەکگرتووی عەرەب بەربەرەکانێی هەموو جۆرەرێبازێکی لەم بابەتە دەکات، ئەوجا هەل و مەرج هەرچی چۆنێک دەبێت با ببێت".

پرۆگرامی دەستەی لایەنگرانی تاڵەبانیی ساڵی ١٩٦٧ مان باسکرد کە ئاشکرا دژی "جیابوونەوە خوازی" دەدوێ . ئەوجا دەبێ بزانین کەبەربەرەکانێی مەسەلەی "جیابوونەوە خوازی" لە لایەن ئەم دەستەیەوە لەپاش هاتنەوە سەر کاری بەعسییەکان لە ١٩٦٨دا و پیکەوە کار کردنی هەردوو لایان لە دژی شۆرش ئەیلوول بە سەرکردەیەتیی بارزانی، گەیشتە ئەندازەیەک تامی تێدا نەما . پاش ئەوەی رژێمی بەعس ئیجازەی رۆژنامەیەکی بە زمانی عەرەبی بە نێوی "النور" ەوە بەم دەستەیەدا، رۆژنامەکە بووبە زمانی حاڵی رژێمی بەعس و دەستاوێژێک بۆ پەلاماردانی "جیابوونەوە خوازی". جا ئەمە وەنەبێ هەر رەوشی رۆژنامەی "النور" بووبێ. بەڵکوو

دەزگەی راگەیاندنی لایەنگیرانی تالەبانی کەهەتا بەستنی پەیمانی مارتی ١٩٧٠ لەنێوان بارزانی و بەعس دا ، هەر بەنێوی " پارتی دیموکراتی کوردستان"ەوە چالاکیان دەنواند، بەگشتی بەم جۆرە بوو. بۆ وێنە: گۆڤاری " رزگاری" کە ئەویش زمانی حاڵی ئەم دەستەیە بوو، و لەلایەن نەوشیروان مستەفاوە لە سلەیمانی لە ساڵی ١٩٦٩ دا دەرچوو، لەژمارە (٢)ی دا کەلەڕۆژی ١٩٦٩/٤/٢٧ دا دەرچووە ، لەژێر سەرنێوی " بۆچی دژی جیابوونەوەین" دەنووسێ:

بوچی دژی جیابونەوەین؟

جوولانەوە کەشمان بی بەری بە لە جیا بوونەوە خوازەکان وە لە شوینی ئەوە لایەنەکەی تری مافی چارە نووس بە دەست خومان بی ئەو مافە یانەبی بماندریتی یـ نەماندریتی ئیمە جووری مانەوەی بە ئارەزوو لە لەل گەلی عەرەب دا هەلمان بژاردووە و هەلی ئەبژیرین وە هەر لەبەر ئەو راستی یەشە گەر بەزوریش ئەو جیا بوونەوەیە بسەپینری بە سەرماندا بەرامبەری ئەوەستین چونکە شورشگیرانی کورد زور چاك لەو راستی یانە گەیشتوون و ریگەی خەباتی پیشکەوتوانەی خوشیان چاك دیاری کردووە کە خەباتی یەکگرتووی هەردوو گەلی کوردو عەرەبە بو گەیشتن بە دوا روزیکی بەختیار بو هەردووگەل و جەماهیریان ئەویش بە دامەزراندنی رژیمی سوشیالیزم عیلمیانە چونکە لە ژیر سایەی ئەو رژیمە جگە لەوەی کە چەوسانەوەی چینایەتی ناهیلری گەلی کوردیش بەو مافە رەوایەی کە لە پیناوی دا خەبات ئەکات کە وە دەست هینانی مافی چارە نووسی خویەتی بە دەست خوی بی ئەلەو کاتەشدا بی گومان بە شیوەی یەکیتی بە ئارەزووی خوی هەلئەبژیری کە لە ئوتونومی بو کوردستان لە چوار چیوەی کوماری شورشگیری عیراق و ئەو رژیمە سوشیالیزمەدا ئەحەویتەوە و کە بە هەموو مافە ئەنەوایەتی یە کانیشی شاد ئەبی چونکە لە گەل

نەهێشتنی چەوسانەوەی
جیناپەتی چەوساندنەوەی
نەتەوایەتیش نامێنی بە زور
سەپاندنی بیرو هەڵویست
و پەیوەندی‌یەکی زورملی لە
ئایەدا نامێنی وە بو وەستان
بەرامبەر بە هەموو تەیارو
جولانەوەیەکی جیابوونەوە
خوازانە پێویستە لە سەر
هەموو ئەو کەسانەی کە
ئەیانەوی یەکیتی عیراقی
راستەقینە بچەسپی ئەلێین
پێویستە هەموو مافەکانی گەلی
کورد بسەلمێنری و یەکیتی یەکی
بە ئارەزوو کە یەکسانی لە
هەموو رووبەکەوە تیدا بێ
...ک بهێنری .

ئەمە وا ، و پاش تێکشکانی شۆڕش، لەگەڵیک رووەوە هەلومەرجێکی تازە لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا هاتە پێشەوە و پێ بەپێی ئەوە هوردە بۆرژوای مارکسیستی کورد کەوتە حاڵێکی واوە کە ئیدی نەیتوانی لەسەر بەزمی کۆنی بڕوا بەڕێوە. لەبەر ئەوە هەرەسەکە، لەچاو هوردە بۆرژوای کورددا ، ئەم ئەنجامانەی خوارەوەی لێدەرچوو:

(١) پاش ئەوەی هوردە بۆرژوای کورد سی ساڵی رەبەق (١٩٤٦ - ١٩٧٦) پڕوپاگەندەی بۆ " حیزبی تاقانە" و " تاکە نوێنەر" و " تاکە پێشڕەو" دەکرد، و کاتی خۆی جەنگێکی چلێپاییی(صلیبی) لە دژی کاژیک هەڵگیرساندبوو، چونکە کاژیک تاکە حیزبێک بوو لە کوردستاندا بێجگە لە " پارتی"، ئەمجا پاش هەرەسەکە بۆیدەرکەوت کە بوون و مانەوەی تاقە یەک ڕێکخراوی سیاسی لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا ، کارێکی نەشیاوە. بەتایبەتی، چونکە هوردە بۆرژوا دەیویست خۆی لەسەرکردەیەتی کلاسیک جیا بکاتەوەو خۆی سەربەخۆ بکات ، لەبەر ئەوە ناچار بوو بەنابەدڵی دان بەوەدا بنێ کە " پلووراڵیزم" مافێکی خەڵکی کوردستانە. ئەم ڕێبازەش لە نووسینەکانی " یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" و " سەرکردەیەتیی کاتی پارتی دێموکراتی کوردستان" (سەردەمی کاک سامی) (١٨)و نووسینەکانی " لیژنەی ئامادەکردنی پارتی دێموکراتی کوردستان" (١٩) و نووسینەکانی حسیک و حسک (٢٠). ئەدەبیاتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (٢١) و زۆربەی هەرە زۆری ڕێکخراوە

کوردییەکاندا بەدی دەکرێ. ئەم ڕێبازە تازەیە، واتە بـــــوونی پلوورالیزم لە ریزەکانی هوردە بۆرژوای کورددا " ڕەوایەتـــــی"ـ یەکی پەیدا کرد بۆ ئەوەی چەند ڕێکخراوێک دروست ببن پـــاش هەرەسەکە. بەڵام هەر زوو دەرکەوت کەئەم " پلورالیزم"ە لـــە باوەڕەوە نەهاتبوو، چونکە هەر زوو ئەم ڕێکخراوانە لـــە ســەر سەرکردەیەتیو ڕێبەریێتی و تاکە پێشڕەوێتی کەوتنە گیانی یەک و ئەمەش هەتا ئەمڕۆ هەر وایە: لەنێو ئەو کۆمەڵانەدا " ی . ن .ک" لەهەموو لایەکیان پتر ڕوو بەرەو بیری تۆتالیتێرانەی ئەڤـــان ـ گاردیستانەیە (٢٢).

(٢) بەرەی هوردە بۆرژوای کورد تێکڕا، لە " بیری نەتەوەیی کوردی"یەوە گەلێک درۆشم و سەرەتاو شێوازی کارو بنەمـــای ئیدیۆلۆژییانەی وەرگرت کە لە ووتاری " ڕەنگدانەوەی بیری کاژیک لەئەدەبیاتی هوردە بۆرژوازیی کورددا " (٢٣) بەدووورو درێژی باسم کردوون، بەڵام لێرەدا هەر پەنجە رادەکێشم بۆیان:

(أ)ـ مەسەلەی " مافی بڕیاری چارەنووس " بۆ کورد، لای هێندێـک لە ڕێکخراوە هوردە بۆرژواکان، پاش هەرەسەکە هاتە پێشەوە، بەڵام وەک دەردەکەوێ لای هێندێکیان یا تاوی مۆدەیە یا بۆ تەفرە دانە. بۆ وێنە " یەکێتی نیشتمانی کوردستان" لەسەردەمێکی تایبەتیدا باسی " مافی بڕیاری چارەنووسی کورد" ی دەکرد، (تەماشـــای بەیانی ی.ن.ک بکە هی ڕۆژی ١٨/ ١٠/ ١٩٨٣ بە زمانی عەرەبیو لە ژێر نێوی ((بیان الاتحاد الوطنی الکردستانی حول اوسع حملة تقوم بها قوات الفاشیة فی کردستان)) کە لە دێڕی دوایدا دەبێژێ: " فاننا ندعو مرة اخری الی ضرورة تجاوزکل الخلافات والتناقضات الثانویة وتوحید کل الجهود الوطنیة للنضال المشترک لاسقـاط السلطة الفاشیة لتحقیق حکم الائتلاف الوطنی الدیمقراطی الـــذی یضمن الاستقلال والدیمقراطیة للعراق وحق الشعب الکردی فـــی

تقریر مصیره بنفسه". کەچی کەسەرکردەکانی لەگەڵ کاربەدەستانی ڕژێمی بەغدا کەوتنەوە ووتوویژ، ئەو ڕژێمەی کە خۆیان بە فاشیستیان دادەناو دەیانویست بیڕوخێنن؛ ووتوویژەکەیان بەوە پاساو دا کەلەبەر خاتری " سوپای عێراق"ویەکێتی نیشتمانیی عێراق ؛ واتە پاراستنی " سنووری عێراق" کردووە. ئەوجا " بڕیاری چارەنووسی نەتەوەی کورد" - واتە دامەزراندنی‌دەوڵەتی کوردستان - لە کوێ و " خاتری سوپای عێراق"و"یەکیتیی نیشتمانیی عێراق" و پاراستنی سنووره دەستکردەکانی لەکوێ؟ هەروەها راستی ئەم تەفرەدانە لەخوێندنەوەی ئەو پیلانەدا دەردەکەوێ کە "ی.ن.ک" لە ساڵی ١٩٨٤ دا لەبارەی " ئۆتۆنۆمی کوردستان"ەوە دابووی بە ڕژێمی بەعس، و تەنانەت باسی کەرکووکی تیدا نەکردبوو (٢٤)شایانی باس لێرەدا ئەوەیە هەرچەندە هوردە بۆرژوای کورد پاش هەرەسەکە؛ دروشمی " بڕیاری چارە نووس" ی لە" نەتەوەییەکانەوە وەرگرت، بەلام نەتەوەییەکان هەر باسی بڕیاری چارەنووس بەرووتی ناکەن، بەڵکوو دەڵێن دەبێ ئەو بڕیارە " لەئازادی داو بۆ ئازادی" بدرێ کەلە شوێنی خۆی دا باسی دەکەم.

(ب)- هێندێک دەستەی هوردە بۆرژوای کورد،پاش هەرەسەکە، دانی بەوەدا نا کە کوردستان کۆلۆنی‌یەکە و لە لایەن داگیرکەرانی تورک و عەرەب و فارسەوە دادەدۆشرێ. تەنانەت " کۆمەڵەی مارکسی- لینینی" دانی بەوەشدا نا کە چینی کرێکاری کوردستان هیچ جۆرە " بەرژەوەندییەکی نێو کۆیی" لەگەڵ چینی کرێکاری تورک و عەرەب و فارس دا نی‌یە (٢٥) کەئەمە خۆی لەخۆی دا بیری کازیکەو چارەکە چەرخێک لەمەوبەر گوتراوە.

(ج)- هوردە بۆرژوای کورد تێکڕا دانیان بەوەدانا کەدەبێ بەڕێوەبەرانی بزووتنەوەی کوردایەتی پشت بە جەماوەری کوردودەسەڵاتی گەلەکەی خۆیان ببەستن (٢٦)، نەک بەبێگانە، کەئەمە یەکێک بوو

لە بنچینە بیریەکانی کاژیک و لە کاژیکنامەدا باسکراوە (٢٧).
(د)- دان بەوە دانرا کە داگیرکەرانی کوردستان هەموو بەرامبەر مەسەلەی کورد یەک هەڵویستیان هەیە، با لەنیو خۆشیاندا ناکۆک بن. ئەمەش بەندیکە لەبەندەکانی کاژیکنامە (٢٨).
(ه)- هەڵبژاردنی شیوەی کارکردنی نهینی لەجیاتی کارکردنی ئاشکرا (٢٩). کەئەمەش شیوەی بنەرەتی کارکردنی کاژیک و بیری نەتەوەیی‌یە (٣٠). بەڵام دەبی ئەوە بزانین؛هەرچەندە هوردەبۆرژوای کورد دووای هەرەسەکە بەناچاری رووی لەم جۆرە شیوازە نهینی‌یە کرد، بەڵام ئەوەی راستی بی، هەر کاتیک ماوەی درابیتی بە ئاشکرا کار بکات کردوویەتی. هەرچی بیرینەتەوەیی کوردییە، پیی وایە <u>هیچ کاتیک</u> بەئیجازەی داگیرکەرانی کوردستان کار بۆ مەسەلەی کوردو کوردستان ناکری

(و)- ریکخراوە مارکسیستە هوردە بۆرژواکان پاش ئەوەی چل ساڵی رەبەق پیرەوی هیپۆتیزی ستالینیان کرد لەبارەی " نەتەوە" وە، ئەمجا هاتنە سەر ئەوەی وەکو کاژیک و بەپیچەوانەی هیپۆتیزی ستالینەوە- " ئابووری نیوکۆیی" بەمەرجیک دانەنین لەمەرجەکانی نەتەوە- بۆ وینە، ئەو راپۆرتە سیاسی‌یەی کە کاک سامی کاتی خۆی بۆ کۆنفرانسی بەریوەبەریتی کاتی (قیادەی موقت) لە ساڵی ١٩٧٦ دا ئامادەی کردوو کۆنفرانس بریاری لەسەر داووبو بە پرۆگرامی پارتی/ بەریوەبەریتی کاتی، لە ل ٨٠ دا دەبیژی:
" فالارض المشتركة واللغة الواحدة والتأريخ المشترك والنفسية المشتركة التي تظهر في الادب والتراث التي هي من شروط الامة الواحدة كلها واضحة بينة في الامة الكردية".
وەک دەبینین باسی " ئابووری نیوکۆیی" خراوەتە پشت گوی،ئەگەر چی پرۆگرامی بەریوەبەریتی کاتی؟ پارتی" وەک حیزبیکی مارکسی-

لینینی تاریف دەکات.
هەروەها راپۆرتی کۆمیتەی نێوەندی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران بۆ کۆنگرەی چارەم دەیێژێ:
" در نتیجه کرد تمام شرایط لازم یک ملت را دارا است.. زیرا که سه علت مهم وبنیادی وجودیک ملت که عبارتنراز زبان مشترک، سرزمین مشترک، خصلت وشیوهٔ زندگی مشترک که کاملاً در مورد کرد صدق میکند، والبته زندگی مشترک اقتصادی هم اغلب به یک شرط مهم برای یک ملت بحساب نمی اید".
(٣)- درۆشمی " ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان" و " دێمۆکراسی" بۆ ئەو وولاتەی پارچە کوردستانەکە نووسێنراوە پێوەی؛ وەک عێراق یا ئێران یا ...هتد، کە شۆرشی ئەیلوول هەڵی گرتبوو، هەروەک خۆی مایەوە. بەلام ئەم جارە " ئۆتۆنۆمیی راستەقینە". ئەگەر چی سنوورو تایبەتکارەکانی " ئۆتۆنۆمی راستەقینە" هەتا ئیستە دیاری نەکراون.

<u>٥- ئەو بەڵگانەی کەلە دژی سەربەخۆبوونی کوردستانن</u>

<u>أ- کورد تا ئێستە دەوڵەتی نەبووە، لەمەو دوواش نابێ بیبێ</u>

یەکێک لەو بەڵگانەی کەلە دژی سەربەخۆیی کوردستان دەخرێنە پێش چاو ئەوەیە کە گوایە کورد لە کۆندا هیچ کاتێک دەوڵەتێکی نەبووە. جا لەبەر ئەوەی لە رابوردوودا و تا ئێستەش هەروابووە. دەبێ لەمەولاش هەر وابێ. ئەم بەڵگەیە بەتایبەتی لە لایەن داگیر- کەرانی کوردستان و ئەو هێزانەوە دەهێنرێتە پێش کە پشتی ئەم داگیرکەرانە دەگرن. بۆ وێنە لە کۆبوونەوەیەکدا کەلەساڵی ١٩٦٥ دا لە قاهیرە بەسەرۆکایەتی ناسر کرا بۆ ئاڵوگۆر کردنی بیری ناسیۆنالیستە عەرەبەکان. سەرۆکی وەفدی عێراق دکتۆر عەبدولعەزیز دووری مامۆستای مێژوو لە زانستگەی بەغدا گوتی:

" تا ئێستە لە مێژوودا هیچ میرنشینێک یا دەوڵەتێکی کوردی پەیدا نەبووەو نێوی کوردستانیش نێوێکە لەم دوواییەدا پەیدا بوو... هتد" (٣١).

بۆ دەمەتەقێ لەگەڵ ئەم بەڵگەیەدا جارێ دەبێ بزانین کە "دەوڵەت" لە ڕۆژانی کۆندا ،مانا و واتە (مفهوم)ی ئەمڕۆی بە هیچ جۆرێک نەبووە، دەوڵەتی کۆن، بەتایبەتی لەڕۆژهەڵاتدا، بریتیبووە لە فەرمانڕەوایی تاکە کەسێک یا تاکە خێزانێک بەسەرنێوچەیەکدا یا بریتی بووە لە فەرمانڕەوایی‌و سەرکردەیی تیرەیەک بەسەر چەند تیرەیەکی دیدا. ئەوجا پەیدا بوونی ئەم دەزگەی فەرمانڕەوایییە ،بەهۆی سەرکردەیەتیی خێزانێکی خانەدانەوە بووبێ، یا بەهۆی سەرکردەیەتیی بەرەبابێکی ئاینییەوەبووبی،یا بەهۆیسەرکەوتنێکەوە بووبێلەمەیدانیشەڕدا ،ئەوا ئەودەوڵەتەی لەنجامدا دامەزراوە ،بەزۆری،بە نێوی ئەو خێزانەوە ،یا ئەوتیرەیەوە ،یا ئەوبەرەبابەوە نێونراوەکەفەرمانڕەوایی‌کردووە .بۆوێنە :دەوڵەتی ئەمەوی(٦٦١/٦٦٢-٧٥٠)وعەبباسی(٧٥٠-١٢٥٨) بەنێوی بنەماڵەی ئەمەوییەکانوعەبباسییەکانەوەبووە ،نەک بەنێوی گەلی عەرەبەوە .هەروەها دەوڵەتی عوسمانی(١٢٩٩-١٩٢٤)وسەفەوی(١٥٠١ -١٧٢٢)وقاجاری (١٧٩٤-١٩٢٥)یش بەنێوی بنەماڵەی عوسمان و سەفیێددین و قاجارەوە بوون نەک بەنێوی تورک و فارس‌و تورکمانەوە. جا ئەگەر ئەمانەی نێومان بردن دەوڵەتی کۆن بووبن لەڕۆژهەڵاتدا ، ئەوا کورد دەوڵەتی لەم بابەتەی گەلێک هەبووە ؛وەک دەوڵەتی حەسنەوییە کە لەدەورو بەری ٩٥٩ دا دروست بووە، و دەوڵەتی دۆستەکی(٩٩٠-١٠٩٦) کە ئەمەی دواییان پێوەندیی سیاسی و سوپایی بە دەوڵەتی بیزانتینەوە بووە. هەروەها لەم چەند سەدەیەی دووایشیدا ، کورد دەوڵەتی وەک سۆرانی بووە کە بە شایەتیی ئەو ئەورووپاییانەی بەویٰ دا تێپەڕیون وەک دوکتۆر رووسی ئینگلیز، جۆری بەڕێوەبەریتیی دەوڵەتی سۆران لە هی دەوڵەتی عوسمانی

گەلێک ڕێکو پێکتر بووە (٣٢). هەروەها کورد دەوڵەتی وەک دەوڵەتی بۆتانی بووە کە لەشکری ڕێکو پێک و تۆپی گەورەو تفاقی جەنگی باشیبووە و پێوەندی بە ئەورووپاوە هەبووە، و بۆ یەکگرتنی هەموو کوردستان تێ کۆشاوە. شایانی باسە کە هەتا ساڵی ١٥١٥ لە کوردستاندا گەلێک دەوڵەت هەبوون لە شێوەی میرنشیندا، کە بە سەربەخۆیی تەواوەوە فەرمانرەوایییان کردووەو مێژووی ئەم دەوڵەتانە لە "شەرەفنامە" دا بەدوورو درێژی باسکراوە. ئێمە کە باسی ئەو دەوڵەتە کوردییانە دەکەین چاو لەوە دەپۆشین کە بنەماڵەی ئەییوبییەکان بەسەرکردەیەتیی سەلاحەددین، کە بنەماڵەیەکی کورد بوون لە میسرو سوریاو گەلێک وولاتی دیکەدا، دەوڵەتی بەدەسەلاتی ئەییوبییان دامەزراندووە، و بنەماڵەی براخۆییەکان لە بلووجستاندا دەوڵەتێکی گەورەیان دامەزراندووە. چونکە ئەم دوو دەوڵەتە لە کوردستاندا نەبوون. هەروەها چاو لەوەش دەپۆشین کە لە کوردستانی ئەمڕۆدا و حەوتسەد ساڵێک پێش هاتنی عیسا ئیمپراتۆرییەتێکی گەورە بە نێوی "ماد"ەوە دروست-بووە، کە مادەکان بەقسەی گەلێک لە گەلەڕۆژهەلاتناسەکانی وەک مینۆرسکی (١٨٧٧ - ١٩٦٦)، باوو باپیری کوردی ئەمڕۆ بوون. ئێمە باسی ئەمانە ناکەین و بەنێو بردنی ئەو دەوڵەتانەی لەم هەزار ساڵەی دوواییەدا لە کوردستان دا دروست بوون بەس دەکەین. ئەوەش دەخەینە بەر چاو کە دەوڵەتی خوارووی کوردستان بە سەرۆکایەتی شێخ مەحمود لە ١٩١٨/١١/٢ دا دامەزرا و بەریتانیای گەورە لە ١٩١٨/١٢/١ دا بەرەسمییەت ناسی، ئەمە چەند ساڵێک لە پێش ئەوەدا کە دەوڵەتی عێراق و دەوڵەتی ئێران و دەوڵەتی تورکیا دروست ببن.

بەلام ئەگەر ئێمە بەم حسێبەو بەلگەیە لێکی بدەینەوە، هەر کەسێک کەلەکۆندا دەوڵەتی نەبووبێ، ئەمڕۆش نابێ دەوڵەتی ببێ،

ئەوا دەبوو ئەمڕۆ تورک دەوڵەتی نەبووایە. چونکە ئەم دەوڵەتەی تورک لە ١٩٢٣ دا دروست بوو، و ئەو دەولەتەی کە بەنێوی ئیمپراتۆڕیتی عوسمانییەوە لە١٢٩٩ەوە تا ١٩٢٤ژیا، دەوڵەتی تورک نەبوو، بەڵکوو دەوڵەتێکی بنەماڵەیی بوو کە لە چەندین گەل وتیرەوئایینێک پێک هاتبوو، وئەوانەی بە تورکی قسەیان دەکرد، لەچاو عەرەب وکورد وئەرمن ولاز وچەرکەس وویناني وبولگاری وئەلبانی و... هتد واکەمایەتییەکی یەکجار کەم بوون. ئەمە بێجگە لەوەی لەکاتی ئیمپراتۆریتیی عوسمانیدا وهەتا کۆتاییی سەدەی نۆز-دەیەمیش، بە تورک دانەقەڵەم وەک جنێو وابوو کە بە یەکێکیان بگوتایە "تو تورکیت" زۆر پێی ناخۆش بوو و دەیگوت "ئەز نە تورکم، ئەز عوسمانیم". هەروەها لە پێشکودەتای رەزاخاندا لە ئێرانی ئەمڕۆدا، دەوڵەتێک بە نێوی "دەوڵەتی فارس" ەوە نەبوو. دەوڵەت بە نێوی بنەماڵەی قاجارەوە بوو. بنەماڵەی قاجارەکان تورکمان بوون، فارس نەبوون. لە پێش قاجارەکانیشدا زەندییەکان کە بنەماڵەیەکی کورد بوون، فەرمانڕەوا بوون. ئەوجا پێش ئەوانیش نادر شای هەوشار و سەفەوییەکان بوون؛ کە نادر شا کوردی هەوشار و سەفەوییەکانیش لە بنەماڵەیەکی شێخی دەرویشی کورد بوون و فارس نەبوون. دەوڵەتی ناسیۆنالی تورک و فارس و عەرەب لەم سەدەیەدا دامەزران. تورکیا - وەک گوتمان - لە ١٩٢٤/١٩٢٣ دا دروست بوو. دەوڵەتی ناسیۆنالی فارس لە ئێراندا لە ١٩٢٥ دا دروست بوو. تەنانەت نێوی "ئێران" بە رەسمی لە ساڵی ١٩٣٤ ەوە خرایە کار. عێراق لە ١٩٢١ دا دروست بوو، پاکستان لە پێش ساڵی ١٩٤٨ دا پارچەیەک بوو لە هیندستان، و بەنگلادێشیش تا سەرەتای هەفتاکان پارچەیەک بوو لە پاکستان. گەلێک دەوڵەتی ئەفریقایی هەن کە لەم چەند ساڵەی دووایی دا دامەزران. جا ئەگەر ئەمە وابێ، هەر کەسێک لە کۆندا دەوڵەتی نەبووبێ، نابێ ئێستەش دەوڵەتی ببێ، ئەوا دیارە هەر لەبەر ئەمە، نەدەبوو، نەک هەر تورک و فارس، بەڵکوو دەبوو عێراق و پاکستان و بەنگلادێش و زۆر

له ئه‌فریقایی‌یه‌کان ده‌وڵه‌تیان نه‌بێ. هه‌روه‌ها ئه‌و کاته پێچه‌وانه‌ی ئه‌مه‌ش هه‌ر ڕاست ده‌بوو. با ئێمه له کورد بگه‌ڕێین که باوو باپیرانیان ئیمپراتۆرێتی‌یه‌کی وه‌ک میدیایان دروست کردووه و بێینه سه‌ر خه‌ڵکی دی.. مادام سریانه‌کانی ئه‌مڕۆ و ئه‌رمه‌نی‌یه‌کانی ئه‌مڕۆ قیبتی‌یه‌کانی ئه‌مڕۆ وئه‌وانه‌ی له‌لوبنان خۆیان به‌فینیقی ده‌زانن، ئه‌مانه هه‌موو نه‌وه‌ی ئه‌وسریان وئه‌رمه‌نی وقیبتی وفینیقی‌یانه‌ن که‌له کۆندا ده‌وڵه‌تی گه‌وره گه‌وره‌یان هه‌بووه، ئه‌ی باشه بۆچی ئه‌مڕۆ ده‌وڵه‌تیان نی‌یه‌و بۆچی ڕێگه‌یان نادرێ ده‌وڵه‌تیان ببێ ؟ ئه‌وجا جووله‌که‌کانیش که چه‌ند هه‌زار ساڵێک له‌مه‌وبه‌ر ده‌وڵه‌تی به‌نی ئیسرائیلیان دامه‌زراندووه؛ زۆریش به‌هێز بوون و له قورئانیشدا نێویان هه‌یه، ئه‌ی بۆچی هه‌ر ئه‌و عه‌ره‌به شۆڤێنیستانه‌ی وه‌ک / عبدالعزیز الدوری که ڕێ له کورد ده‌گرێ به بیانووی ئه‌وه‌وه که گوایه کورد له کۆندا ده‌وڵه‌تی نه‌بووه، ئه‌مڕۆش نابێ بیبێ، ئه‌ی بۆچی هه‌ر ئه‌و عه‌ره‌به شۆڤێنیستانه نایانه‌وێ ئیسرائیل ده‌وڵه‌تی هه‌بێ؟ خۆ ئیسرائیل له کۆندا ده‌وڵه‌تی هه‌بووه! ئه‌وجا تورکه شۆڤێنیسته‌کانیش که ده‌ڵێن تا ئێسته کورد ده‌وڵه‌تی نه‌بووه، ئه‌ی خۆ ده‌زانن که ئه‌رمه‌نی‌یه‌کان ده‌وڵه‌تیان هه‌بووه، ئه‌ی بۆچی ڕێ ناده‌ن به‌وان که ئه‌مڕۆ ده‌وڵه‌تێکیان هه‌بێ ؟؟!

که‌واته ئه‌م به‌ڵگه‌یه‌ی که ده‌بێژێ ئه‌وه‌ی له کۆندا ده‌وڵه‌تی نه‌بووه، نابێ ئه‌مڕۆش ده‌وڵه‌تی هه‌بێ، ته‌نێ بیانووه‌و به کورد ده‌گیرێ و به‌ڵگه‌یه‌کی بێ سه‌رو بنه، و ڕاستی‌یه‌که‌شی ئه‌وه‌یه که کورد له کۆندا ده‌وڵه‌تی هه‌بووه ئه‌گه‌ر چی ده‌وڵه‌ت به‌نێوی کورده‌وه نه‌بووه‌و بنه‌ماڵه‌یی بووه. به‌ڵام ئێسته‌ش با بێینه سه‌رئه‌وه‌ی بزانین ئایا ئه‌م به‌ڵگه‌یه خۆی له‌خۆی دا ژیر بێژانه‌یه؟

ئه‌وه‌ی ده‌ڵێ هه‌ر گه‌لێک له کۆندا ده‌وڵه‌تی نه‌بووبێ، ئه‌مڕۆش نابێ بیبێ، دیاره " پێوانه"ی ئه‌و که‌سه " کۆنی"یه و لای وی هه‌موو

شتێک دەبێ "کۆن" بێ و "لەکۆنەوە" بووبێ، ئەگەنا مافی ژیانی نییە. ڕاستە کورد دەڵێ "هەر کۆنە بەگیرە"، بەڵام ئەمە لە هەموو بارێکدا ڕاست نییە. هەموو "کۆنەیەک" وەک "شەراب" نییە، تا کۆنتر بێ نرخی پتر بێ. خواردن و خواردنەوە تا کۆنتر بن؛ خراپترو بێ کەڵکتر دەبن. مرۆڤ هەتا پیرتر بێ، بێ هێزترو پەڕپووتتر دەبێ. خانوو بینا تا کۆنتر بن زووتر دەتەپێن. بەڵام دوور نییە هێندێک بڵێن : "دەوڵەت" شتێکی "مەعنەوی"یە وەک ئەمانەی سەرەوە ماددی نییە. بەڵێ...ئەگەر "دەوڵەت" بە شتێکی "مەعنەوی"، واتە بە "ویستەی کۆمەڵێک خەڵک" بدرێتە قەڵەم بۆ پێکەوە ژیان، ئەوا دەبێ بزانین کە پێویستە ئەو "ویستە"یە سەرەتایەکی دەربڕین، واتە کاتێکی دەست پێ کردنی هەبێ.ئەوانەی چەند هەزار ساڵێکە دەوڵەتیان هەیە، وەک وێنانییەکان، ڕۆژێک لەڕۆژان دەستیان کردووە بەوەی ویستەی خۆیان دەربڕیوە، وهەموو کارێکیش دەبێ سەرەتای دەست پێ کردنی هەبێ، و هەموو هاتنە بوونێکیش سەرەتایەکی دەست پێ کردنی پێویستە. هەموو مرۆڤێک کاتێکی لەدایک بوونی هەیە و کەس ناتوانێ بەڵگە بهێنێتەوە بۆ ئەوەی ئەوانەی تا ئێستا لە دایک نەبوون، نابێ ئیدی لە دایک ببن. ئەو شتەی کە سەرەتای دەست پێ کردن و کۆتایی هاتنی نییە؛ واتە لە "ئەزەل"ەوە تا "ئەبەد" (لەهەتاوە تا هەتا) بووەو هەیەو دەبێ، ئەوە هەر خودێیە. جا لەبەر ئەوەی دەوڵەت دەستکردێکی مرۆڤە، دەبێ سروشتێکی مرۆڤانەی پێوە بێ، نەک سروشتی ئیزدانی.واتە دەبێ سەرەتایەکی دەست پێ کردنی ببێ کە ئەو سەرەتایەش ویستەی دەست پێکەران دیاری دەکات.

دروستکردنی دەوڵەت ،هەردەوڵەتێک بێ،وهەرگەلێک دروستیبکات ،هەرمانای سەربەخۆییە .سەربەخۆییش بەبێبوونی ئازادیی بڕیاردان وئازادیی جێبەجێکردنیئەوبڕیارانەبەکردەوە ،نایەتە دەست . بوونی

ئازادیش پێویستی بە بوونی دەسەڵاتە. ئەوی بێ دەسەڵات بێ،دیارە ئازاد نییەو ئەوی ئازاد نەبێ، دیارە دەسەڵاتیشی نییە. ئازادیو دەسەڵات تەواو کەری یەکن،لەبەر ئەوە ئەوانەی دژی سەربەخۆیی کوردستانن، مانای ئەوەیە دژی ئەوەن کە کورد دەسەڵاتی بەقەد دەسەڵاتی ئەو گەلانە بێ کە کوردستانیان دابەشکردووەودەوڵەتی خۆیان هەیە. بە کورتی ئەوانە دژی ئەوەن کە ئازادیی کورد بەقەد ئازادیی ئەو گەلانە بێ کە کوردستانیان لەخۆیان بەشکردووە .واتە ئەوانە گەلی کورد لەگەلانی تورک و فارس و عەرەب بەکەمتر دەزانن، ئیدی با هەزارو یەک جار باسی " برایەتی" بکەن.

جا لەبەر ئەوە ئەو بەڵگەیەی کە دەبێژێ؛ ئەوی لە کۆندا دەوڵەتی نەبووە، نابێ ئەمرۆش بیبێ، مانای وایە ئەوی لە کۆندا لەسەربەخۆییدا ئازاد نەبووە، ئەمرۆش نابێ لەوەدا ئازاد بێ. ئەمەش بەڵگە دەداتە دەست ئەوانەی دەسەڵاتیان هەیەو لەو ڕووەوە ئازادن، تا ڕێ بەگەلە بێ دەسەڵاتەکان نەدەن دەسەڵات پەیدا بکەن و ئازاد بن، و هەر بەم بەڵگەیەش بەربەرەکانێی ئەو گەلە بێ دەسەڵاتانە بکەن. بەڵام تاقی کردنەوە پێشانی داوە کە ئەم بەڵگەیە هەتا ئەو کاتە بڕدەکات کە ئەو گەلە جارێ نەیتوانیوە دەوڵەتی خۆی دروست بکات. کاتێ ئەو گەلە بێ دەوڵەتە دەوڵەتی خۆی دروستکرد، ئەو دەمە بەڵگەکە، یا دەستبەجێ، یا بەرەبەرە، نامێنێو هەر ئەو دەسەڵاتدارانەی کە دوێنێ دەیانگوت ئەوی دەوڵەتی نەبووە نابێ بیبێ، کاتێک دەبینن تێکۆشانی گەلە بێ دەوڵەتەکە گەیشتووەتە ئەندازەیەک کەبەری دەسەڵاتی ناگیرێ دەچن دان بە واقیع دادەنێن و ئەم بەڵگەیە ئیدی ناهێننە پێشەوە. بۆ وێنە: فەرەنسایییەکان لەسەرەتاوە بەهەموو جانەوەرێتییەکەوە دژی گەلی جەزائیر دەجەنگان، کاتێک زانیان پێیان ناکرێ، ناچار بوون دان بنێن بە سەربەخۆیی جەزائیردا و ئەو بەڵگەیەی کە

دەیگوت جەزائیریەکان "کۆن" دەوڵەتیان نەبووە و "پارچەیەک" بوون لەفەرەنسا، ئەو بەڵگەیە نەما. کاتێک کە بەنگالیەکان ویستیان لە پاکستان جیا ببنەوە، پاکستانیەکان بە هەموو جانەوەرێتیەکەوە دژی گەلی بەنگالی وەستان. کە هیندستان لەشکری ناردە بەنگالەوەو لەشکری پاکستانی بەزاند، پاکستان ناچار بوو دان بنێ بەسەربەخۆیی بەنگالداو ئەو بەڵگەیەی کە دەیگوت بەنگال "بەشێک" بووە لە پاکستان و "دەوڵەتی"نەبووە و نابێ بیبێ، نەما. هەروەها تورکە شۆڤێنیەکان بە سەرۆکایەتی ژۆن تورک جەمال پاشای سەففاح، لە ماوەی جەنگی جیهانیی یەکەمدا، ژمارەیەکی زۆر عەرەبیان لە سووریا خنکاند لەسەرئەوەی داوای سەربەخۆیی وولاتی عەرەب و جیابوونەوەی لە ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی دەکرد. کەچی کە عەرەبەکان سەربەخۆیی خۆیان دەسکەوت، ئەوجا ژۆن تورکەکان ناچار بوون دان بنێن پێیانداو بەڵگەی باسکراو نەما. کە ئیسرائیل خەریک بوو ببێ بەدەوڵەت لە ١٩٤٨/٥/١٤ دا هەموو عەرەب بەربەرەکانێیان کرد، و بەتایبەتی میسر ،بەبیانووی ئەوەوەکەدەولەتی نەبووە ونابێبیبێ.کەچیئەوەتەئەمڕۆ میسرلەگەڵ ئیسرائیل پەیمانیکەمپ دێڤیدیبەستووەوگەلێک لەدەوڵەتە عەرەبەکانیدی دەمودووانیان بەرامبەرئیسرائیل وەک جاران نەماوە و هاکائەوانیش لەگەڵی رێک کەوتن.

بەمەی سەرەوەدا دەردەکەوێ؛ئەو بەڵگەیەی کەدەبێژێ؛ "ئەوی دەوڵەتی نەبووبێ، نابێ لەمەو دوواش بیبێ"، هەر پاشدا مەزراندنی دەوڵەتەکە، زوو یا درەنگ، نامێنێ. واتە ئەو بەلگەیە تەنێ بیانووە و هیچی دی. مەسەلەش مەسەلەی کۆن و تازەیی نییەو مەسەلەی دەسەڵاتە. دەبێ ئەوەش بزانین کە هەموو جۆرە سەر-بەخۆییەک - وەک لەمەو بەر گوتم- بریتییە لەدەستکەوتنی جۆرە دەسەڵاتێک. بۆ وێنە: تەنانەت مەسەلەی "ئۆتۆنۆمی"ش هەر وایە. "ئۆتۆنۆمی" کە بریتییە لەسەربەخۆییەکی کەچوکەل، لەدەسەڵاتێکی

سنووردا ربەو لاوە چی دی نییە. ئەو بەعسیيانەی کە لەنێوە ڕاستی پەنجاکانەوە هەتا کۆتاییی پەنجاکانیش دژی ئەوە بوون کە نێوی کورد بە هیچ جۆرێک ببرێ، ناچار بوون لە ١٩٦٣ دا لە ترسی پێشمەرگەی کورد و لەبێ‌هێزی خۆیان، باسی " لامەرکەزییەت " بکەن و لە ١٩٧٠ دا ناچار بوون باسی " ئۆتۆنۆمی" ش بکەن، ئەوەش بە ڕوونی دیارە کە کورد هەر لە عێراقدا - درۆ یا ڕاست - دەتوانێ باسی " ئۆتۆنۆمی" بکات، چونکە هەر لەعێراقدا توانیویێتی تا ئەندازەیەک " دەسەڵات " ی خۆی بسەپێنێ بەسەر داگیرکەرانی وولاتەکەی دا.

ب - سەربەخۆیی کوردستان مانای بێ هێزی پرۆلیتاریای تورک و فارس و عەرەب و کوردە

ئەوانەی ئەم بەڵگەیە دەهێننە پێشەوە، دەبێژن کەسەربەخۆیی کوردستان، مانای جیاکردنەوەی پرۆلیتاریای کوردە لەپرۆلیتاریای تورک و فارس و عەرەب، و ئەمەش مانای بێ هێز کردنی چینی پرۆلیتاریای ئەو وولاتانەیە کە کوردستان نووسێنراوە پێیانەوە. ئەمەش لە ئەنجامدا خزمەتێکە بۆ ئیمپریالیزم و سەرمایەداریو کۆنەپەرستی.

ئەم بەڵگەیە ؛بەتایبەتی بەڵگەی کۆمۆنیست و مارکسیستەکانە، و زۆر بەتایبەتی تر، هی ئەو داوو دەزگە کۆمۆنیست و مارکسیستانە-یە کەلەسەر هێڵی سیاسەتی حیزبە کۆمۆنیستەکانی عێراقوئێرانو تورکیاو سووریا دەچن بەڕێوە ؛کە هەر لەکۆنەوە خۆیان بەهاو هێڵی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤێت و یەکێتیی سۆڤێت زانیوەو دەزانن. بۆ توێژینەوەی ئەم بەڵگەیە جارێ با ئێمە لەوە بگەڕێین کە ئایە لە کوردستان یا لەعێراق یا لەتورکیا یا لە ئێران یا لە سووریا

چینێکی " پرۆلیتاریا "ی، بەو جۆرەی مارکس بۆی چووە، ئەمڕۆ هەیە یان نا؟ جارێ لەوە بگەڕێین، بەڵام ئەوەی کە زۆر ئاشکراو ڕوونە ئەوەیە؛ئەم چوار دەوڵەتەی کە نێومان بردن ـ وەک لەمەوبەر گوتم ـ هەموو لەپاش جەنگی جیهانیی یەکەم دروست بوون: عێراق لە ١٩٢١ دا، تورکیا لە ١٩٢٣/ ١٩٢٤ دا، ئێران لە ١٩٢٥ دا، سووریا لە ١٩٤٦ دا، واتە کوردستان هەر پاش جەنگی جیهانیی یەکەم لەم دەوڵەتە ناسیۆنالانە بەشکرا. جا ئایا ئەو کاتەی کە کوردستان بە سەر ئەمانەدا بەشکرا، پرۆلیتاریای پیشەسازی ـ وەک چینێک ـ لەم وولاتانەدا هەبووە؟ بێ گومان، نەء. ئەم وولاتانە هەموو وولاتی کشتوکاڵی و هۆزایەتی و دەرەبەگایەتی بوون و سەرمایەداریو پیشە-سازییان تێ نەکەوتبوو. لەجێیەکیشدا کەسەرمایەدارو فابریقە نەبێ، دیارە پرۆلیتاریای کارکەر دروست نابێ. دووایی ئەوی مێژوو بزانێ، دیارە ئەوەش دەزانێ کە ئەم تورکیایەی ئەمڕۆ بە پێی پەیمانی لۆزان دروست بووە؛کە ئیمزا کەرەکانی ئینگلیزو فەرەنسا و ئیتالیا بوون. ئەوی سووریای ئەمڕۆی دروست کرد، فەڕەنسا بوو. ئەوی عێراقی ئەمڕۆی دروست کرد؛بەریتانیا بوو. ئایە، بەریتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا کەسێ دەوڵەتی کۆلۆنیالیست بوون، ئەم چوار دەوڵەتەیان لەڕۆژهەڵاتی نێزیکدا دروست کردو کوردستانیان دابەشکرد بەسەریاندا، بۆ خزمەتی پرۆلیتاریای عەرەب و تورک و فارس و کورد ئەمەیان کرد؟ ئایە کۆلۆنیالیستەکان ئەم دەوڵەتە دەستکروانەیان بۆ ئەوە دروست نەکرد کەلەهەر وولاتێکیاندا چەند گەلێک هەبن، هێندێکیان زۆرێتی و خاوەن دەزگەی دەوڵەتی و دەسەڵاتدار، و کوردیش لەنێوانیاندا وەک " کەمایەتی"یەکی بێ دەوڵەتی بێ دەسەڵات، تاکو شەڕو ئاژاوەی نێوخۆیی هەڵ بگیرسێ و ئەم نەتەوانە بەربەرەکانێی یەکدی بکەن و ببنە دوژمنی یەکەوئەو جا ئەو دەمە پرۆلیتاریای کوردو عەرەب و کوردو تورک و کوردو

فارس بە چاوی دوژمنایەتیو کینەوە تەماشای یەک بکەن، نەک بە چاوی هاو چینایەتی و هاودەردی؟ ئەوانەی کە لەو باوەڕەدان کە ئەم دۆخەی ئێستە هەیەو بووەتە هۆی تێکرژانی گەلانی نێوچەکە، خزمەتی پرۆلیتاریای ئەو گەلانە دەکات و، هەر لەبەر ئەوەشە کە دەبێ سنووری ئەم وولاتانە وەک خۆیان بمێننەوە، دیارە ئەوانە دەبێ دان بەوەشدا بنێن کەبەرەی کۆلۆنیالیستەکانی ڕۆژاوا ،پاش جەنگی جیهانیی یەکەم ، کارێکی زۆر باشیان کردووە کە کوردستانیان وا بەش بەش کردووەو هەر بەشەیان خستووەتە سەر دەوڵەتێک ، و ئەمەشیان بۆ خزمەت و بەهێز کردنی پرۆلیتاریای ئەو گەلانە کردووە، و ئەوجاکە ئەمەشیان گوت ، ئەو دەمەش هیچ هەقێکیان نامێنێ کۆلۆنیالیزم و ئیمپریالیزمی بەرەی ڕۆژاوا بە خراپ و تاوانبار بدەنە قەڵەم، بەڵکو دەبێ ئافەرمیان لێ بکەن.
دوایی،ئایا ئەو هێزەی کە سالآنی ساڵ و هەتا ئەمڕۆش ، بەهەموو ڕێیەکی قانوونی و ناقانوونی، هەر لەڕێی ڕاستەو خۆبەکارهێنانی هێزی سوپاوە بیگرە تا دەگاتە ڕێی بەستنی پەیمانی سەعد ئاباد و پەیمانی بەغداو ئەوجا سەنتۆ وە؛ سنووری دەستکردی ئەم دەوڵەتانەی پاراستووە، بەریتانیا نەبووەو نییە؟ ئایا ئەو هێزانەی کەئەمڕۆ بەهەڕەشەو گوڕەشەو زۆری چەک سنووری تورکیاو ڕژێمە دژ بە ئازادییەکەی دەپارێزن، هێزەکانی ناتۆو لە پێش هەمووشیانەوە ئەمریکا نییە؟ ئەوجا ئایە ئێستە بەریتانیاو ئەمریکاو هەموو لایەنەکانی پەیمانی ناتۆ، ئەم سنوورە دەستکردەی تورکیا لەبەر خاتری چاوی کاڵی پرۆلیتاریای تورک و کورد دەپارێزن؟ کەئەمریکاو فەڕەنسا لەم دواییەدا کەوتونەتە یارمەتیی سەدام ودەیانەوێ بەدەست و بە دان و بە پێ لەکەوتن بیپارێزن ، لەبەر خاتری " پرۆلیتاریای عێراقی" یە ئەمەدەکەن؟ ئایا ئەمریکا هەر خۆی نەبوو کەتا ساڵی ١٩٨٠ ڕژێمی بەعسی

عیراقیێ خستبووه لیستەی تێرۆریستەکانەوە؟ ئایا ئەم هەڵوێستە تازەیەی ئەمەریکا بۆ خزمەتی پرۆلیتاریای عێراقە؟ یا بۆخزمەتی عەرەبە زۆنگاو نشینەکانی دەورو بەری جبایش وتەڕابەیە؟

ئەمجا ئەوانەی پێیان وایەکەدا مەزراندانی کوردستانێک ،گەلیکورد لەگەلانیعەرەب وتورک وفارس جیادەکاتەوە ،وپرۆلیتاریای کوردیشبێهێز دەکات ،دەبێ ئەوانەبزانن کەپێکەوەژەیان وپێکەوەدەوڵەتپێکەوەنان وتێکۆشانی نیوکۆیی،بەزۆرەملێنابێ.کەشەش کەسلەخانوویەکی شەش ژوو- رێدا ژیان ورێ ئەوەیان نەدرایە هەریەکەیان ماڵێخوی جیابکاتەوە، مانای وانییە کەتێپەڕبوونیکات دەیانکاتەبراوهەڤالیەک.یادووکەس کەماڵیان جیابوو ،مانائەوەنییەکەحەزلەچارەییەکدینەکەن ونایانەوێ پێکەوەهاوکاریبکەن.دوواییوەک کوردکەدەڵێ:"کوێرکوێرنابات بەڕێوە"، هەروەها دیلێکیش ناتوانێیارمەتیدیلێکیدیبدات.گەلێکیکوردی ئازاد کەدەوڵەتێکیسەربەخۆی ئازادیهەبێ،واتەدەسەلاتی هەبێ.ئەوگەلەیە کە دەتوانێ یارمەتیی گەلانیژێردەستەبدات ،بەتایبەتی گەلانیدەرودراوسێی کوردستان،وەک تورک وعەرەب وفارس،بەتایبەتیزەحمەتکێشان وبەشخورا- وانی ئەوگەلانە کەلەچارەرەشیخۆیان،دووچاری فەرمانڕەوایانی تۆتالیتێر- وملهوڕبوون.ئازادیخوازانیعەرەب وتورک وفارس وهەموئەوانەیلەبەرەی بەرهەڵستکارانیئەم گەلانەن،ولەنێوئەوانەشدا تەنانەت هیواش هەبووە و هەیەکەدژی سەربەخۆیی کوردستان وئازادیکوردن،ئەمانەهەموو زۆرباش دەزانن،کەلەماوەیبیست ساڵیرابوردوودا ،هەرکاتێک لێیانقەومابێ ولە لایەن ڕژێمیدەوڵەتەکانیخۆیانەوە ڕاوەدوونرابن،پەنایان بردووەتە بەرپێشمەرگەیکوردوچیاکانیکوردستان،ونەتەوەی کوردباوەشی بەزەیی کردووەتەوە بۆیان وداڵدەی داون،بێئەوەی بنواڕێتە هەڵوێستیسیاسی یان یا ڕووپەڕێی رابوردوویان .

جا ئەمە لە کاتێکدا کەئەمڕۆ کوردستان دەوڵەتێکی سەربەخۆ

نی‌یەو ئەو یارمەتی‌یەی پێشکێش کردووە بەو پەنا بەرانەی کە لە ڕۆژانی هاویندا لە ژێر سێبەری دار گوێزەکانی کوردستاندا ڕادەکشێن و هێندێکیشیان خەو بەجێ نشینێتی‌ی سەددام و خامەنەیی‌یەوە دەبینن،و لە زستاندا دەچنە نێو کۆختەی جوتکارە ڕووتەکانی کوردستانەوەو نانەڕەقەکەیان لەگەڵ دەکەن بە دوو کەرتەوە،و هێندێکیشیان کوردستان بەخاکی عەرەب و فارس و تورک دەدەنەقەڵەم، ئەمە بێ ئەوەی تۆزقاڵێک لە مافی پەنابەرێتی‌یان کەم بووبێتەوە. ئەمە ئەمڕۆ وایە. ئەوجا ئەگەر کوردستان سبەی ڕۆژێک بێتە دەوڵەتێکی ئازادیخوازی سەربەخۆ، دەبێ ئەو دەمە چ خزمەتێک بەگەلانی نێوچەکە و مرۆڤی بەشخوراوی ئەم جیهانە پێشکێش بکات. دوایی کێ دەڵێ سەربەخۆیی‌ی کوردستان مانای جیابوونەوەو ئاشتو ماشتی گەلی کوردە لەو نەتەوانەی لە نێوچەکەدا دەژین؟. ئەوانەی ئازاد یخوازن لە سنووری دەوڵەتێکدا بژین یا لە سنووری دە دەوڵەتدا بژین،دڵو دەروونیان بۆ یەک لێ دەدا، چونکە ئامانجیان یەکە. ئەوانەی ئازادیخوازیش نین، لە یەک خانووی خڕداخراویشدا بژین بەردەبنە گیانی یەک.

جا کە کۆمۆنیستەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان،وبەتایبەتی کۆمۆنیستە عێراقی‌یەکان، لەم ڕووەوەو بەو بەڵگەیەی لە سەرەوە باسم کرد، زۆر بە کوڵ و دڵەوە لە دژی سەربەخۆبوونی کوردستان بوون و لە نێوە ڕاستی چلەکانەوە تا نێوەڕاستی پەنجاکان دەیانگوت: کورد " نەتەوە" (امة) نی‌یە ـ وەک دوایی باسی دەکەم ـ و جاری واش بووە، گەلێک خەستوخۆڵتر لە ڕاستڕەوە شۆڤێنیستەکانی عەرەب و تورک و فارس دژی ئەو کوردانە وەستاون کە باسی سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە، بەو بەڵگەیەی گوایە " جیابوونەوەی کوردستان" و " سەربەخۆبوونی کوردستان" پیلانی ئیمپریالیستەکانە" بۆ " بێ هێز کردنی خەباتی پڕۆلیتاریا"ی ئەم

گەلانە. لە کاتێکدا کە ـ وەک خستمە بەر چاو ـ هەڵوێستی ئیمپریالیستەکان هەموو دژی سەربەخۆبوونی کوردستان بوو ،و تا ئەمڕۆش. جا لەبەر ئەوەی کۆمۆنیستەکان، بەپێچەوانەی شۆڤێنیستە ڕاستڕەوەکانەوە، جارو بار لەباری سەرنجی خۆیانەوە، باسی "مافی بڕیاری چارەنووس گەلان" دەکەن، ئەوا ناچار بوون لەمەسەلەی کورددا ڕێ یەک بدۆزنەوە، کە بکەوێتە نێوان ئەو شتانەوە کەبەدەم باسی دەکەن و ئەو شتانەوە کە بە کردەوە دەیخەنە ڕوو. بۆ ئەمەش ـ وەک لەمەوبەر گوتم ـ باسی "یەکگرتنی بە ئارەزوو" ی کورد و ئەو گەلانە دەکەن کە کورد لەژێر سایەی دەوڵەتەکانیاندا دەژی. بۆ وێنە: هەرچەندە کۆمۆنیستەکانی عێراق لە کۆنفرانسی ئەیلوولی سالی ١٩٥٦ یاندا باسی ئەوەیان کرد کە" کورد نەتەوەیەکە مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی هەیە لە ڕزگاربوون و یەکێتیی ناسیۆنالدا وەک عەرەب "، هەروەها کۆنفرانس" سەربەخۆیی نێو خۆیی" (الاستقلال الذاتی)ی کوردستانی عێراق" ی بە " چارەسەرکردنێکی کاتی" دانا کە" ناتوانێ جێی مافی بڕیاری چارەنووسی نەتەوەی کورد بگرێتەوە" (٣٣) کەچی لەگەڵ هەموو ئەمەشدا، پاش کودەتای قاسم لە ١٩٥٨/٧/١٤دا ودووای ئەوەی لە عێراقدا دەسەلاتیان بۆ پەیدا بوو، ئەوجا نەک هەر باسی " بڕیاری چارەنووسی و جیا بوونەوە" یان نەکردو بەس بەڵکوو تەنانەت دژی " ئۆتۆنۆمی " ش وەستان و کەوتنە باسی " یەکگرتنی بە ئارەزوو" و دەیانگوت کوردو عەرەب لە عێراقدا بە ئارەزووی خۆیان یەکیان گرتووە لە ژێر سەرکردەیەتیی قاسم دا. لە کاتێکدا دەیانزانی کە عێراق بەریتانیا دروستی کردووەو لەو گشت پرسی(استفتاء)یەدا کە " دەستەی نەتەوەکان" (عصبة الامم) لە ١٩٢٥ دا کردی،خەڵکی سلەیمانی و کەرکوک بۆسەربەخۆیی کوردستان دەنگیان داو خەڵکی هەولێرو مووسڵیش ،بە مەرجێک

دەنگیان دا بۆ عێراق؛ کە کورد حکوومەتێکی خۆی هەبێ. ئەوجا لە کاتەشەوەو تا ئەمڕۆش ، هیچ گشتپرسییەک لە کوردستاندا نەـ کراوە تا بزانرێ ئایە کورد بە ئارەزووی خۆی لەگەڵ عەرەبداو لە سنووری عێراقدا یەک دەگرێ یان نا ؟ ئەمە تا ئێرە هەڵوێسی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق بوو. حیزبی توودەی ئێرانیش لە دەورانی شادا جارو بارێک باسی مافی کوردی دەهێنایە پێشەوە، بەڵام لە پاش دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی؛بەهەموو هێزێکەوە بوو بە دەسکەلای دەستی ڕژێم وکەوتە خراپەکاری دژی نەتەوەی کورد و دەستێکی بالاشی هەبوو لە دوو کەرتکردنی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێراندا . حیزبی کۆمۆنیستی تورکیاش کەلە بیستەکاندا بە خۆی و ڕۆژنامەکەیەوەAydinlik کوتەکی دەستی ئەتاتورک بوو دژی بزووتنەوەی سەربەخۆیی خوازانەی کوردو بەتایبەتی " ئایدن لک " شۆرشی ساڵی ١٩٢٥ ی دیاربەکری بە دەسیسەی بەریتانیارەدایە قەڵەم، و بەلای هەڵوێستی دیکتاتۆرانەی ئەتاتورکدا دای دەتاشی. خۆ ئەوە حیزبی کۆمۆنیستی سووریا هەر بە جارێ باسی مەسەلەی کورد ناکات ، وەک لە سووریا نەکورد هەبێ و نە کوردستان. بەـ رامبەر بەم قوڕو قەپە لەمەسەلەی کورد،سکرتێری گشتیی حیزبی کۆمۆنیستی سووریا " خالید بەگداش " لە ساڵی ١٩٦٦ دا ، بە ڕۆژنامەی " اخبار الیوم"ی گوتبوو " **یەکێتیءعەرەبی بڕبڕەی پشتی سیاسەتیی کۆمۆنیزمە** "(٣٤) . ئەمە لە کاتێکدا کەحیزبی کۆمۆنیستی سووریا لە حکوومەتی بەعسی دا بە سەرۆکایەتی یوسف زعین هەتا ١٩٦٨/١٠/٢٩ وەزیرێکی هەبوو بەنێوی سمیح العطیة. بەڵام سمیح یەک ووشەی لە دژی سیاسەتی " پشتێنی عەرەبی (الحزام العربی) بەبادا نەدا .

شایانی باسە کە هەڵوێستی کۆمۆنیستەکانی ئەو وولاتانەی کوردستان نووسێنراوە پێیانەوە، هەرچی چۆنێک بووبێ بەرامبەر

بەرامبەر بە نەتەوەی کورد، ڕژێمی ئەو دەوڵەتانە زۆر دڕندانە پەلاماری کۆمۆنیستەکانیان داوە. ئەتاتورک و ڕەزاخان لە کۆتایی سییەکاندا هەریەکەیان قانوونێکیان دەرکرد بۆ ڕاوەدوونـان و سەرکوتکردنی هەموو بزووتنەوەیەکی کۆمۆنیستانە. عێراق لە دەورانی شایەتی و تەنانەت دەورانی قاسم و بە تایبەتی لە دەورانی بەعسییەکاندا خوێنی سەدان کۆمۆنیستیان ڕژاند. ئەوەی ڕژێمی ئیسلامی ی ئێران بەسەر حیزبی تودەی هانی، وەک کوردەکە دەڵێ با بەدەواری شـڕی ناکات. لەبەر ئەوە ئەم هەڵوێستەی دژ بە سەربەخۆیی ی کوردستانی کۆمۆنیستەکان،تا ئێستە نەبە سوودی کۆمۆنیستەکان خۆیان بووە، و نە بە سوودی زەحمەتکێشانی نێوچەکە بووە، و تەنێ بە سوودی ڕژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەو وڵاتانە بووە کە دوژمنی کوردیش و کۆمۆنیستیشن.

ج ـ هەر دەوڵەتێک شتێکی پیرۆزە، نابێ کەرتکەرت بکرێ

ئەم بەڵگەیە هی ئەوانەیە کە "دەوڵەت" بە شتێکی "پیرۆز" دادەنێن و ئەوی پارچەیەک جیا بکاتەوە لێ ی بە جیابوونەوە خواز (انفصالی، تجزیە طلب) ی دەدەنە قەڵەم و بەناپاک و خایەن و نیشتمان فرۆشی دەزانن. "جیابوونەوە خوازی" یەکێکە لەو تۆمەتە قورسانەی کە لە پاش جەنگی جیهانی ی یەکەمەوە، بە جێ و بێ جێ، دەنرێتە پاڵ نیشتمان پەروەرەکانی کورد، وەک "تاوانێکی یەکجار گەورە". ئەوانەی بزووتنەوەی کوردایەتی بە "جیابوونەوە خوازی" دەدەنە قەڵەم و هەر بەو نێوەشەوە بەربەرەکانێی دەکەن، چەند دەستەیەکن:

١ـ دەستەی یەکەم ئەو شۆڤێنییە عەرەب و تورک و فارسانەن کە کوردستانیان داگیر کردووەو خاکی کوردستان بە بەشێک لە

نیشتمانی خۆیان دەزانن، نەک بە بەشێک لە وولاتی کورد. ئاشکرایە هێندێک لە مانە، خۆشیان،لە کاتی خۆی دا " جیابوونەوە خواز " بوون، بە تایبەتی ئەو عەرەبانەی لە پاش جەنگی جیهانی ی یەکەم، خۆیان لە دەولەتی عوسمانی جیا- کردەوەو بوونە هۆی دامەزراندنی دەولەتانی عێراق و سووریا و لوبنان و ...هتد.ئەم عەرەبانە،لە لایەن ژۆن تورکەکانەوە کە لە (١٩٠٨- ١٩١٨) ەوە فەرمانڕەوای دەولەتی عوسمانی بوون، و دەولەتی عوسمانی‌یان بە " پیرۆز" دادەنا ،بە " جیابوونەوە خواز" و " ناپاک " دەدرانە قەلەم. بەلام ئەم عەرەبانە خۆیان، خۆیان بە نیشتمان پەروەر دەزانی، نەک بە " جیابوونەوەخواز " و " ناپاک ". جا وەک لەمەوبەر گوتم؛" دەولەت " هەر هێندە " پیرۆز"ە تا وەک خۆی ماوەتەوە، پاش ئەوەی بووبە دەولەتێکی دی،یا پارچە پارچە کراو چەند دەولەتێکی دی لێ جیابووەوە ،ئەوا " پیرۆزێتی " ی خۆی لەدەست دەدات و دەیدات بەو دەولەتە یا ئەو دەولەتانەی جێ ی دەگرنەوە. ئەوەتە عەرەبەکانی ئەمڕۆی عێراق و سووریا دەولەتی عێراق و سووریا بە " پیرۆز"دەزانن نەک دەولەتی عوسمانی ی ئەوساکە کە عێراق و سووریا دوو پارچە بوون لێ ی.

٢- دەستەی دووەم لەوانەی کە بزووتنەوەی سەربەخۆیی خوازانەی کورد بە " جیابوونەوە خوازی" دەزانن؛زۆربەی زۆری هێزەچەپی‌یەکانی ئەو گەلانەن کە کوردستانیان بەشکردووە. ئەمانە زۆر بە توندی دژی " جیا بوونەوە خوازی " دەوەستن، و جاری واش هەیە؛ هەموو داخوازی‌یەک بۆ مافی ناسیۆنالی کورد، هەرچەندە سووکیش بێ، هەر بە " جیا بوونەوە خوازی " دەدەنە قەلەم و لەمەشدا خزمەتێکی زۆر گەورەی شۆڤێنیستە ڕاستڕەوە عەرەب و تورک و فارسەکان دەکەن: ڕاستی‌یەکەی؛چەپی‌یەکان ، و بە تایبەتی

کۆمۆنیستەکان - وەک لەمەوبەر باسم کرد - " دەوڵەت وەک دەوڵەت" بە شتێکی پیرۆز نازانن؛ بەڵام " یەکێتی"ی ئەو گەلانەی کە لە سایەی دەوڵەتێکدا دەژین، بە شتێکی " پیرۆز دەزانن، کەبەمەش دەبێژن " یەکێتیی نیشتمانی". کەئەمەش هورد بکرێتەوە ؛هەر پاراستنی ئەو " دەوڵەت" ەیە کە کۆمۆ-نیستەکان و مارکسیستەکان بە کوتەکی دەستی چینی فەرمانڕە-وای دادەنێن بۆ سەر پێ شۆڕکردنی چینی چەوساوە. کەچی هەر خۆیان بەرگری لە پاراستنی ئەو کوتەکە دەکەن وەک شتێکی پیرۆز. لەگەڵ ئەمەشدا دەبێ بزانین کە توندیی و هێمنی ی ئەم هەڵوێستەی کە چەپیەکان هەیانە بەرامبەر مەسەلەی کورد، بە پێ ی هەل و مەرج و کات دەگۆڕێ، واتە بە پێ ی دوورو نێزیکی یانەوە لە دەستەی فەرمانڕەوایی ئەو دەوڵەتانەوە.

٣- دەستەی سێیەمیش لەوانەی دژی " جیابوونەوە خوازی "دەوەستن؛ هوردە بۆرژوای کورد خۆیەتی کە پێبەند ،و هێندی جاریش،دەسکەلای دەستی فەرمانڕەوایانی تورک و عەرەب و فارسە .ئەم پێبەندییە جارو بار گەیشتووەتە راددەیەکی وا ، کە هێندێک دەستەو بەرەی هوردە بۆرژوای کورد بە چەشنی داگیر کەرانی کوردستان هەڵسو-کەوت لەگەڵ مەسەلەی کورد دەکەن. بۆ وێنە : وەک لەمەوبەرگوتم. دەستەی جەلال تالەبانی لە ساڵی ١٩٦٩/١٩٧٠ لە رۆژنامە-کانیاندا بە ئاشکرا دەیاننووسی: " **ئێمە هەمو کاتێک دژی جیابوونەوە خوازین**".واتە هەموو کاتێک دژی دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردین. هەروەها وەک گوتمان - پرۆگرامی پارتی لە دەورانی دەستڕۆیشتنی دەستەی تالەبانی دا ، بە ئاشکرا دژی " جیا بوونەوە خوازی" دەوەستا . بەڵام وەک لەمەو بەر باسم کرد ؛هوردە بۆرژوای کورد پاش هەرەسەکە ، نەیتوانی؛لە لایەکەوە دژی پاشماوەی سەرکردەیەتیی کلاسیک، و لە لایەکی دیەوە دژی

بیری نەتەوەیی ی کوردی بوەستن کە لە نێوان کوردا تەشەنەی کردووە، و ڕیزەکانی خۆشی یەک پارچە نەبوو، لەبەر ئەوە دەبینین دژایەتی کردنی " جیابوونەوە خوازی" لە نووسینەکانیاندا وون بووە، و جارو بار ڕێکیش باسی " بڕیاری چارە نووس" دەکەن، هەرچەندە مەبەستیان لە " بڕیاری چارە نووس" ئاشکرا نییە کە چییە. بەڵام داخوازییەکەیان لە " ئۆتۆنۆمی" یەوەبووە بە " ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە". تەنانەت هێندێ دەستەش هەن لە نێو بزووتنەوەی هوردە بۆرژوای کورددا ـ وەک کۆمەڵەی مارکسی-لێنینی.کە بووبە"کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان،" باسی دەوڵەتی یەککرتووی کوردستانیش دەکەن. بەڵام ئەوەبوو کە کەوتنەوە وتوویژ لەگەڵ ڕژێمی عێراقدا، سەرلەنوێ کەوتنەوە باسی " پاراستنی یەکێتی ی نیشتمانیی عێراق" وەک لەمەوبەر باسم کرد.

بە کورتی بەربەرەکانێی بیری سەربەخۆیی ی کوردستان لە نێو هوردە بۆرژوای کورددا، بەرەبەرە بەرەو بێ هێزی و پووچ بوونەوە دەچێ. ئەگەر چی پێبەندی هێندێک لە ڕێکخراوەکانی هوردە بۆرژوای کورد بەم دەوڵەتیا ئەو دەوڵەتی داگیر کەری کوردستانەوە،کارێکی وای کردووە کەنەوێرن بە ئاشکرا نێوی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان ببەن.

د- کورد " نەتەوە" نییە، بۆیە مافی " دەوڵەتی سەربەخۆ"ی نییە

ئەو بەڵگەیەی کە دەبێژێ کورد " نەتەوە" نییە، لەبەر ئەوە نابێ دەوڵەتیشی هەبێ، لەسەرەتاوە لە کۆمۆنیستەکانی عێراقەوە داهات. ئەوەش دووای دامەزراندنی" پارتی دێمۆکراتی کورد" لە ١٩٤٦/٨/١٦ دا. لێرەدا دەبێ ئەوە بێژین کە پاش ڕاپەڕینی خەڵکی

بەغدا لە کانوونی دووەمی ١٩٤٨ دا؛ کە خوێندکارانی خوێندنگەو کۆلێجەکانی بەغدا دەورێکی گەورەیان تێدا گێڕا، و بوو بە هـــۆی رووخاندنی حکوومەتی سالح جەبر، ماوەیەک سەربەستی ی رۆژنامە-گەری و کۆبوونەوە درا بە خەڵک، و کۆمۆنیستەکان لە کوردستاندا دەسەڵاتیان پەیدا کرد. جا لەبەر ئەوەی"پارتی دیمۆکراتی کورد" خۆی بە حیزبێکی مارکسی و پێشڕەوی کرێکارو جوتکاری کورد دا دەنا، و کۆمۆنیستەکانیش هەر وەک ئەوان، خۆیان بە پێشـــڕەوی کرێکارو جوتکار دادەنا؛ بەڵام هی هەموو عێراق، نەک هەر هی بەشە عەرەبەکەی، ئەوا رکە بەرایەتی ی کەوتە نێوان هەردوو حیزبەوە. کۆمۆنیستەکان دەیانگوت؛ کورد نابێ حیزبی پێشڕەوی تایبەتی خۆی هەبێ. چونکە کورد نەتەوە نیە، بەڵکوو کەمایەتییەکە لە عێراقدا وەکو ئیزدی و ئەرمەنی و ئەمەشیان لە کۆنفرانسی شوباتی ١٩٤٤ یاندا کردبوو بە بڕیار، کۆنگرەی یەکەمی حیزبەکەیان، کەلە شوباتی ١٩٤٥ دا گیرابوو؛ئەو بڕیارەی وەک خــۆی هێشتبووەوە. بەڵگەی کۆمۆنیستەکان بۆ ئەوەی کە کورد " نەتەوە" نیە؛ئەوە بوو کە کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا،ئابووری-یەکی نێو کۆییان نیە، کەئەمەش نەبوو، دیارە ئەو دەمە بەپێ ی تاریفی ستالین بۆنەتەوە؛ کورد یەکێک لەمەرجە پێویستیەکانی نەتەوەی نابێ. چونکە بە پێ ی هیپۆتیزی ستالین مەرجەکانی بوونە نەتەوە بریتین لە: زمانی نێو کۆیی و مێژووی نێو کۆیی و هەستی نێو کۆییو زەوی نێو کۆیی و ئابووری نێوکۆیی، و هەر گەلێک ئەم مەرجانەی نەبێ؛ ئەوا بەقسەی ستالین " نەتەوە" نیە.ئەوجا لەبەر ئەوەی بە پێ ی قسەی لینین، " **هەموو حیزبێک نێوەرۆکی چینێکە**"، دیارە لە وولاتێکی وەک عێراقدا کە یەک چینی کرێکار هەیە، دەبێ یەک نوێنەری هەبێو هەر یەک حیزبی پێشڕەویشی هەبێ، نەک دوو نوێنەرو دوو حیزبی پێشڕەو. خۆ ئەگەر دووان هەبوون،

ئەوا یەکێکیان هەلپەرستە. لەبەر ئەوە " پارتی دیمۆکراتی کورد" حیزبێکی پێشڕەو نییە، و نوێنەری کرێکارو جۆتکاری کورد نییە، بەڵکوو نوێنەری بۆرژوازی کوردە. بە پێچەوانەی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە، کە پێشڕەوی هەموو کرێکاران و جۆتکارانی عێراقە، بە کوردو عەرەب و کەمایەتییەکانەوە.

وەک و لەمەوبەر باسم کرد، ستراتیژی هوردە بۆرژوای کورد پاش جەنگی جیهانی ی دووەم، لە " سەربەخۆیی ی کوردستان " ەوە بوو بە " ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان"، و کرۆکی ئەم درۆشمە تازەیەش ئەوەبوو کە هەموو پارچەیەکی کوردستان بە بەشێک لە کوردستانی گەورە نەدەدرایە قەڵەم؛ بەڵکوو بەبەشێک لەودەوڵەتە دەدرایە قەڵەم کە پارچە کوردستانەکە نووسێنرابوو پێوەی. بۆ وێنە: خوارووی کوردستان بەبەشێک لەعێراق دادەنرا. دەدیارە هوردە بۆرژوای کوردی سەرکردەی ئەو کاتەی پارتی کەخۆی بە خاوەنی ڕێکخراوێکی کوردی عێراقی مارکسی دەدایە قەڵەم، شتێکی هەروا ئاسان نەبوو بۆی؛ بەڵگەی مارکسیانەی دەمکوت کەر بهێنێتەوە بۆ ئەوەی پارتی لە سەر هەقەو کورد نەتەوەیەو مافی ئەوەی هەیە ڕێکخراوی خۆی هەبێ. چونکە لایەنگیرانی پارتی بەگوێ ڕایەڵی لەسەر کردە مارکسییەکانی ئەو سەردەمەیان؛ هەرپەنایان دەبردە بەر ووتارەکەی " مەسەلەی ناسیونال" ی ستالین کە لە ساڵی ١٩٤٦ دا لە لایەن خالید بەگداشەوە کرابوو بەعەرەبی و بە نیوەدزی لەبازارەکانی کوردستاندا دەفرۆشران.

ڕاستییەکەی؛ ئەوی ئەو دەورو سەردەمەی بە چاوی خۆی نەدیتبێ، هەزار جار بۆی بگێڕنەوە باوەڕناکات کە ڕۆشنبیرانی کورد بە جارێک بووبوونە دوو تاقمی دژ بەیەک، تاقمێکیان دەیگوت: کورد " ئوممە" یەو ئەوی دیش دەیگوت: کورد " ئوممە" نییە. ئەوی بیگوتایە کورد " ئوممە" یە ئەوە پارت بوو. ئەوی

بیگوتایە کورد " ئوممەنی‌یە " ئەوە " تحرر " بوو . ئەوزەمانە بە کۆمۆنیستەکانیان دەگوت " تحرر " . چونکە بەنێوی کۆمۆنیستی‌یەوە کە حیزبێکی قەدەغەکراوبوو نەیان دەتوانی کاربکەن ، لەبەر ئەوە بەنێوی " حزب التحرر الوطنی " یەوە قسەیان دەکرد . ئەمەش حیزبێک بوو داوای ئیجازەکەی کرابوو ، بەڵام هێشتا نەدرابوو ،دوواییش هەرنەدرا .

ئەم ووتارە بۆ ئەوە نەنوسراوە کە مێژووی پارتی کۆمۆنیستی عێراق ومەسەلەی کورد بخاتە روو . ئەو کارەم بەدوورو درێژی لەو باسەدا کردووە کەپار بەبۆنەی تیپەڕبوونی چل ساڵ بەسەر دەرچوونی گۆڤاری " یەکێتی تێکۆشین " وتیپەڕبوونی ٥٠ ساڵ بەسەردا مەزراندنی پارتی کۆمۆنیستی عێراقدا نووسیومە ، کە هیوام وایە بەهیمەتی " بنکەی چاپەمەنی‌ی ئازاد " بیخەمە بەردەستان . لەگەڵ ئەوەشدا دەمەوێ لێرەدا دەست بۆ ئەوە رابکێشم ، کەئەو زیانەی بڕیاری کۆنفرانسی شوباتی ١٩٤٤ وکۆنگرەی شوباتی ١٩٤٥ لەمەسەلەی کوردیدا ، تەنانەت ئەو ووتارەی شەهید فەهد خۆشی نەیهێنایەوەجێ ، کەلە تیشرینی دووەمی ١٩٤٥ دا لەرۆژنامەی " القاعدة "ی زمانی حاڵی حیزبەکەی دانووسی بووی ، ولەوێ دا کوردی بە " گەلێک " دانابوو کە " مافی جیابوونەوەی هەیە لەعێراق هەرکاتێک کە عێراق لە ئیمپریالیزم رزگاری بوو ، یا لەهەر کاتێکدا کە زرووفی لەبار بۆ گەلی کورد هەڵکەوت ولەبەرژەوەندیی جەماوەرە زەحمەتکێشەکەی بوو " . دەڵێم لەگەڵ ئەمەشدا ئەم مەسەلەیە هەتا ساڵی ١٩٥٢ وبگرە دووای ئەوەش هەر مایەوە ، ئەگەرچی بەهائەددین نووری (باسم) . یەکێک لەسەرکردە کوردەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق ، کەوتە رەخنە گرتن لەهەڵوێستی حیزب بەرامبەر بەمافی بڕیاری چارەنووسی کورد وکەوتە پەلاماردانی فەهد بێ ئەوەی پەنجە بخاتە سەردەوری سەرکردەعەرەبە شۆڤینیستەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراق ، وەک

ذنون ایوب کەپێی وابوو کوردیکی دیانی وەک فەهد ڕێزی ئەو نییە ببێ بەسەرکردەی حیزبێک ئەمە لەکاتێکدا کەفەهد پێنج ساڵ بوو لەژێر خاکدابوو ورێی ئەوەی نەبوو لەسەرخۆی بکاتەوە، وبێ ئەوەی دەست ـ ڕابکێشێ بۆ هیپۆتێزەکەی ستالین کەئایا ئەمە ڕاستە یاراست نییە !

ڕاستییەکەی هەر کۆمۆنیستەکانی عێراق نەبوون کەپشت بەقسەکانی ستالین ؛ چەندساڵێک کوردیان بە"نەتەوە" دانەنابێ . بەڵکووهێندێک هێزی ڕاسترەوی سەربەداگیرکەرانی کوردستانیش ئەم قسەیان کردووە ودەیکەن . بۆ وێنە لە ساڵی ١٩٦٩ دا کابرایەکی سەر بە دوکتۆر موسەددیق ، بەنێوی خواستەمەنی م.ماکان ەوە کەلەئەڵمانیای ڕۆژاوا دادەنیشت ،نامیلکەیەکی بەزمانی فارسی بەنێوی " افسانەء خلقهای ایران" (ئەفسانەی گەلانی ئێران) ەوە بڵاوکردەوە، کەلەوێ دا خۆی زۆر، ماندووکردبوو، تا بەبەڵگەی مارکسیانە ئیسپاتی بکات کەکورد " نەتەوە " نییە . چونکە کورد " ئابووری نێو کۆیی " نییە . لەم ڕۆژانەشدا شاپووری بەختیار ودارودەستەی شاپەرستەکان ، واتە " سلطنت طلبان " وناسیونالیستە فارسەکان (ملیون) لەئەورووپا زوڕنای ئەوە لێ دەدەن کە کورد " نەتەوە " نییە ، چونکە ئابووری نێوکۆییی نییە. ڕۆژنامەکەی بەختیار " نهضت " لەژمارە (٥٠) ی ڕۆژی ١٩٨٣/١٠/٤ دا دەنووسێ ؛ کورد "نەتەوە " نییە . خۆش ئەوەیە ئەو بەختیارەی کەبەخوێنی سەری کۆمۆنیستەکان تینووە ؛لەکورد دەپاڕێتەـ وە کە باوەڕ بەتاریفی ستالین بهێنن بۆ " نەتەوە " ، چونکە ئەو دەمە کە باوەڕبەوە بهێنن کورد نابێتە " نەتەوە " وئێرانیش ئەودەمە لە " فرەنەتەوە " یەتی دەکەوێ .

شایانی باسە کە لێکۆڵەرەوە زانستکارە بۆرژوازییەکان،مەسەـ لەی " نەتەوە " دەبەستن بە " دەوڵەتی ناسیونال "ەوە،واتە ئەو گەلەی دەوڵەتی ناسیونالی هەبێ ؛ ئەوە "نەتەوە"یە ، وئەوی نەشیبێ، ئەوە "نەتەوەنییە" . ئەمە وای لێ هات کەئەورووپاییەکان، ئەوگەلاـ

نەی لە ئەفریقا وئاسیا دا بۆسەربەخۆیی خۆیان شۆرشیان هەڵ دەگیرساند لەدژی کۆلۆنیالیستە ئەورووپایی‌یەکان،ولەئەنجا مـدا دەوڵەتی سەربەخۆیان دروست دەکرد، پێیان دەگوتن "نەتەوە" (٣٥) . تەنانەت لەزمانی ئەڵمانی‌دا کەباسی"نەتەوە" دەکرێ"گەلێکی‌دەوڵەـ تدار" دی بەخەیاڵدا (٣٦) . بەڵام ستالین کەلەلای کۆمۆنیستەکان و مارکسیستەکان بەڵێکۆڵەرەوەی مەسەلەی ناسیۆنال دادەنرێ،باسی "دەوڵەت" ناکات، واتە نابێژێ ؛ ئەو نەتەوەیەی دەوڵەتی نەبوو لەنەتەوەیەتی دەکەوێ " ، بەڵکوو دەبێژێ ؛ ئەو گەلەی ئابووری نێوکۆیی نەبوو نابێتە نەتەوە " . لە کاتێکدا هەرخۆی لەمەداخۆی بەهەڵەدادەبا . چونکە هەر "دەوڵەت"ە کە دەتوانێ " ئابووریێ نێوـ کۆیی " دروست بکات . کەواتە کەدەوڵەت نەبوو؛ ئابووری نێوکۆییش نابێ ، واتە " نەتەوە " دروست نابێ . بەکورتی هیپۆتێزەکەی ستاـ لین هەر رەئی زانستکارە بۆرژواکانە، بەڵام بەشێوەیەکی کەمێـک بەئەدەبانەتر نووسراوە، کەلەوێدا بەئاشکرا نێوی دەوڵەت نابـا بەڵکوو بەپیچوپەنا دەیبا .

کازیکنامە،کەلەنێوەڕاستی تەمووزی ١٩٦١ دا دەرچووە؛ بۆیەکەمین جار هەستی بەم کەلێنە کردووە لە هیپۆتیزەکەی ستالین داو لـەم بارەیەوە دەنووسێ :

" ستالین بەمەبلەسووفی شیوعی‌یەکان ئەژمێردرێ لەرووی شی‌کردـ نەوەی گیروگرفتەکانی نەتەوایەتی‌یەوە بەپێ‌سەرنجی مارکسێتی . ستالین " ئابووری هاوبەش "ـ الاقتصاد المشترک ـ بەگەورەتریـن نیشانەی نەتەوە دائەنێ وئەیخاتە پێش ئەرز وزمان ومێژوو وهەستی هاوبەشی‌یەوە . بێجگە لەوەش ستالین " دەوڵەت " بە نیشانەی"نەتەوە" دانانێ ، چونکە لای وایە ـ کەئەمە راستیشە ـ هەر نەتەوەیەک دەوڵەـ تی نەبوو، وەنەبێ ئیتر نەتەوەنەبێ .

کەچی سەیر ئەوەیە هەر ستالین خۆی "ئابووری هاوبەش "بەنیشانەی

هەرەگەورەی " نەتەوە " دائەنێ .کەواتە دیارە ستالین لەژێرەوە دان بەوەدائەنێ کە دەوڵەت دەستێکی زۆر باڵای هەیە لەم رووەوە . چونکە ئەوی راستی‌بێ (دەوڵەت) و (ئابووری) لەیەک جیا ناکرێنەوە. ئەی ئەگەر وانیە بۆچی شیووعی‌یەکان هەوڵ ئەدەن هەرچی دەوڵەتی دنیا هەیەبیخەنە ژێر دەستی خۆیانەوە ؟ ئەی ئایە ئەوە بۆئەوەنی‌یە کەرژێمی ئابووری ئەودەوڵەتانە بگۆڕن لەرێگەی دەست بەسەرداگرتنی دەوڵەتەوە ؟
خۆئەگەر دەوڵەتیان بەشتێکی گرنگ نەزانیایە ،ئەبوو بیانتوانیایە بەبێ دەستگرتن بەسەریدا رژێمە ئابووریەکەی بگۆڕن .ئەمجاکەوابێ ئەبێ بپرسین ئەی بۆچی ستالین بەسەرزاری ناوی" دەوڵەت " نابا ؟
ئێمە بڕوامان وایە وەرامی ئەمە ئەگەڕێتەوە بۆ :

(١)- چونکە مارکسی‌یەکان - وەکو ووتمان - هەموو بزووتنەوەیەک ئەبەنەوە سەر ناکۆکی ئابووری نێو چینەکانی کۆمەڵگا .

(٢)- چونکە خۆشیان ئەزانن ئەگەر ناوی " دەوڵەت " بەرن وبیکەن بەمەرج بۆ نەتەوە، دیارە ئەونەتەوانەی دەوڵەتیان نی‌یە بەجارێک لێیان زیز ئەبن . بەتایبەتی خۆیان لەسەد نەتەوە زیاتروا لەژێر دەستیاندا کەلە حەفتایان پتر تەنانەت " خودموختاری "یە درۆییەنە کەشیان نی‌یە. بەڵام کەووتیان " ئابووری "،خۆی لەناوەرۆکدا وەکو ووتمان مانای " دەوڵەت " ئەگرێتەوە. ئیتر پێویست ناکات ناوی دەوڵەت بەرن وخۆیان بخەنە گێژاوەوە .

(٣)- چونکە " یەکێتی سۆڤێت " بەدەیان نەتەوەی بێ دەوڵەتی تێدایە. خۆئەگەر بێتو هەریەکەیان دەوڵەتێکی سەربەخۆیان بدەنێ، ئەوا رووسیا دەستی لەبنی هەمانەکە دەرئەچێ. هەروەها وەکولەپێشەوە ووتمان - دەسکەوتی ئابووری،گەلێک نەتەوە بەیەکەوەئەبەستی وزمانی نەتەوە گەورەکە زاڵ ئەکا بەسەر ئەوانی تردا . هەر لەسەر ئەم داوو دەزمیرەش رووسەکان ئەیانەوێ نەتەوە بچووکەکانی یەکێتی سۆڤێت کە دەوڵەتیان نی‌یە لە بۆتەی نەتەوایەتی رووسدا بیانتوێننەوە .

ئەمەوا . خۆئەگەر سیاسەتی دەرەوەی یەکێتیی سۆڤیێت سەیر بکەین ، ئەبینین هەموو ئەو دەوڵەتانەی کەشیوعییەکان خۆیان پێی ئەڵێن " دەستکردی ئیستیعمار " ولەهەمان کاتدا کوردستانیان داگیرکردووە ، رووسیا هەمیشە مێچکەمێچکەیان بۆ ئەکات وچەک وپارەیان ئەداتێ بەلێشاو وچاو لەهەموو ئەو کوردانە ئەپۆشێ کەلەژێر باری گرانی ئەو دەوڵەتانەدا دەناڵێنن. بۆ وێنە لەوکاتەدا کە حکوومەتی ئێران ناوچەی " جوانرۆ " ی بۆمباباران ئەکرد ، رووسەکان بەوپەڕی شانازییەوە(شا) یان بانگ کرد بۆ رووسیا ولەوێ مەدالیای زێرینیان کرد بەسنگی دا . ئەمە بێجگە لەپشیپشی کردن ویارمەتی دان ولەسەرکردنەوەیان بۆکاربەدەستانی تورکیا وعێراق وکۆماری یەککگرتووی عەرەب . ئایە ئەمە مانای ئەوەنییە ئەوەی دەوڵەتی هەیە بەنرختر وبەڕێزترولەپێشترە لەوانەی بێ دەوڵەت ومایە پووچن وەک کورد؟؟؟

هەروەها ئەگەر دەوڵەت نرخی نەبووایە بەلای شیوعییەکانەوە ، بەم هەموو جۆش وخرۆشەوە شەڕیان لەسەر پاراستنی " یەکێتیی عێراق " و " یەکێتیی سووریا " و... هتد نەدەکرد ونەدەچوون بەگژ ئەو کوردپەروەرانەدا کە خۆیان بەکلکی ئەو دەوڵەتانەنازانن . ئەوان کەئەم هەراو هۆریایە بەرپا ئەکەن بەناوی ئەوەوە کە گوایە ئەبێ خەباتی چینایەتی لەسەر بناغەی (قطریکی سیاسی) بێ ولەوسنوورە دەرنەچێ، نەک لەسەربناغەی " نەتەوە " ، وەکەئەڵێن نابێ " حیزبی شیوعیی کوردستانی" دروست ببێ، هەر بیانوویان ئەوەیە کە کوردستان دەوڵەتێکی نەخشەبۆکێشراوی دان پێدانراوی نییە . لەهەمووی سەیرتر ئەوەیە کاتێک ستالین ئەم مەرجانەی داناوە بۆ نەتەوە، " زمان وئابووریی هاوبەش ومێژوو وئەرز وهەستیی هاوبەش " زۆر بەتوندییەوە پەلاماری ئەو جوولەکانەی ئەدا کەئەیان ووت " ئێمە نەتەوەین " . تەنانەت ستالین لەنووسینەکانیدا ئەیوت"جوولەکە نەتەوەنین"چونکەئەرزی هاوبەش وزمانیها وبەش وئابووریی هاوبەشیان نییە " .بەڵام هەرئەوجوولەکانەبوونکەلەم

دووایی‌یەدا ستالین خۆی دانی پێدانان ویارمەتی‌دان بۆئەوەی ببنە دەوڵەت . ئایە ئەمە سەرشۆڕکردنە بۆ هێزی جوولەکە وکاری کراو ،یان پێچەوانە جووڵانەوەیە بەرامبەر دەستووری شیوعێتی " (٣٧)

٦ـ کورد وتۆمەتی " جیابوونەوە خوازی "

وەک لەمەوبەر گوتم ؛ " جیابوونەوە خوازی " یەکێکە لەو تۆمەتە قورسانەی کەلەپاش جەنگی جیهانی‌ی یەکەمەوەتا ئێستە ، بەجێ وبێ جێ ، دەنرێتە پاڵ نیشتمان پەروەرانی کورد وبزووتنەوەی نیشتمانی‌ی‌کورد - ستان . بەڵام راستی‌یەکەی ئەوەیە ؛ تۆمەتی " جیابوونەوە خوازی " بە سەر کورددا ناچەسپێ. واتە ئەگەر کوردێک هەوڵی دامەزراندنی کورد - ستانێکی سەربەخۆی‌دا ، ئەوا ناتوانرێ هەوڵەکەی بە " جیابوونەوەخوازی" دابنری . چونکە " جیاکردنەوە " (فصل) مانای کردنەوەی بەشێکە لە گشت. جائەگەر کورد بیانەوێ وولاتەکەیان لەو وولاتانە جیابکەنەوە کە پێیانەوە نووسێنراون وخۆیان بکەنە " دەوڵەتێک " ؛ ئەوا ئەودەمەهیچ " بەشێک " لەهیچ " گشتێک " جیاناکرێتەوە ، چونکە سەربەخۆ بوونی کوردستان هیچ بەشێک لەووولاتانەی تورک وعەرەب وفارس جیاناکاتەوە . کوردستان هیچ کاتێک کەرتێکی خۆڕسکی هیچ وولاتێک لەو وولاتانە نەبووە کە ئەمڕۆ ترنجێنراوەتە سنورەکانیانەوە . بەزۆر لکاندنی شتێک بەشتێکی دیکەوە ، ئەو دووشتە ناکات بەیەک شت .لێرەدا دەبێ ئەوەش بزانین کە تۆمەتی " جیابوونەوە خوازی " ، تائێستە سنوورێکی دیاری کراو دانەنراوە بۆی. لەبەر ئەوە زۆر جار داواکردنی مافێکی گچکەی وەک خوێندن ونووسین بەزمانی کوردی ، یا لەبەرکردنی جلکی‌کوردی ،یا گۆرانی گوتن بەکوردی ،یا گلدانەوەی چەند کتێبێکی کوردی لای خۆ ؛ بە " نیشانەی جیابوونەوەخوازی " دەدرێتەقەڵەم وخاوەنەکەی بەتوندی سزا دەدرێ . بەکورتی تۆمەتی " جیابوونەوەخوازی " کوتەکێکە بەدەست دەوڵەتانی تورک وعەرەب وفارسەوە ؛ هەرکاتێک بیانەوێ بەکاری دەهێنن

لەدژی هەموو جۆرە هەستێکی کوردایەتی وهەموو نیشانەیەکی کوردبوون. بێجگە لەوەش تۆمەتی " جیابوونەوە خوازی " و بەربەرەکانێی لەلایەن دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە، شان بەشانی بەهێزبوونی هەست وبزووتنەوەی کوردایەتی ودا واکردنی مافی ناسیۆنالی کورد؛ تیژتر دەکرێ . بۆوێنە: پاش کودەتای قاسم لەعێراقدا وگەڕانەوەی بارزانی وجۆش سەندنی بزووتنەوەی کوردایەتی؛ قانوونێک دەرچوو لەدژی " جیابوونەوەخوازی " . قانوونەکە دەبێژێ :

" **قانوونی دەستکاری کردنی قانوونی سزاکاری بەغدادی ، ژمارە (٨) ساڵی ١٩٥٩ :**

بەندی نۆیەم : هەرکەسێک هێز یا زۆر بەکاربهێنێ بۆ کردنەوەی پارچەیک لەعێراق وجیاکردنەوەی لێی ، یا نووساندنی بەدەوڵەتێکی بێگانەوە بە کوشتن سزادەدرێ .

بەندی دەیەم :(أ)ـ هەرکەسێک بەهۆی یەکێک لەو دەستاویژەبڵاوکردنەوانەوەی کەلەبەندی (٧٨) ی قانوونی سزاکارییەکانی بەغدادیدا باس کراون،بکەوێتە هان دان یافێڵ گێڕان یا کەینوبەین کردن بۆ کردنەوەی پارچەیەک لەعێراق ، یاجیاکردنەوەی لێی ، یا نووساندنی بەدەوڵەتێکی بێگانەوە؛ بەکوشتن یابەکارپێکردنی سەختی هەمیشەیی یاکاتی ، سزا دەدرێ .

(ب)ـ ئەگەر ئەم تاوانانە لەکاتی جەنگدا ، یالە کاتێکدا کە چاوەڕوانی هەڵگیرسانی جەنگ بکرێ ؛ رووبدات ، ئەوا سزا کە کوشتن یا کارپێکردنی سەختی هەمیشەیی دەبێ " .

لەزەمانی رەزا شاو چەندرۆژیک پێش کوشتنی سمایل خانی سمکۆ بەفرۆفێڵ لە١٩٣٠/٦/٢١ دا ، رەزاشا قانوونێکی سزادانی بۆئەوانەدەرکرد کە دژی " ئاسایش " و " سەربەخۆیی وولات " ن . ئەم قانوونە لە ٢٢ خوردادی ١٣١٠، واتە لە ١٩٣١/٦/١٢ دا دەرچوو بەنێوی "قانون مجازات مقدمین برعلیه امنیت واستقلال مملکت"ەوە واتە " قانوونی

سزادانی ئەوانەی لەدژی ئاسایش وسەربەخۆیی وولاتکاردەکەن " .
بەندی دووەمی ئەوقانوونە دەبێژێ :
"هەرکەسێک بەجۆرێک لەجۆران بۆ جیاکردنەوەی بەشێک لەئێران ، یا بۆ چەپۆکدان بەتەواویتی یاسەربەخۆیی ئێران دا هەنگاو هەڵ بهێنێ ، بەزیندانیی هەمیشەیی لەگەڵ کارپێکردنی سەخت ، فەرمان دەدرێ بەسەری دا .
بەندی (٣) دەبێژی ·
" هەرکەسێک ، سایا بەهاودەستیی بێگانە ، یا سەربەخۆ، دژی وولاتی ئێران دەستبداتە چەک ، فەرمانی کوشتن دەدرێ بەسەری دا " .
پاش رووخاندنی کۆماری رۆژهەلاتی کوردستان (مەهاباد) ؛ هەر کوردێک داوای مافێکی کوردی بکردایە ، هەرچەندە ئەومافە گچکەش بووایە ،هەر بە " جیابوونەوەخواز "(تجزیە طلب) دەدرایە قەڵەم .
هەروەها ؛ پێش کودەتای ئێڤرەن لەتورکیا ،لە١٢ی ئەیلوولی١٩٨٠ دا کەیەکێک لە هۆکارو هاندەرەکانی ترسی بەهێز بوونی بزووتنەوەی رزگا ـ ریخوازانەی کورد بوو ، گەلێک بەند خرانە سەر قانوونی سزای تورکی بۆبەربەرەکانێی ئەوانەی تۆمەتی " جیابوونەوەخوازی دەدرێتە پاڵیان . هەر لەمانگی یەکی ١٩٨٠ دا پەرلەمانی تورک قانوونێکی دەرکرد کە "تەرجومان"لە ١٩٨٠/١/١٩ دا تێکستەکەی بلاوکردبووەوە . بەپێی ئەو قانوونە هەموو ئەو " چالاکیيانە " قەدەغەکران کە " دەتوانن ببنە هۆی تێکدان یا هەڵوەشاندنەوەی تەواویتیی نەتەوە وخاک " . دیارە پاش کودەتای ئێڤرەن گەلێک قانوونی دیکە دەرچوون بۆ بەربەرەکانێی "جیا ـ بوونەوەخوازی .

٧ـ چیرۆکی " ئۆتۆنۆمی " لەکوردستانی بەعێراقەوە نووسێنراودا

عێراق تاکە دەوڵەتێکە لەو دەوڵەتانەی کە کوردستانیان لەخۆیان بەشکردووە وباسی " ئۆتۆنۆمی بۆکورد " دەکات ، وئەوەتە بەکردەوەش

جۆرە" ئۆتۆنۆمی "یەکی بەدڵی خۆی ،دامەزراندووە. لەبەر ئەوە دەبێ
چاوێک بگێڕین بەمێژووی ئەم " ئۆتۆنۆمی "یەدا. ئەوەی راستی‌بێ؛بیری
" ئۆتۆنۆمی " لەپاش شۆرشی ئەیلوولی ١٩٦١ ەوە ولەئەنجامی ئەوشۆرشەوە
،کەوتە کەللەی هێندێک لەکاربەدەستە عەرەبەکانی عێراقەوە، ئەمەش وەک
چاولێکەرییەکی کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیا کەلە پاش جەنگی جیهانیی
یەکەمەوە تا کۆتاییی جەنگی جیهانیی دووەم بەپێی پێویست باسی ئۆتۆنۆ-
میان دەکرد . جا وەنەبێ ئەم هەنگاوەی " ئۆتۆنۆمی " هەروا یەکسەر
هاتبێتە پێشەوە. نەخێر. زۆر لەسەر خۆو هەنگاوبەهەنگاو. لەپێش
شۆرشی ئەیلوولدا ،بەعسی‌یەکان،وەک هەموو ناسیۆنالیستە عەرەبەکانی
دی ؛ بەهیچ جۆرە مافێکی کورد رازی نەدەبوون ، تەنانەت دژی ئەوە
دەوەستانەوە کە قوتابیانی کورد وماموستایانی کورد رێکخراوی تایبە-
تیی خۆیان هەبێ. بەڵام کەلە ١٩٦٣/٢/٨ دا بەکوودەتا لەدژی قاسم
هاتنەسەرکار وخۆیان لەبەردەم شۆرشێکی کورددا دی کە دووساڵ بوو
هەڵگیرسابوو، نەیانتوانی چاو لەهەموو (واقیع)ێک بپۆشن،ولەپێشەوە
کەوتنە باسی (لامەرکەزیەت)؛ کەبەپێی ئەوە عێراقیان کرد بەپێنج
پارێزگەوە ،یەکێک لەمانە پارێزگەیەک بوو بەنێوی پارێزگەی سلەیمانی-
یەوە کەلە هەرێمەکانی سلەیمانی وهەولێرو قەزای دهۆک وقەزای چەمچەماڵ
پێک هاتبوو. واتە دابڕینی کەرکووک ودیالی وخانەقین وگەلێک لەهەرێمە-
کانی بادینان لەکوردستان. بەڵام ئەوە بوو چونکەبەعسی‌یەکان ئەم
هەنگاوەیان لەناچارییەوە هاتبوو،نەک لەباوەڕهێنانەوە بەمافی کورد ،
سەرکردایەتیی ئەودەمەی شۆرش - هەرچەندە لەسەرەتاوە کەوتە وتووێژ
لەگەڵ بەعسی‌یەکان - بەڵام لەئەنجامدا نەیتوانی بەو جۆرە" لامەرکەزی
یەت"ە رازی ببێ ولە ٩ی حوزەیرانی ئەو ساڵەدا بەعسی‌یەکان بەشێوەیە-
کی دڕندانە پەلاماری کوردستانیان داو شەڕتازەبووەوە. بەڵام سەبارەت
بەوەی سەرکردەکانی ئەودەمەی بەعسی عێراق،جارێ لەسیاسەتدا ناشی
بوون ؛ لووت‌بەرزیی زاڕۆیانە زاڵ بوو بەسەریاندا وهەڵەیەکی یەکجار

زۆریان کرد، نەک هەرتەنێ بەرامبەر کوردوکۆمۆنیستەکان و گشت ئەوانەی کەبەعسی نەبوون ،بەڵکوو تەنانەت بەرامبەر بەناسریش کە ئالآ هەڵگری ناسیۆنالیزمی عەرەب بوو لەو سەردەمەدا . سەبارەت بەمە ،بەعسییەکان بێ هێز مانەوەو عەبدولسەلام عارفی کۆنە هاورێیان کەلەسەر بیری ناسر بوو، توانی تەفروتوونایان بکات . هەرچەندە عارف لەسەرەتاوەبەڵێنیدا بەکورد کەمەسەلەکەی چارەسەربکات ،بەڵام لەبەر ئەوەی عارف شۆڤێنییە-کی یەکجار تەنگەتیکلە بوو، وپشتیشی بە ناسر وسۆڤێت بەهێز بوو ، ریزەکانی شۆرشی کوردیش بەهۆی ئاژاوەنانەوەی داروودەستەی جەلال تالەبانی وماستاوساردکردنەوەی هێندێک لەوانەی خۆیان کردبووەدۆستی بارزانی ،تەواوشێوابوو، عارف هەلی دەسکەوت وباسی" لامەرکەزییەت"-ەکەشی نەکرد ولەدەستوورەکەشیدا بەتەواوی کوردی خستە پشت گوێ وجارێکی دی لەشکری ناردەوە سەر کوردستان ، هەتا لە ١٩٦٦/٤/٣ دا فرۆکەکەی کەوتە خوارەوە ومرد وبراکەی کە عبدالرحمن عارف بوو لە ١٧/ ٤ ی ئەوساڵەدا خۆی کرد بەسەرکۆمار ولەسەر شەری کورد رۆی ، بەڵام کەزانی پێیناکرێ ، ئەوجا کەوتە فرتوفێڵ وبۆئەوەی دان بە " ئۆتۆنۆمیی کوردستان " دانەنێ، سەرۆک وەزیرەکەی کەبەززاز بوو راسپارد کەلەگەڵ سەرکردەکانی شۆرش رێک بکەوێ لەسەر چەندشتێک، کە ئەمە بەبەیانی ٢٩ی حوزەیرانی ١٩٦٦بەنێوبانگە ،ولەچەندمافێکی سادەوبێ نێوەرۆک بەولاوە چی دی نییە . دیارە ئەمەش هەربەنیازی هەڵخەڵەتاندنی کوردبوو، چونکە هەرپاش ئەوەی بەززاز ئەم بەیانەی دەرکرد، دەست بەجێ لەلایەن سوپاییە شۆڤێنیستەکانی عەرەبەوە رووخێنرا و لەسەر کارلابرا . ئەوجا ئەو سەرۆک وەزیرانەی دووای ئەو هاتن ؛ وەک ناجی طالب وطاهر یحی بەیانی ٢٩ی حوزەیرانیان هەردووا خست وجێبەجێ نەکرد، ولەجیاتی ئەوە لەلایەکەوە کەوتنە بەهێزکردنی ئەولایەنانەی دژی بارزانی بوون ، وەک لایەنگرانی جەلال تالەبانی کەلەساڵی ١٩٦٤ ەوە کەوتبوونە بەربەرەکانێی سەرکردایەتیی بارزانی ولە١٩٦٦ ەوەکەو-

تبوونە هاوکاری کردن لەگەڵ حکوومەتی عێراقدا ،لەلایەکی دیشەوە ،کەوتنە هەوڵدان بۆ ریکەکەوتن لەگەڵ ئێران وتورکیا وسووریا ومیسر وسۆڤیێت لەدژی شۆرشی کورد . لەبەر ئەوە بەیانی ٢٩ی حوزەیران هەر لەسەر کاغەز مایەوە وتەنانەت بەززاز خۆشی دەری خست کە ئەوبەیانەبەلێنیکی بێ بنچینە بووە وپروگرامیکی حکوومەتەکەی وی بووە وحکوومەتیکی دی مەرج نییە ئەوبەیانە پەسەند بکات . بەززاز، کاتی خۆی ، ئەمەی بە ووتاریک نارد بۆ رۆژنامەی (التآخی) زمانی حالی سەرکردەیەتیی بارزانی کە ئەویش لەژمارە (٦٢)ی ١٩٦٧/٧/٢دا وەک خۆی بلاوی کردەوە . لەبەر ئەوە مەسەلەی بەیانی حوزەیران هەروا بەهەڵ پەسێرراوی مایەوە . هەتا بەعسییەکان توانیان بەپشتیوانی عەبدولرەززاق نایف لە١٩٦٨/٧/١٧ دا عەبدولرەحمان عارف بروخینن ولەعیراق دەری پەرینن ، وپاش ئەوەش بۆ بنبەست کردنی جێ پێی خۆیان هاتن هەر ئەو رۆژە بەیانیکیان دەرکرد وبەلێنیان دا مەسەلەی کورد بەئاشتی چارەسەربکەن بەجۆریک کە " یەکێتیی عێراق " بپارێزی . بەلام لە ١٩٦٨/٧/٣٠ دا نایفیان لەسەرکار لابرد وحکومیان گرتە دەست خۆیان بەتەنێ ، وئەوجا لەباتی ئەوەی مە ـ سەلەی کورد چارەسەربکەن هاتن بەپشتی ناحەزەکانی بارزانی وەک لایەنگیرانی جەلال تالەبانی کەوتنە ئەوەی کورد لە کورد بەربدەن وبەوە ئاگری شەری کوردستانیان لەجاران خۆشترکرد . هەر لەپاڵ ئەوەشدا وبۆشکاندنی دەسەلاتی شۆرش ؛ هاتن لە ٢٥ ی ئەیلوول و ٢٤ی ئوکتۆبەری ١٩٦٩ دا دانیان بە هێندیک مافی کورددا نا : وەک کردنی نەورۆز بە جێژنێکی رەسمی لەعێراقدا ،وکردنی خوێندن بەکوردی لەقوتابخانە سەرەتاییەکاندا ، ودەرکردنی چەند گۆڤاریک بەکوردی لەلایەن حکوومەت خۆیەوە ، ودامەزراندنی زانستگەیەک لە سلەیمانی. ئامانجیان لەمە ئەوەبوو کە جەماوەری کورد بەلای خۆیاندا رابکێشن ،ولەژێریشەوەکەوتنە جرتوفرت لەگەڵ ئێران وسۆڤیێت . بەلام لەسەرەتای بەهاری ١٩٧٠ دا دەرکەوت بۆیان کە جەماوەری کورد بەو مافانە نەخەلەتان ، و دووای

ناحەزەکانی شۆڕش نەکەوتن . هەروەها بۆیان دەرکەوت کە شای ئێران ئامادە نییە بچێتە شەڕێکەوە لەدژی کوردی عێراق بێ ئەوەی ئەوان داخوازییەکانی بۆ جێبەجێ بکەن . ئەمجا سۆڤێتیش ئامادە نەبوولەگەڵ ڕژێمێکی بەعسی تەقولەق ڕێک بکەوێت ، ئەگەرچی دەیویست شەڕەکە ببڕێتەوە وبۆئەمەش گوشاری بۆ کوردیش وبەعسییەکانیش دەهێنا . بێجگە لەمانەش بەعسییەکان ئەو دەمە زۆر بێ هێزبوون ؛ چونکە بێجگە لەکورد ، کۆمۆنیستەکان وناسریستەکان وشیعەکان لەدژیان بوون . بەعسییەکان لەنێو خۆشیاندا تیروشیریان لەیەک دەسوو. تاقمی عەبدولخالیق سامەررایی وتاقمی نازم گزار دژی تاقمی بەکر وسەددام بوون .بەکورتی زرووفێک هاتە پێشەوە کە بەعسییەکان ناچاربوون دان بەجۆرە "ئۆتۆنۆمی"یەک دابنێن ، بۆ ئەوەی بتوانن جارێ شەڕبوەستێنن .تالەسەرخۆهوردە هوردە خۆیان بنبەست دەکەن . خۆئەگەر ببا تایەو شەڕنەوەستایە ؛بەڕەئی من "نێزیک بوو ڕژێمی بەعسییەکان بڕووخێ . بەعسییەکان لەم هەنگاوەیاندا بەهەڵەنەچووبوون . چونکە سەرکردەیەتیی شۆڕشیش ئەودەمە لەباروویستگەیەکی زۆر خراپدا بوو لەهێندێک ڕووەوە .لەلایەکەوە ؛ داروودەستەی تاڵەبانی لەدژی بوون ، لەلایەکی دیکەوە هەر لەنێوبارەگەی بارزانی خۆیدا هی واهەبوون کەحەزیان بەوەستاندنی شەڕدەکرد و دەیانگوت " پێشمەرگە ماندوو بووە وتاقەتی چووە لەشەڕ ".لەلایەکی دیکەوە ؛ هی وەک دوکتۆر موراد عەزیزیش هەبوو کەبەنێوی بەرەی ڕۆژ - هەڵاتەوە کەوتبووە نێوەوە وبەبیانووی ئەوەی کە گوایە هەر ئیمپریالیزم ،واتە بەلای ویەوە تەنێ ئەمەریکا وبەرەی ڕۆژاوا ،سوودلەم شەڕەوەردە-گرێ . بەکورتی بارزانی زۆری بۆهاتوراوێژکەری لێ هاتوو وپرۆگرامی ڕێکوپێکی نەبوو، وبڕیاری ئاشتی دا ؛ وبەوە تای تەرازووی هوردەبۆرژ-وای نێو شۆڕش قورستر بوو، بەڵام ئەم " سەرکەوتنە " کاتییە سەرزاری یە ؛ دەنگی ناحەزەکانی بارزانی تاماوەیەک کپ کرد .

دەتوانین بێژین کە ئیمزاکردنی پەیمانی " ئۆتۆنۆمی " کەبەڕێککەوتنی

١١ی ئازار نێوی رۆیوە ،لەلایەن کاربەدەستانی شۆرشەوەوبەشێوەیەکە کرا ، گەورەترین هەڵەیەک بوو کە شۆرشی کورد تائێستەکردوویەتی ، وگەورەترین سەرکەوتنێک بوو بۆ حیزبی بەعس وهەموو دوژمنانی نەتەوەی کورد . سەیر ئەوەیە ئەم راستییەی کە چەندساڵێک پاش پەیمانی ١١ ی ئازار بۆجەماوەرو زۆربەی هەرە زۆری سیاسی یەکانی کورد دەرکەوت ،هەر لە یەکەمین رۆژی ئیمزاکردنییەوە لای هاوبیرانی رێبازی نەتەوەیی ئاشکرا بوو . رۆژنامەی " کوردستان ئینفۆرماسیۆن " زمانی حاڵی ئەوسای " یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا " (نوکسە NUKSE) کە ئازادیخوازی تێکۆشەر بروسکە ئیبراهیم دەری دەکرد ،تاقە دەنگێک بوو لەنێو هەموونەتەوەی کورددا کە گومانی خۆی بەرامبەر بەم ریککەوتنە دەربری ." کوردستان ئینفۆرماسیۆن " لەژمارە (١٤) ی رۆژی ٢١ مارتی ١٩٧٠ دا ،وپاش ئەوەی لیستەیەکی دوورودرێژی کردبوو بۆ ئەو رێککەوتنانەی کەلەوەپێش روویان دابوو لەنێوان حکوومەتی عێراق وسەرکردەیەتیی شۆرشدا ، نووسیبووی "سەرنجێک لەمەی سەرەوە وامان لێ ناکات کە خۆشبین بین بەرامبەر بەم رێککەوتنەی دووایی، بەتایبەتی چونکەحیزبی بەعس لەژێر گوشارێکی نێو خۆیی حیزبی وگوشاری یەکێتیی سۆڤێتدا ئەمەی ئیمزاکردووە ... هتد " .

راستییەکەی ئەم سەمینارە بۆئەوەپێک نەهاتووە کەشۆرشی ئەیلوول، بەهۆکارەکانی هەڵ گیرسان وهەرەسهێنانییەوە ، شیبکاتەوە . لەبەرئەوە هەرهێندە باسی شۆرش دەکەین کەپێوەندی بەسەمینارەکەمانەوە هەیە . بەرلەهەمووشتێکدەبێ ئەوەبخەینە بەرچاو کەئیمزاکردنی ئەو رێککەوتنا - مەیەنەبەرەزامەندیی دڵی بارزانی ونە بەرەزامەندیی دڵی بەعس بوو ، وبەسەر هەردوولادا سەپێندرابوو . لەبەر ئەوە ؛ هەرلایە بەتەمای پەلاماری ناکاوی لاکەی دی بوو ومتمانە لەنێواندا نەبوو . بۆیە هەر لایەک دەیویست لەشەری چارەنووس برینەوەدا سەرکەوێ؛ بەڵام ئەوە هەبوو بەعسییەکان بۆ ئەم مەبەستە هەنگاوی لەوەپێش تاووتوکراوی ژیرانەیان دەنا ، بەڵام

سەرکردایەتیی شۆرش هەنگاوی سەرلێتێکچووانەو رێ هەڵەکردووانەی دەنا ولەمەشدا هوردە بۆرژوای هەلپەرستی نێو سەرکردایەتیی شۆرش دەستێکی بالای هەبوو.دەقی " ئۆتۆنۆمی " ساڵی ١٩٧٠ ی بەعسیەکان وێنەیەکی کەمێک جوان کراوی ئەو دەقی " لامەرکەزیەت "ە بوو کەلە ساڵی ١٩٦٣ دا هاتەپێشەوە ،وقۆپێ یەکی ئەو پێشنیارەبووکە میستەر ئەدمونس نوێنەری سوپای کۆلۆنیالیستی بەریتانیا لەکوردستاندا لەلەندەن لەشەستەکاندا خستیە روو، کەبەپێی ئەوە کەرکووک وگەلێک ناوچەی وەک خانەقین وهێندێک هەرێمی بادینان لەونەخشەیەدا نەبوو . ئەگەرچی بەپێچەوانەی ئەدمونسەوە کە گوتبووی دەبێ کوردستان نێو بنری " سەلاحەددین " ،بەعسیەکان لەساڵی ١٩٧٠ دا قیرسیایان لەوەش کردبوو ونێوی " کوردستان " یان بەسەردەمداهاتبوو .

جارێ،یەکەمین دەسکەوتی بەعسیەکان ئەوەبوو کەبەجێ هێنانی رێککەوتنەکەی خستبووە چوار ساڵی دی،مەسەلەی سنوری کوردستان بەدیاری نەکراوی مابوو،

مەسەلەی کوردی بەغدا وخوارووی عێراق (بەتایبەتی فەیلیەکان) نەخرابووە سەرکاغەز، وگەلێک بۆشایی دی لەرێککەوتنەکەدا هەبوون کە لەبەرژەوەندیی بەعس بوون . بەعسیەکانیش هیچ کاتی خۆیان بەفیڕۆ نەدا ولەپێشەوە هاتن دەسەلاتی خۆیان لەنێو سوپادا چەسپاند و هوردە هوردە ناکۆکیی نێوخۆییی خۆیان ، کەبە زۆری لەهێڵی نازم گزار (ناظم کزار) وعەبدولخالیق سامەڕاییدا خۆی دەنواند، لەنێوبرد،هەروە- ها توانییان دەمی کۆمۆنیستەکان چێشتکەبکەن ، بەوەی تائەندازەیەک گوشاریان لابرد لەسەریان وبەگەلێک بەڵێن وگفتی شیرین کەدووایی هە- مووی درۆدەرچوو، کۆمۆنیستەکانیان لەشۆرشی کورد کردەوە، وکردنیان بەنەیاری شۆرش . هەروەها توانییان لەنێو ریزەکانی شۆرشی کورددا ناکۆکی بچێنن و گەلێک کوردی وا لەشۆرش بکەنەوە وبیان کەنە دژی

شۆرش کەهێندێکیان سالانی ساڵ خزمەتکاری بەوەفای شۆرش بوون.شان
بەشانی ئەوەش توانییان نەوت "تەئمیم " بکەن و خۆیان لەنێو بەرەی
دەوڵەتاندا بە دەوڵەتێکی " دژ بەئیمپریالیزم وکومپانییە مۆنۆپۆ –
لیستەکان" بدەنە قەڵەم. بێجگە لەوەش توانییان خۆیان زێتر لەسۆڤێت
نێزیک بکەنەوە وپەیمانێکی دۆستایەتی وهاوکاری وپشتگیریی لەگەڵ یەک
ئیمزا بکەن وسۆڤیتیش بکەنە نەیاری شۆرشی کورد، وبە پارەی زۆروزەوە-
ندی نەوت چەکێکی زۆر لەسۆڤێت بکڕن وسوپای عێراقی پێ بەهێزبکەن.
ئەوجا لەسنوورێکی نێو دەوڵەتاندا کەوتنە پرۆپاگەندەی ئەوەی کەگوا –
یە شۆرشی کورد بەسەرۆکایەتیی بارزانی؛ بزووتنەوەیەکی شۆڤێنیستا –
نەی کۆنەپەرستانەیە کە بەپەنجەی ئەمریکا وئیسرائیل وئێران وبەرەی
ئیمپریالیزمی رۆژاوا هەڵ گیرساوە بۆ رووخاندنی حکوومەتی گوایە
"سۆسیالیستی پێشکەوتنخواز "ی بەعسی کەهەموو هەقێکی داوە بەکورد.
ئێمە بۆ خزمەتی راستی ومێژوو دەبێ ئەوەش بڵێین کە کۆمۆنیستەکانی
عێراق وتوودەیی یەکانی ئێران وهێندێک لەوفەلەستینییانەی کەسەر بە
داروودەستەی جورج حەبەشن وئەوەدەمە پارەو یارمەتییان لەبەعسییەکان
وەردەگرت ، لەم هەنگاوەدا پشتگیریی بەعسییەکانیان زۆر کرد. ئەم
لایەنانەی نێوم بردن کەوتنە ئەوەی بەعسییەکان بە" پێشکەوتنخواز " و
شۆرشگێرە کوردەکان بە " کۆنەپەرست " و"نۆکەریشا " بدەنەقەڵەم .
ئەمجا هەنگاوەکانی سەرکردایەتیی شۆرش – بەپێچەوانەی هەنگاوەکا –
نی بەعسییەکان وهاوکارەکانییانەوە – هەمووی نەزانانەو ناشییانە و
بێبەرنامەبوو. لەبەر ئەوە هیچی بۆ سوودی شۆرشی کورد نەبوو.
سەرکردایەتیی شۆرش زۆر چاک دەیزانی کەبەعسییەکان خەریکی خۆکۆکرد–
نەوەن ونایانەوێ ئەو " ئۆتۆنۆمی "یەی کە کورد دەیەوێ بدەن بە
کوردستان. لەگەڵ ئەوەشدا سەرکردایەتیی شۆرش چوار ساڵی رەبەق
وەستا وچاوەڕوانی دەکرد ودەستی نەکردەوەلێیان. تەنانەت پاش ئەوەی
بەعسییەکان لە ١٩٧١/٩/٢٩ دا چەند هاوکارێکی خۆیان لەجلک وبەرگی

مەلای موسوڵماندا نارد بۆ کوردستان بۆ کوشتنی بارزانی؛سەرکردایەتیی شۆرش هێشتا هەر وەستاوچاوەڕوانی دەکرد، لەکاتێکدا کە زۆر چاک دەیزانی کە بەعسیەکان لەورۆژەدا هێشتا هێندە بەهێزنەبوو بوون ، وتەنانەت لەنێو خۆیاندا کەرت کەرت بوون ، کەبەهێزترین کەرتیان کەرتی ناظم گزار بوو ولەساڵی ١٩٧٣ دا هەوڵیدا کودەتا بکات بەڵام سەرینەگرت بۆی . بێجگە لەوەش ئەو رۆژە پارەی نەوت وەک ئەمڕۆ نەڕژابوو ،لەشکری عێراق وەک ئەمڕۆ پڕچەک نەبوو . رژێمێ بەعس لەنێو دەوڵەتە گەورەکاندا هاوپەیمانی نەبوو . سۆڤێت هێشتا پەیمانی بەرگری لەگەڵ عێراقدا ئیمزا نەکردبوو . فەرەنسای ئەسا بەپێچەوانەی ئێستاوە ؛پشتگیریی بەعسی نەدەکرد .بەم حاڵەشەوە هێشتا بەعسیەکان لەسەرکردایەتیی شۆرشی کورد زیرەکانەتر وزۆرزانانەتر هاتنە دەست . سەرکردایەتیی شۆرش زۆر باش دەیزانی کەسەرکردایەتیی بەعس لەژێرەوەوبەئاشکرا خەریکی رێک کەوتنە لەگەڵ شای ئێران وچەند جارێک بۆ ئەم مەسەلەیەکاربەدەستانی میسر وتورکیا وئەردەنی کردووە بەنێوبژی کەر ،تەنانەت رۆژنامەنووسی میسری محەممەد حەسەنەین هەیکەل ئەمەی بەدزێوە بەنوێنەری بارزانی لە قاهیرە گوتبوو . کەچی کاربەدەستانی شۆرش لەمە نەدەسڵەمێنەوە وپێیان وابوو رێک کەوتن لە نێوان بەعس وشادا نایەتەگۆڕ .

بەمانەی سەرەوەدا بۆمان دەردەکەوێ کەپاش ئیمزاکردنی رێککەوتننامەی ئازار ؛ سەرکردایەتیی شۆرش دوو رێی لەبەردەمدا بوو ؛ کە دەبوو یەکێکیان هەڵ بژێرێ ، یا ئەوەی لەگەڵ بەعس بۆماوەیەک رێک بکەوێ دژی شا ؛ وئەوسا لەوانەبوو ، ئەوشەڕەی ئەمڕۆ عێراق دژی خومەینی دەیکات لەدژی شا بیکردایە ، یا ئەوەتا ، لەدەمەدەمی بەیەکادانی بەعسیەکان لەنێوخۆیاندا دەست پێشکەری خۆی بکردایە . خۆکەیەکێکی لەم دوو رێیە هەڵ نەبژارد ؛ دەبوو بەهیچ جۆرێک رێی تازە بوونەوەی شەڕی نەدایە . چونکە هەموو ئەونیشانانەی پێش تازەبوونەوەی شۆرش لەکایەدابوون ؛ ئەوەیان دەگەیاند کەهێزی بەرامبەر ودەسەڵاتیبەرامبەر

چەندین بار لەھی کورد پتر ولیّدەرترە.
پاش تێکشکانی شۆرش لەمارتی ١٩٧٥ دا ، جارێکی دی بەعسیەکان لەسەرەتاوە ،وکەھیشتا ئاسۆی مەسەلەکە تەواو روّشن نەبووبووە ، ھەنگاوێکی زۆر زانانەیان نا . نەھاتن بەئاشکرا بکەونە دژایەتی کورد ،بەڵکوو بەپێی نەخشەیەکی لەپێشەوە ئامادە کراو جوولانەوە .جارێ گوتیان" ئەمە سەرکەوتنێکی گەلی عێراقە ، بەعەرەب وکوردیەوە" .
لەکاتێکدا کە ھەزاران خێزانی کوردیان دەگواستەوە بۆخوارووی عێراق ،وھەزاران گوندیان کاول دەکرد ،وسەدان کانیان بەکونکرێت دەگرت ، و ھەزاران درەختیان لەبنەوە ھەڵ دەکەند ، وھەزاران عەرەبیان دەھێنایە کوردستانەوە ; دەھاتن دەستیان دەدا بەپشتی کوردەھا وکارەکانیاندا و دەیانگوت " ئەوانە کۆنەپەرست بوون، ئێوە کوردی پێشکەوتنخوازن و کوردستان دەدەینەدەست ئێوە" . ئەمجا سەدان رۆژنامەنووسی بێگانەیان بانگ دەکرد بۆ سەردان لەو نێوچەیەی کەبە"نێوچەی ئۆتۆنۆمی" ناسراوە . بەکورتی بەعسیەکان کەدەرزیان لەرابوردوو وەرگرتبوو ، ھاتن چەند مانگێک فشە کوردایەتیەکیان دروستکرد ، تامرۆڤی ھەلپەرست وچلکاو خۆر وخۆبژێن وتەنگ بیر ، بتوانن لەسایەیدا خۆیان مەلاس بدەن.
بەداخەوە کۆمۆنیستەکانیش بۆئاخرشەرِیان ھەبوون کەئەم ھەنگاوەی بە ـ عسیەکان لەیەک دوومانگی سەرەتادا بەھەنگاوی " پێشکەوتنخوازانە " بدەنە قەڵەم . قسەکانیشیان دەچووە دڵی مرۆڤی ساویلکەوە ;چونکە بەراستی یەکێک لەھۆکارەکانی ھەرەسھێنانی شۆرش پشت بەستن بوو بەدوژمنانی نەتەوەی کورد . جامرۆڤی ساویلکە ئەوەی بەخەیالدانەدەھات بپرسێ ; بۆچی دەبێ بۆ سەرکردایەتیی شۆرش خیانەت بێ ئەگەر لەگەڵ شاوبەرەی رۆژاوایەک بگرێ ، بەھیوای ئەوەی گەلێکیژێردەستەی لەقوڕـ دا چەقیو دەربکێشێ ، ئەگەر چی ئەمەش ھەر ھیوایەک بێ وھیچیدی، بەلاّم بۆسەرکردە"سۆسیالیستەکان"ی جەزائیر وکۆمونیستەکان نیشتمان پەروەری وسەربەرزیبێ کەچەپلە بۆرێککەوتنیرژێمیبەعس ورژێمی شای ئێران

لێ بدەن لەسەر لاشەی کوردی قوڕبەسەر. بێگومان ئەم هەڵویستە لەسەر کۆمۆنیستەکان زۆر گران کەوت. جا کەئەمە لێرەدا دەبێژم؛ مەبەستم تەنێ ئەوەیە کەلەگەڵ مێژوو وراستیدا ناپاکی نەکەم. درۆزن وترسنۆک ناتوانن ببنە مێژوو نووس. بێجگە لەوەش کۆمۆنیستەکان خۆشیان دانیان بەهێندێک لە هەڵەکانیاندا ناوە، بەڵام هونەر ئەوەیە هەڵە دووپات نەبێتەوە ولەهەڵە سوود وەربگیرێ.

دیارە مەبەستی بەعسی‌یەکان لەم سیاسەتەی باسم کرد، واتە دانانی "ئۆتۆنۆمی" وسلاوکردن لەکۆمۆنیستەکان؛ تەنێ تاکتیکێکی کاتی بوو. لەبەرئەوە کەشۆرش تێکشکا ـ وەک گوتم ـ دووسێ مانگێک وەستان، ئەوجا ئەو "مافانە"ی دابوویان؛ بەرەبەرە سەندیانەوە:

خوێندنی کوردی لە نێوچەی کەرکووک وخانەقین وبادینانداو بەجارێک لابرا. لەبەغدا کە پتر لەنیو ملوێن کورد دەژی؛ هەروەها لە هەرێمە کوردی ـ یەکانی خواروو ونێوەڕاستی عێراق وەک کووت، بەدرە، مەندەلی، زەربا ـ تیە، جەسسان، عەلی غەربی و ...هتددا، تاکە قوتابخانەیەکی کوردی نەکرایەوە. هەزاران خێزانی فەیلی دەرکران بۆئێران، وهەزاران کورد بێ سەروشوێن لەنێوچوون، وسەدان کەس لەسێدارە دران، ٤٠% ی خوێند ـ نی کوردی لەودووپا رێزگەیەدا (سلەیمانی وهەولێر) کەگوایە سەر بەنێوچەی ئۆتۆنۆمین، کرا بەعەرەبی، وەک هەنگاوێک بۆ لابردنی‌خوێندنی کوردی. ئەوەی کەپێیان دەگوت "کۆڕی زانیاری کورد"؛ هەرچەندە لە تێکدانی زمانی کوردی و بلاوکردنەوەی بیروڕای کۆنەپەرستی‌دا دەورێکی دیاری هەبوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەرلابرا. یەکێتیی ژنانی‌کوردستان هەڵوەشایەوە وکرا بە بەشێک لە "یەکێتیی ژنانی عێراق". ئەمجا دەستکرا بە هەڵوەشاندنەوەی هەموونەقابەکان وەک نەقابەی مامۆستا ـ یانی کوردستان ونەقابەی کرێکارانی کوردستان. لەبەر هێندێ هۆی تایبەتی کەسوودی خۆیانی تێدابوو، تاماوەیەک ڕێ یان دابە "یەکێتیی نووسەرانی کورد"، وئەمجا ئەویشیان لەم دوایی‌یەدا هەڵوەشاندەوە و

خستیانە سەر یەکێتیی نووسەرانی عێراق . ئەمە بێجگە لەوەی کە شارەکانی کوردستان پڕکران لەعەرەبی میسری وئەردەنی وسوودانی وفەلەستینی . جا چونکە بەعسی‌یەکان هەر دووسێ مانگێک دووای هەرەسەک دەستیان بەوە کرد رووی راستەقینەی خۆیان بەخەڵکی پیشان بدەن ، لەبەر ئەوە ئەو پڕۆپاگانتەیەی پاش ئەوە دەیان کرد لەدژی بارزانی و شۆڕش ، لەنێو کۆمەڵانی خەڵکدا تاوێکی وای نەبوو، چونکە خەڵکەکە خۆی سیاسەتی بەعسی‌یەکانی بەکردەوەدەبینی ،وئەم سیاسەتەی بەعسی ـ یەکان هۆکارێک بوو لەوهۆکارانەی کەجەماوەری کورد، تەنانەت ئەوانەی زۆر رەخنەیان دەگرت لە سیاسەتی سەرکردەکانی شۆڕشی ئەیلوول ، باوەڕیان بەتەواوی بە رژێمی بەعس نەمێنێ . ئەمجا کەجەنگی عێراق دژی ئێران لەساڵی ۱۹۸۰ دا دەستی پێ کرد ،وپاش ماوەیەک بۆ کاربەدەستانی بەعسی دەرکەوت کە پەلاماردانی دەوڵەتێکی خاوەن سوپا ودەستاوێژی جەنگ
ودەسەڵاتی ماددی ودانیشتووانی چل ملوێنی وەک ئێران ، وەک ئومنی‌یە کە گەلێکی
بێ دەوڵەتی بێ سوپای دەست وپێ رووتی وەک کورد، بێ قڕەوبڕەبتاسێنن. ئەمجا پەنایان بردەوە بەر تاکتیکە کۆنەکەیان ودەستیان کردەوە بە باسی کورد وکوردستان. بەڵام هەر لەپاڵ ئەوەدا ولە کۆتایی ساڵی ۱۹۸۳ دا لەپڕپەلاماری کەمپی بەرزانی‌یەکانیان دا لەقوشتەپەی هەولێر و (۸۰۰۰) کەسێکیان لێ گرتن ، کە ئەوانە تائەمڕۆبێ سەرو شوێنن . بێجگە لەوەش سەدام خۆی لە کوردستان ولەرۆژی نەورۆزی ساڵی ۱۹۷۹دا ئەوەی نەشاردەوە کە کورد بەبەشێک لەعێراق دەزانی وعێراقیش بە بەشێک لەعەرەب ، واتە کورد بەعەرەب دەزانێ (۳۸)

٨ – ئۆتۆنۆمی بۆ کورد لەتای تەرازوودا

"ئۆتۆنۆمی:" هەرچی چۆنێک بێ ولەهەر شێوەو بەرگێکدابێ وبەهەر لایەکدا لێکی بدەیتەوە؛ هەرمانای کەم کردنەوەی ئازادیی ئەوگەلە دەگەیەنێ کە "ئۆتۆنۆمی" هەیە لەچاوئەوگەلەدا کەدەزگەی سەنترالی دەوڵەتەکەی بەدەستەوەیە. چونکە ئەوگەلەی کە ئۆتۆنۆمی هەیە، مانای وایە کەهەر لەکاروباری نێوخۆییدا ئازادە، ولەکاروبارانەدا کە پێوەندیان بەمەسەلەی نێو خۆییەوە نییە ئازادنییە. بەکورتی: ئەو گەلە ئۆتۆنۆمی دارە؛ لەبەر کارهێنانی هێندێک دەسەڵاتی دابەشدارە ،ولەهێندێکی دا بەشدارنییە. بەڵام لێرەدا ئەوپرسیارە دێتە گۆڕێ: داخوا چ کارێک هەیە کەپێوەندی بەکاروباری نێو خۆییی گەلێکەوە نەبێ؟!

بەرلەهەمووشتێک، حارێ دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو، کەئەوانەی لایەنگیری ئۆتۆنۆمین بۆ کوردستان، هەموویان لەسەر چارچێوەی دەسەڵات وسنووری نێوچەی ئۆتۆنۆمی داری کوردستان یەک نین. هێندێک دەڵێن دەبێ گەلی کورد تەنێ لە "کاروباری خوێندەواری"دا ئازادبێ، و مەبەستیشیان لەکاروباری خوێندەواری ئەوەیە ؛ کە خوێندن لەقوتابخانەکاندا بەزمانی کوردی بێ. واتە ئەو کتێبەی قوتابییەکی عەرەب یا تورک یا فارس لەدەوڵەتێکی عەرەب یا تورک یا فارسدا بەزمانی خۆی دەیخوێنێ، کوردیش هەر ئەوکتێبە بەزمانی کوردی بخوێنێ. کەدیارە – وەک دەزانین – ئەو کتێبانە گشتیان لەلایەن ناسیۆنالیستە عەرەب وتورک وفارسەکانەوە نووسراونەتەوە، وتایبەتکارەکانی کۆمەڵگەی کورد لەو کتێبانەدا نەخراونەتە بەرچاو. وێنەی ئەم کتێبانە لەعێراقی ئەمڕۆدا زۆرە؛ لەوانە کتێبێکە کە بەنێوی "جوغرافیای وولاتی عێراق بۆ پۆلی شەشەمی سەرەتایی، نووسینی:بسام عبدالرحمن وهاوریکانی، وەرگێڕانی: حمال رشید عارف وهاوکارەکانی ١٩٨٤/١٩٨٣ ،لە ل ١٠ای ئەم کتێبەدا نووسراوە:

" سالّی رابوردوو نیشتمانی عەرەبمان خوێندو زانیمان وولآتی عێراقمان بەشێکە لەخاک وگەلی عەرەب و ... هتد". جا وەنەبێ هەر ئەوکتێبانە وابن کە بۆ هەموو عێراق دەردەچن ، بەڵکوو ئەوکتێبانەی کە گوایە لەبارەی زمان وئەدەبیاتی کوردیشەوە دەردەچن ، ناچارن لەسەر رێ و شوێنی ناسیۆنالیزمی ئەو گەلە بڕۆن بەرێوە کە خاوەن دەوڵەتە .
هەر بۆ وێنە ؛ کتێبێک بە نێوی " زمان وئەدەبی کوردی " یەوە بۆپۆلی پێنجەمی ئامادەیی لەساڵی ١٩٨٢ دا لەلایەن چەند نووسەرێکی کوردی وەک خودێ لێ خۆش بوو عەلائەددین سەجادی و دکتور عێزەددین مستەفا رەسوول وکێ وکێ وە دانراوە ؛ کە لاپەڕە١٥٩و١٦٠و ١٦١ی تەرخان کراوە بۆ ووتارێکی "سەرۆکی فەرماندەی تێکۆشەر" (سەددام حسەین بەنێوی "دیموکراتیەت ودادپەروەری " و لە ١٦٩ــ ١٧٢ی تەرخان کراوە بۆووتارێک بەنێوی " بیری عەرەبی بیرێکی مرۆڤایەتی "یە کە نووسەری بەعسی دوکتۆر عەبدوڵلا عەبدول دائیم نووسیویێتی ولێرەدا کراوە بە کوردی،وبەنێوی " زمان وئەدەبی کوردی "وە دەکرێ بە گەرووی زاڕۆی بێ تاوانی کوردا.
شایانی باسە کە هێندێک هەن کە خوێندن بەزمانی کوردی بۆ کورد تەنێ لەقوتابخانە سەرەتایییەکاندا بەکوردرەوا دەبینن، بەلام دەبێژن پاش قوتابخانەی سەرەتایی؛ لەنێوەندی وئامادەییدا دەبێ بەزمانی دەوڵەت بێ، ئەگەرچی زمانی کوردیش ــ وەک زمان ــ دەبێ بخوێنرێ. تەماشای پێشنیازەکانی حیزبی تودەی ئێران بکە بۆ ئۆتۆنۆمی لە کوردستانی ئێراندا کە بەنێوی " طرح پیشنهادی حزب توده ایران دربارە واگذاری خودمختاری (خودگردانی) به کردستان ایران "بڕگەی(١٠) . تەنانەت لەبڕگەی (١٢)ی هەر ئەوپێشنیازانەی حیزب تودەدا دەبێژێ :
دەبێ لەکوردستانی ئێراندا زانستگەیەک دابمەزرێ کەخوێندن لەو زانستگەیەشدا هەر بەزمانی فارسی بێ (ل ٩٠ــ ٩١)". کەدێتە سەرباسی فەرمانەکانی ئۆرگانی " خودمختاری کوردستان" دەبێژێ:**یەکێک لەفەرما ــ نەکانی سەرشانی دەزگەی "خودمختار"ی کوردستان ئەوەیە "بەرگری بکات**

لەسەربەخویی وتەواویتی خاک وفەرمانرەوایی ئێران بەهەمووهێـــز.
ێکەوە "(ل٩١) .

هێندێکی دی هەن لەلایەن گیرانی ئۆتۆنۆمی، کەمێک بەولاوە دەچـــن ودەڵێن: دەبێ کاروباری کۆمەڵایەتیش هەر لەلایەن کوردەکان خۆیانـــەوە ببرێ بەرێوە .واتە مەسەلەی کشتوکاڵ وتەندروستیش هەر لەلایەن کوردە ـ کان خۆیانەوەبێ. هێندێکی دی هەن کە پلەیەکیش لەمە زێتر دەچنـــە سەرەوە ودەبێژن:دەبێ زمانی کاروباری دادگەو بەرێوەبەرێتیی میری لە کوردستاندا کوردی بێ، وبۆ ئەمەش دەبێ کاربەدەست وفەرمانبەرانـــی میری کەلە کوردستاندا کاردەکەن یا کوردبن، یازمانی کوردی بزانـن .
هێندێکی دی پلەیەکی دیش لەمە ژوورتر دەرۆن،دەڵێن کاربەدەستان لـــە کوردستاندا دەبێ لەلایەن کوردەکان خۆیانەوە هەڵ بژێررێن وئەوجـــا ئەنجومەنێکی بەجێ گەیاندن (مجلس تنفیذی)دروست ببێ، کەئەوئەنجومەـ نە برپارەکانی پەرلەمانێکی کوردیی نێوچەیی، بەدەنگی دانیشتووانـی کوردستان هەڵبژێررا و، بخاتە کار. ئێمە نامانەوێ لێرەدا باسی ئەوە بکەین کە ئایا هەڵبژاردنێک لەبەشێکی وولاتێکدا ،ئەگەر ئەو وولاتـــە تەواو دیموکراتی نەبوو، تاچ ئەندازەیەک ئازاددەبێ، بەڵکوو ئێمـــە دەمانەوێ بەکورتی باسێکی ئەو مافە بنچینەییانە بکەین، کەهەمـــوو ئەوانەی باسی " ئۆتۆنۆمی " بۆکورد دەکەن، وەک گەلێک، دەیخەنە پشـت گوێ :

١ ـ سەربەخۆیی ئابووری: واتە کورد دەبێ لەباری ئابوورییەوەپێبە ـ ندی دەسەلاتی کرۆکی (مرکزی)ی ئەو دەوڵەتانە بێ کەلەژێر سایەیاندا دەژی .

٢ ـ سەربەخۆیی سوپایی : واتە کورد نابێ هیچ هێزێکی چەکداری ببێ.

٣ ـ سەربەخۆیی لەپێوەندیی دەرەکیدا : واتە کورد نابێ لەگەڵ هیـچ دەوڵەتێکدا پەیمان ببەستی ولە " کۆمەڵی نەتەوە یەککرتووەکان " و کشت داوودەزگە جیهانییەکاندا نابێ نوێنەری هەبێ .

ئامانج لەرێ نەدان بەسەربەخۆیی ئابووری ئەوەیە کە ئەو سامانەی لەکوردستاندا هەیە بەدەستکورد خۆیەوە نەبێ. چونکە کوردستان وولاتێکی فرە دەولەمەندە ، بەتایبەتی لەنەوت وکانیژێر زەویدا ، وەک : کرۆم وکۆبالت وگۆگرد . هەروەها وولاتێکی بەپیت وبەرەکەتە بۆکشتوکاڵ . زەریاچەو رووبار ودارستانی زۆرن . دیارە داگیرکەرانی کوردستان نایانەوێ ئەو پاررووە چەورە بۆ کوردەکان خۆیان بەجێ بهێڵن . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وەنەبێ سوربوونی داگیرکەران لەسەر ئەوەی کە کورد لەباری ئابوورییەوە سەربەخۆنەبێ، هەر لەبەر تەماعکردنە سامانی کوردستان بێ. نەخێر . داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە ؛ ئەگەرهاتوو کورد لەباری ئابوورییەوە سەربەخۆ ودەستڕۆیشتوو بوو، دەتوانێ هەنگاوێک بۆ پێشەوە بەرەو ئازادی بنێ. بەکورتی داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە ؛ سەربەخۆیی ئابووری هەنگاوێکە بەرەو سەربەخۆیی سیاسی . هەر لەبەر ئەوەشە وەک هاروهاج خەریکن دەولەتەکانیان پیشەساز دەکەن . خۆ ئەگەر پیشەسازییەکی زۆرسووکەلە لە کوردستاندا بمەزرێنن، نایەلن بەدەستکوردەوەبێ .

ئامانجیش لەرێ نەدان بەسەربەخۆیی سوپایی ؛دیارە ئەوەیەکە داگیرکەران نایانەوێ کورد هێزێکی دەست وەشێنی ببێ تابەرگری لە مافەکانی بکات . هەر لەبەر ئەوەشە کەداگیرکەران دژی بوونی سوپایەکی کوردن . چونکە دەیانەوێ ، هەر کاتێک ویستیان ، بەبەیاننامەیەک هەموو ئەو " مافانە "ی کورد هەیەتی ؛ بیبرن . ئامانجیش لەرێ نەدان بەپێوەندیکردنی کورد بە دەولەتێکی بێگانە ، یا دەزگەیەکی نێو نەتەوەیی وجیهانی یەوە ، ئەوەیە مەسەلەی کورد بەمەسەلەیەکی نێو خۆیی بدەنە قەلەم وهەربەوجۆرەش بیهێڵنەوە ، نەک بە مەسەلەیەکی نێو نەتەوەیی .

راستییەکەی ، وەک لەمەوبەرگوتم ،"ئۆتۆنۆمی " هەرجۆرێک بێ، چ " راستەقینە "،چ "درۆزنە " ؛ ئەوا ماناکەی هەر سەربەخۆیییەکی

ناتەواوە. ئەو نێوچەیەی ئۆتۆنۆمی پێ دەدرێ ، ناتوانێ بەجارێ لەخۆپێوەبەستن وگوێ ڕایەڵی کردنی دەزگەی حکوومەتی کرۆکی (مرکزی) رزگاری ببێ. دیارە پلەی ئازادیی ئەو نێوچەیەی ئۆتۆنۆمی هەیە ، بەستراوە بە جۆری رژێمی ئەو وولاتەوە کە ئۆتۆنۆمی‌یەکەی داوە. بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا وهەرچەندێک ئەو وولاتە رژێمەکەی دێموکراسی وئازاد ـ یخوازانەبێ ، هێشتا ئەوهەرێمە هەر وەک پارچەیەک لەو وولاتە تەماشا دەکرێ. بۆ وێنە : خەڵکی ئەو نێوچە ئۆتۆنۆمی دارە ناتوانن دەرگە لەسەر خۆیان دابخەن بەرامبەر رەوکردنی خەڵکی نێوچەکانی دیی وولاتە ـ کە بۆ نێوچە ئۆتۆنۆمی‌یەکە. ئەم دۆخە بوگەلێکی ئۆتۆنۆمی‌دار، کە بەژمارە کەمایەتی‌بێ لەچاو گەلە دەوڵەتدارەکەدا ، ومەترسیی ئاوەکی سوون وتواندنەوەی لێ بکرێ، ناتوانێ باری دێموگرافیای هەرێمەکەی خۆی رابگرێ. ئەم دۆخەش بەسەر کورددا دەچەسپێ ، بەتایبەتی بەسەر کوردی " کوردستانی عێراق "دا. ئێمە دەزانین ئەگەر کوردستانی عێراق بەپارچەیەک لەعێراق دابنرێ و،عێراقیش ـ بەرەسمی وبەپێی دەستووری بنچینەیی عێراق ـ بەشێکە لەوولاّتی عەرەب ، وهەر بەوپێیە هەموو عەرەبێک چ عێراقی بێ وچ عێراقی نەبێ ؛ مافی ئەوەی هەیە لەعێراقدا بژی. لەبەر ئەمە هیچ دوورنی‌یە کە نێوچەی کوردستانی عێراق ، کەسێ ملۆینێک کوردی تێدایە ، لەماوەی ۲۰ ـ ۳۰ ساڵێکدا وهوردە هوردە هێندە عەرەبی تێنەچێ ، کەئەوسا کوردەکە خۆی ببێتە کەمایەتی‌یەکی کەم. جالەبەر ئەوە ، ئەگەر بێتو کوردەکە خۆشی لەکوردستان دەرنە ـ کرێ وکۆچ نەدرێ ولەجێی خۆشی بمێنێتەوە ، هێشتا هەر دەبێتەکەمایەتی. ئەمە تەنانەت ئەگەر دەوڵەتی عێراق دەوڵەتێکی شۆڤینست ودیکتاتۆریش نەبێ، بەلاّم خۆی بەبەشێک لە " نەتەوەونیشتمانی عەرەب " بزانێ ، پاشەڕۆژی کوردستانی عێراق هەر وای لێ دی. خۆ بۆرژێمێکی وەک بەعس شۆڤێنی دژ بە دێموکراسی ، ئەوەتە خۆی بەهەموو جۆرێک هەوڵ دەدات تامی تامی عەرەبەکانی دەرەوەی عێراق بدات کەبچن لەعێراق نیشتەجێبن

وبنه هاونیشتمانی عێراق وپارەیان دەداتێ وکاریان دەداتێ وچەکیان دەداتی و خانوویان بۆ دروست دەکات لە هەرێمەکانی کوردستاندا ، وتەنانەت سەرۆکی بەعسی‌یەکان ئەحمەد حەسەن بەکر لەساڵی ١٩٦٨دا گوتی " هەموو عەرەبێک مافی ئەوەی هەیە لەسەر خاکی عێراق بژی " (٣٩) ولە کانوونی دووەمی ١٩٧٥دا فەرمانرەوایانی بەعسی عێراق قانوونێکیان دەرکرد کەبەپێی ئەوە " جنسیەی عێراقی بدرێ بەهەموو عەرەبێک کەحەز بکات هەیبێت وبیەوێ لەبنیاتنانی عێراقدا بەشدار بێ " . دیارەعەرەبی ئەو وولاتانەی هەژارو رووت وبرسین وەک میسر وسوودان وئەردەن ، یا ئاوارەن وەک فەلەستینی‌یەکان ولوبنانی‌یەکان ؛ ئامادەن بچنە کوردستان ولەوێ بژین وداگیری بکەن . ئەم سیایەتە ئەوتە دەمێکە لەخانەقین و کەرکووک وشەنگار و گەلێک شوێنی دیدا خراوەتە کار . ئەوەی ئەمسیاسەتە وهەروەها نەخشەی وێران کردنی سلەیمانی راگرت ، لەپلەی یەکەم و بنچینەدا ، هەڵگیرسانی جەنگی عێراق وئێران بوو ، هەروەها لەپلەی دووەمدا پەیدا بوونەوەی پێشمەرگە بەچیاکانەوە . ئەوجا کە ئەوعەرەبانە هاتنە کوردستانەوە ، کورد ئەو دەمە مافی ئەوەی نی‌یە ونابێ رێ لەو عەرەبانە بگرێ . چونکە ئەوانیش "ا هاونیشتمانن " وەک کورد . ئەگەر کوردێک قسەی کرد وبەرهەڵستی ئەوەی کرد ئەوجەلە پێی دەگوترێ : تۆش دەتوانیت بچیت لەبەسرە وبەغداو ناسریە ودلیم بژیت ودانیشیت وکاربکەیت وبخوێنیت وکەسیش رێت لێ ناگرێ . ئەمە راستە . بەڵام ئەوکوردەی دەچێتە ئەو جێیانەی نێوبران ؛ لەسەرخۆدەبێتە عەرەب . خۆشی نەبێتە عەرەب منالەکانی دەبنە عەرەب و لەکولتووری کورد بێبەری دەبن . چونکە زمانی رەسمی وزمانی خوێندن لەو جێیانە تەنێ عەرەبی‌یە ، بەڵام ئەوعەرەبەی دێتە کوردستانەوە ، پێویستی تەنانەت بەفێربوونی کوردیش نی‌یە ، ئەگەر خۆی نەیەوێ ، چونکە زمانی عەرەبی لەکوردستاندا لەپاڵ زمانی کوردیەوە ؛ زمانێکی رەسمی‌یە ومنالەکانی دەتوانن بەعەرەبی بخوێنن چونکە قوتابخانەی عەرەبی لەکوردستاندا هەن ، ودەوڵەتیش

دەوڵەتی عەرەبە وعێراقیش بەپارچەکوردستانەکەیەوەبەشێکە لە "نیشتمانی عەرەب" بەپێی قانوون . ئەوەش دەبێ بزانین کەبە عەرەب کردنـــــی خوارووی کوردستانیش هەنگاو بەهەنگاو نەخشەکێشراوە بۆی . ســـەددام حسەین لەمانگی ئابی ١٩٨٣ دا لەچاوپێکەوتنێکی کۆمەڵێک هەولێـری دا گوتی :" هەولێر - ئێستا مەڵبەندی ئۆتۆنۆمی‌یە ، پشت بەخوا لەپاشـــە ڕۆژدا پایتەختی هاوینەی هەموو عێراق دەبێ ..بەر لەشەڕنەخشەمـــان دانابوو پایتەختێکی هاوینە بۆ هەموو عێراق دروست بکەین لەشوێنێکی هەولێر ، بەجۆری حکوومەت لەهاویندا بگوێزرێتەوە بۆ هەولێر - وپشـــت بەخوا ئەم بیرە دووای شـەڕجێ بەجێ دەبێ ... هتد " (٤٠)

ئەمجا ئێستە ئەگەر مەبەستی ئەوانەی باسی " ئۆتۆنۆمی‌ی ڕاستەقینە" دەکەن ، جۆرە " ئۆتۆنۆمی‌یەک " بێ کەبەپێی قانوون ; زمانی رەســـمی لەکوردستـاندا هەر کوردی بێ ، وعەرەب وهەرکەسێکی دی ، جگەلەوکەما - یەتی‌یانەی کەلەبنەڕەتەوە خەڵکی کوردستانن ومافی ناسیۆنالی خۆیـــان دەبێ ، ناچاربن کاروباری رەسمی‌یان بەزمانی کوردی ببەن بەڕێوە ،وژما - رەی ئەوانەی کوردستـانی نین ودێنە کوردستانەوە بۆنیشتەجێ بـــوون ، لەلایەن حکوومەتی " ئۆتۆنۆمی "ی کوردستانەوە سنووردیار (تحدیـــد) بکرێ ، بێجگە لەوەش هێزێکی سوپایی وەها ببێ کە هەموو دەستدرێژی‌یەکی دەرەوە بداتە دوواوە ; دیارە ئەوکاتەش - داوای لێ بووردن دەکەم لــــە گوێگران ولەوانەی باسی ئەوجۆرەئۆتۆنۆمی‌یە دەکەن - ئەوە نێونـــــەری ئۆتۆنۆمی وئەوسا نێوێکی دی دەبێ . فێدەراسیۆن ، یا کۆنفێدەراسیۆن، وبگرە هێندێک وڵات هەن کەرژێمەکەیان فێدەرالی‌یە ، وهەر وڵاتێکیـــان سوپایەکی تایبەتیشی نی‌یە . ئۆتۆنۆمی بریتی نی‌یە لەیەک گرتنی چەنـد دەوڵەتێک بەشێوەیەکی فێدرالی ; تا سنووری جیاوازو سوپای جیاوازهەبێ ئۆتۆنۆمی بریتی‌یە لەدانی هێندێک دەسەڵاتی نێوەندی دەوڵەتی بەبەشێک لەو وڵاتە یابەبەشێک لەو گەلە ; بەسەرپەرشتی‌ی حکوومەتی نێوەنـــدی (مرکزی)، وهیچی دی .

جاکە " ئۆتۆنۆمی " بەشێک بێ لەو دەسەڵاتەی کە حکوومەتێکی نێوەندی (مرکزی) دەیدا بەحکوومەتێکی هەرێمی، ئەوا دەبێ بزانرێ کەئەم دەسەڵات پێدانە تەنێ لەسای سێبەری رژێمێکی دێموکراسیدا شێوەیهێنانەدی وشێوای رێزلێگرتن وبەردەوامییە . بەپێچەوانەی ئەمەوە ، ئۆتۆنۆمی لەسای سێبەری رژێمی نادێموکراسی ودیکتاتۆریدا شێوای هێنانەدی نییە ، وخۆ ئەگەر لەژێر تاوی هێندێک زرووفی تایبەتیشدا هاتە دی ، ئەوا تاسەر بەرگە ناگرێ. چونکە یەکێک لەسروشتەکانی رژێمی دیکتاتۆری ئەوەیە هەموو دەسەڵاتێک دەخاتە ژێر دەست خۆیەوە ولەهیچ بەشێکی نایەتە خوارێ .خۆئەگەر لەبەر هۆیەکی تایبەتی ولەکاتێکی تایبەتیدا لەبەشێکی هاتە- خوارێ ، ئەوا هەر هەلێک هەڵکەوت بۆی ، وەری دەگرێتەوە ،و تاقیکرد — نەوەی تاڵوتفتی چارەکە چەرخێکی کورد لەعێراقدا ؛ نموونەیەکیخۆیایە بۆ ئەمە .

بەکورتی : ئۆتۆنۆمی بۆ ئەو پارچە کوردستانەی کە نووسێنراوە بە دەوڵەتێک لەم دەوڵەتانەوە ؛ بەجۆری رژێمی ئەو دەوڵەتەوە بەستراوە. جالەبەر ئەوە ئۆتۆنۆمی ویستەکانی کورد لەوەدا بەهەڵەنەچوون ؛کەلە پاڵ "ئۆتۆنۆمی "دا ، داوای " دێموکراسی" بۆ ئەو وولاتە دەکەن کە کوردستان خراوەتە سنوورەکەیەوە .بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەبینین کە ئۆتۆنۆمی ویستەکانی کورد زۆرجار هەرخۆیان خۆیان بەدرۆدەخەنەوە ، کاتێک دەکەونە وتووێژ لەگەڵ ئەو رژێمە نێوەندییە دژ بە دێموکراسی- یانەوە ، کە دەسەڵاتی نێوەندییان کەوتووتە دەست وبەملهوڕی فەرمانڕە — وایی کوردستان دەکەن . جالەبەر ئەوەی ئۆتۆنۆمی ودێموکراسی لەیەک جیاناکرێنەوە ؛ ئەوا هیچ کاتێک دەوڵەتێکی نادێموکراسی ئامادەنییە و نابێ مافی " ئۆتۆنۆمی " بدات بەکورد ولەم رووەوە هەموو وتووێژێک لەگەڵ ئەو رژێمانەدا بێ ئەنجام وکات بەفیڕۆدان وخۆهەڵخڵەتاندن و فریودانی رەشە خەڵکەو هیچ دیکتاتۆرێکیش بە دەمەتەقێ وماستاوبۆسارد — کردنەوە نابێتە دێموکرات .

کەواتە ،ئەوانەی ئۆتۆنۆمی ویستن ؛ دەبێ لەپێشدا رژێمەکە بگۆڕن ،
ئەوجا داوای ئۆتۆنۆمی بکەن . نەک وەک ئێستە ؛ لەرژێمی دیکتاتۆر
داوابکەن ئۆتۆنۆمی بدات بەکورد وخۆی بکاتە رژێمێکی دێمۆکراتی.
هەڵگرتنی درۆشمی " ئۆتۆنۆمی " بۆ کوردستان "ودێموکراسی " بۆعێراق،
یائێران ... هتد قسەیەکی زێدەیە وەک ئەوەیە تۆبێژیت سویدوستوکهۆلم
چونکە ئۆتۆنۆمی خۆی بەشێکە جیاناکرێتەوە لەدێمۆکراسی.لەبەر ئەوە کە
رۆژێک لەرۆژان رژێمی دێمۆکراسی لەم دەوڵەتانەدا هاتە کایە ، و
مەبەستیشم لەدێمۆکراسی دێمۆکراسییە بەهەموو مانای ووشە ،نەک هەر
بەقسەو لەسەرکاغەزوفرتوفێڵ ،یا کلکو گوێدروستکردن بۆ دێمۆکراسی
بەنێوی " دێمۆکراسیی شۆڕشگێڕانە " یا " دێمۆکراسی پرۆلیتارانە " یا
" دێمۆکراسی ئۆتۆریتێرانە " و... هتد. ئەودەمە بەهەموو دڵنیاییەوە
کەوە دەبێژم؛ کەیەکێک لەو مافە سەرەکییانەی کەئەورژێمە دەیدا
" ئۆتۆنۆمیی کورد " دەبێ ، بەڵام بەنێوی مافی " بەشێک لەهاونیشتمانان " ی ئەودەوڵەتە ، نەک مافی نەتەوەیەکی کوردی خاوەن خاکیکوردستانی خۆی ". ئەمجا ئەگەر ئەو ئۆتۆنۆمیستانە بەمە دادەکەون وبۆئەمە
هەوڵ دەدەن ، ئەوا جارێ دەبێ پێش باسی ئۆتۆنۆمی ؛ بکەونە گۆڕینی
رژێم ودامەزراندنی رژێمێکی دێمۆکراتی ،وئەو دەمە بەنێوی"هاونیشتمان".
ەوە بکەونە داواکردنی مافی ئۆتۆنۆمی لەرێی ئێمزا کۆکردنەوە وگشت
پرسیو پەرلەمان ومێتۆدە دێمۆکراتییەکانی دیکەوە . خۆ کەمەسەلەش
هاتە سەر گۆڕینی رژێم ، ئەوادیارە پێویست ناکات کە هەر ئۆتۆنۆمی-
ویستەکانی کورد دەستبدەنە چەک وساڵانی ساڵ بدەنە کەژوکێوولەشکری
بێگانە ماوەی چارەکە چەرخێک بەهەموو چەکێکی قڕکەر بکەوێتە دروێنەی
گیانی ژن وپیاو وزاڕۆی کوردوکاول کردنی گوندو شاروبڕینەوەی دارو
درەخت ودەربەدەرکردنی سەد هەزاران کورد وئاوارەکردنیان بۆهەندەران
کەئێوەی ئاوارەی دانیشتووی سوێد، بەشێکن لەو ماڵ وێرانانە .ئەمجا
سەرەڕای ئەم قوربانییە قورسەش ، ئەنجامەکەی ئەوەبێ کەهەموومان

دەیزانین وئەگەر درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین ، دەبێ بیژین لە خـــوار سفرەوەیە . بەڵێ ئەمە وایە . چونکە مەسەلەی " ئۆتۆنۆمی " مەسەلەیەکی نێو خۆییە وگۆڕینی باری سیاسی نێو خۆیی دەوڵەتێک ، پێویـــــتی بەهاودەنگی وهاوکاری هەموو دانیشتووانی ژێرسایەی ئەو دەوڵەتە هەیەو بە بەشێکی دانیشتووانی ئەو دەوڵەتە ؛ بەتایبەتی کەزۆریان نەڕوا ، نایەتە گۆڕین . هەر لەبەر ئەمەشە کەپێشمەرگەی کورد ـ سەرەڕای هەموو ئازایەتی ولەخۆبوردنێکی ـ تائێستە نەیتوانیوە رژێمی عێراق بگۆڕی ، بەلکۆو ئەودەورەی پێشمەرگە دیویێتی ؛ بریتی بووە لەشپرزەکردن وبـــێ ـ هێز کردنی سەرکردەکانی رژیمێ دیکتاتۆری عێراق ، نەک خستن وهاتنــــە ـ جێی ، بەڵکوو ری خۆش کردن بۆ رکەبەرانی ئەو سەرکردانە لەنێورژێمەکە خۆیدا ، کەئەوانیش هەلیان بۆ هەڵکەوتووە وبەکودەتایەک جێی سەرکـــردە ناحەزەکانی خۆیان گرتووەتەوە ورژێمیش هەر وەک خوی ماوەتەوە . کـــە هەر ئەوکەرە وکورتانەکەی گۆڕاوە . بۆوێنە : شۆرشی کورد لەئەیلوولی ١٩٦١ ەوە تا شوباتی ١٩٦٣قاسمی وا بێ هێزکرد ؛ کەبەعسی‌یەکان توانیـــان زۆر بەئاسانی بەکلاوێک بیگرن وخۆیان بێنە جێی . تازەبوونەوەی شـۆرش لە حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٣ دا دژی بەعسی‌یەکان ، کارێکی وای کرد کەبەـ عسی‌یەکان هێندە بێ‌هێزببن، کۆنە هاوکارو هاورێ کەی خۆیان عەبدولسەـ لام عارف توانی بەرۆژیک تەفروتوونایان بکات وخۆی ببێتە سەرگەورەی تەواو . ئەوجا شەڕی ساردی نێوان پێشمەرگەی کورد وسوپای عارف هەر لـە ٦٦ەوە تا ٦٨ ؛ رێی بۆ بەعسی‌یەکان کردەوە کەعارف لە١٩٦٨ دا برووخێنن وجارێکی دی بێنە سەرکار وهەروەها ... ئەوەتە لەکوردستانی ئێرانیشـدا پێشمەرگەی کورد ئەمە پێنج ساڵ پترە خۆی بەکوشت دەدات ، کەچی بەختیار وبەنی سەدر ورەجەوی ورەزای دووەم ، دانی خۆیان تیژکردوە بێنەسەرکـار وهیچ کامێکیشیان دان بەوەدانانێ کە کورد " گەل "ە . تەنانەت یەکێکـی وەک مەسعوودی رەجەوی ، سەرکردەی " مجاهدین خلق " کەلایەنگرەراکردووـ ەکانی لەترسی ژیانی خۆیان ، لەکوردستاندا پەنابەرن ، نەتەوەیکوردبە

"دانیشتوان " (مردم کُرد) دەداتە قەڵەم نەک بە " گەل " یا "نەتەوەی کورد " وسەری زمان وبنی زمانی رەجەوی باسی " تمامیت ارضی"(تەواوێتیی خاک) ی ئێرانە!!!
مەسعوودی رەجوی لەپرۆگرامی " خودمختاری "دا بۆ کوردستان،کە "شورای ملی مقاومت "یش ـ کەئەودەمە حیزبی دێموکراتی کوردستانیش ئەندامی بوو، لەمانگی ئەیلوولی ساڵی ١٩٨٣ دا ئیمزای کردووە باسی" خودمختاری کوردستان لەسنووری تەواوێتی ی خاکی ئێران ویەکێتیی نیشتمانی " دا دەکات ،بەڵام بەئاشکرا وهەرلەئێستە وەدان بەوەدادەنێ کەئەم بڕیارەی " شورای ملی مقاومت " ، وەک هەموو بڕیارەکانی " شورای ملی مقاومت " نابنە " بەشێک لەدەستووری بنچینەیی پاشە رۆژی کۆماری ئێران ؛ کە ئەودەستوورە لەلایەن " مجلس موءسسان " و"مجلس قانوون دانەری نیشتمانی یەوە دەنووسرێتەوە ". ئەوجا " مجلسیکی موءسسان " کەیەک یادوو کوردی تێدا بێ ؛ دەبێ کورد هەرلەئێستەوە فاتیحا بۆ " خودمختاری"ی دیاری ی رەجەوی بخوێنێ .
خۆ لەباری بڕینەوەی سنووری کوردستانی ئێرانەوە ، رەجەوی هەرلەو بەیانەدا دەبێژێ کەئەوە دەبێ بە " گشت پرسی " بێ . ئەم قسەیە ،واتە بڕینەوەی سنووری کوردستان بە " گشت پرسی " لەپرۆگرامی" جوقد " یشدا هەروایە .

جارێکی دی دووپاتی دەکەمەوە ، مەسەلەی ئۆتۆنۆمی مەسەلەی دێموکراتیزە کردنی دەزگەی ئەو دەوڵەتانەن کە کوردستانیان دابەشکر ـ دووە . بەڵام لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە گۆڕی : ئایە هێزی هوردەبۆرژوای کورد هەروەها هێزە بەرهەڵستکەرە عەرەب وفارس وتورکەکان کەئەمڕۆباسی " دێموکراسی " و " ئۆتۆنۆمی " دەکەن ؛ ئەوەیان لەباردایە کەبەشداری بکەن لە دێموکراتیزە کردنی ئەودەوڵەتانەدا ؟
بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارەدەبێ تەماشای قسەی زلی پف هەڵدراو و بانگاشەی رووت نەکەین ؛ بەڵکوو جارێ تەماشایەکی کارو کردەوەی ئەم

هێزانە بکەین کەوان لەسەر شانۆی سیاسەتی کوردایەتی. ئەو هێزانەی کەوا ئەمڕۆ لەسەرکارنین ودەزگەی دەوڵەتی یان بەدەستەوە نیە وهەر-یەکە تەنێ ژمارەیەک پێشمەرگەیان لەگەڵە ، کەچی ئەوەتە بەربوونەتە گیانی یەکدی وپێشمەرگەو لایەنگرانیان هان دەدەن پەلاماری پێشمەرگە و لایەنگرانی ئەوانی دی بدەن ودەست بۆەشینن لێیان . هەر لەبەر ئەوەی ئەوانی دی لەرێکخراوی دیکەدان ، یا بیروباوەڕێکی دیکەیان هەیە جیا لەخۆیان . بەڕاستی هێندەی ئەم حیزبە کوردیانە لەپێشمەرگەولایەنگیر-انی یەکدیان کوشتووە ، داگیرکەرانی کوردستان بەهەموو درندەیەتی-یەکیانەوە نەیانتوانیوە هێندە پێشمەرگەی کورد بکوژن . ئێستە ئەمانە ئەمە هێزەکەیانە وئەمەش دەسەڵاتەکەیانە ووادەکەن ، ئەوجا ئایە بە زەحمەت ناچێتە مێشکەوە کە ئەگەر گریمان ئەمانە سبەی رۆژیک دەسەڵاتی دەوڵەتیان گرتە دەست ، کە ئەوەش شتێکی یەکجار دوورە ـ هەروا لە خۆیانەوە ببنە مروفی دیموکراسی وکۆتری ئاشتی ؟

دەزانم ئەم قسانە زۆر رەقن ، بەڵام بەداخەوە هەقن ، ووەکو عەرەبەکە دەبێژی " ئەوی لەهەق بێ دەنگ بێ شەیتانێکی لاڵە " . جاوەنەبێ ئەمە هەر حاڵی هوردە بۆرژوای کوردی نێوچەکەبێ ، بەڵکوو ئەو عەرەب و تورک وفارسانەش کەلەبەرەی بەرهەڵستکەراندان وگوایە هێندێکیان لەگەڵ بەرهەڵستکەرانی کورددا بۆ " دیموکراسی " و " ئۆتۆنۆمیی کوردستان " هەوڵ دەدەن ، وەنەبێ زۆربەیان لەزۆربەی بەرهەڵستکەرانی کوردجیاوازبن لەبەر ئەوە دەبێ مروڤ بەچاوێکی رەشەوەتەماشای مەسەلەی دیموکراتیزە-کردن ، وئۆتۆنۆمیشی لەگەڵ ، بکات .

٨ - " بێ دەوڵەتی " بۆ گەلی کورد مانای چی

نەبوونی " دەوڵەت " بۆ هەر گەلێک ؛ مانای وایە ئەوگەلەدەزگەیەکی دەسەڵاتداری نیيە کەهێندێک گەلی دی هەیانە . حالەبەر ئەوەی خاوەنێتی (هەبوون) مانای هی خۆیی (ملکایەتی)یە وهی خۆیش. مانای دەسەڵاتە ، دیارە ئەوگەلەی خاوەنی دەوڵەت نیيە ؛ بێ بەشکراوەلە ملکایەتی دەزگەیەکی دەسەڵاتدار ، وبەهۆی ئەوەشەوە بێبەشکراوە لەو دەسەڵاتانەی کەئەو ملکایەتیيە بەخاوەنەکەی دەدا . حالەبەر ئەوەی بوونی دەسەڵات ؛ مانای بوونی ئازادییە بەقەد ئەودەسەڵاتە ونەبوونی دەسەڵاتیش ؛ مانای نەبوونی ئازادییە ، دیارە ئەو گەلەی " دەوڵەت "ی نیيە ، ئەوئازادی - یانەی نیيە کە گەلە دەوڵەتدارەکان هەیانە . بەکوردی : گەلی بێ دەوڵەت کەمترە لەوگەلەی دەوڵەتی هەبە . ئەمە لەبار . رخی مرۆڤایە - تیيەوە . لەباری واقعیشەوە ؛ ئەوگەلەی دەوڵەتی نیيە . ناتوانێ کەڵک لەو هەل ودەسەڵاتانە وەربگرێ کە گەلێکی خاوەن دەوڵەت وەری دەگرێ ، وەک : پاراستنی ئەو ئەرزەی لەسەری دەژی ، وپاراستنی زمان وکولتوور وجۆری ژیانی کۆمەڵایەتیی خۆی . هەروەها لەکاتی تەنگانەدا ناتوانێ دەنگی خۆی بەشیوەیەکی کارا بگەیەنێتە دەزگە جیهانیيەکان . بۆوێنە : گەلی کورد لەو چەند دەوڵەتەدا کە ئەمڕۆ لەسنوورەکانی دا دەژی؛چونکە خاوەنی دەوڵەتی خۆی نیيە ؛نرخی کەمترە لە عەرەب وتورک وفارس کەخاوەنی دەوڵەتەکانی عێراق وتورکیاو سووریا وئێرانن . لەتورکیا ، دان بەبوونی کورددا نانرێ وبە " تورکی کێوی " دەدرێتە قەڵەم ، لەعێراق وسووریا - دا بەبەشێک لە " نەتەوەی عەرەب " ، لە ئێرانیشدا بە " تیرەیەکی کۆنی فارس "یا " برایەکی موسڵمان ".هۆی ئەوەی کە کورد لەهیچ لایەک بە " گەلێکی سەربەخۆ " نادرێتە قەڵەم ، ئەوەیە کەکورد دەوڵەتی نیيە ، وئەوچەند دەوڵەتەی باسکران هیچیان دەوڵەتی کوردنین .ئەگەنا ئەگەر وانەبێ بۆچی تورک وعەرەب وفارس بە " نەتەوە " دەژمێررێن بەڵام کورد بە " گەلێکی سەربەخۆ " نادرێتە قەڵەم ، ئەگەر چی کورد

لەگەڵ تورک وعەرەب وفارس دادەژی وهەر لەسنووری ئەو دەوڵەتانەدا دەژی ، کەئەوان تێیدا دەژین . جالەبەر ئەوە هەموو باسێکی "برایەتی" ی کورد وعەرەب وکوردو تورک وکورد وفارس ، کەهێندێک لە داگیرکەرە - کانی کوردستان وهێزە چەپییەکان دەیکەن ؛ هەمووی درۆیەکی رووتە وبۆ تەفرەدانە وئەو عەرەب وتورک وفارسانەی ئازادیخوازن ؛ نابێ بیژن " بژی برایەتی کورد وعەرەب یا کورد وتورک یا کورد وفارس" چونکە ئەو برایەتییە نییە تابژی، برایەتی مانای وەک یەکییە ، وەک یەکیش ئەمرۆ لەئارادانییە . لەبەر ئەوە دەبێ جارێ هەوڵ بدەن ئەوبرایەتییە لەرێی وەک یەکییەوە دروست بکەن، ئەوجا باسی بکەن وبێژن "بژی " ا .

نەبوونی دەوڵەتی کورد مانای وایە کە بوونی کورد خۆی لەبەرمەتر- سی نەماندایە . چونکە هەر دەزگەی دەوڵەتییە کە لە زرووفی ئەمرۆدا دەتوانێ خاکی نەتەوەیەک بپارێزێ لەدەستدرێژکەران، وهەر ئەویشەکەلە جیهانی ئەمرۆدا دەتوانێ رەوایەتییەکی قانوونی بۆ ئەوە دروست بکات کە خاکی وولاتێکماڵی نەتەوەیەکە . نەبوونی دەوڵەتی کورد، مانای وایە ئەو خاکەی کوردستان کەچەند هەزار ساڵێکە نیشتمانی نەتەوەی کوردە ؛ بە ماڵی کورد نەدرێتە قەڵەم؛ بەڵکوو بەماڵی ئەو دەوڵەتانەی کە کوردستانیان بەشکردووە وهیچیشیان دەوڵەتی کوردنین. جالەبەر ئەوەی خاکی کوردستان بەماڵی کورد نازانرێ ؛ دیارە هیچ جۆرە زامنێکیش نییە بۆ ئەوەی کە کورد دەتوانێ لەسەر خاکەکەی خۆی بژی وبمێنێتەوە . گەلێک لەوپرۆژانەی کە بۆ کۆچ پێ کردنی کورد سازکراون وەک پشتێنی عەرەب (الحزام العربی) لە سووریا کە لەساڵێ ١٩٦٢ ەوە دەستی پێکرا ، بەوەی کورد لەسەر سنووری کوردستانی عێراق وتورکیا کۆچ پێ بدرێ وئەرزەکەیان بدرێ بەعەرەب ، وئەو پرۆژانەی کەلەعێراق لەپاش هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول سازکرا کە بە قوولێ ٢٠ کیلومەتر کورد لەسەر سنوورەکانی کوردستانی ئێران وتورکیا گوێزرانەوە وبەزۆر خرانە خانووی وەک کولانە مریشکەوە، یا رەوانە کران بۆ خوارووی عێراق.

هەروەها ئەوپرۆژەیەی کە حکوومەتی Türgut Özel لە تورکیا لـــە سالێ ١٩٨٤دا خستیەکارو گەلێک گوندی لەسەر سنووری کوردستانی عێراق، کە کەوتوونەتە مەڵبەندی هەکاریەوە بەزۆر بەخەڵکەکەی چۆڵ کــرد .
بێجگە لەوەش ئەوپرۆژانەی کەلە کۆندا هەبوون بۆ کۆچ پێکردنیکوردی هەمەوەند لەزەمانی عوسمانیدا بۆ نێو تورک ، وکۆچ پێکردنی کـــوردی ژوورووی کوردستان لەدەورانی ئەتاتورکدا بۆ رۆژاوای تورکیا ،وکــــۆچ پێکردنی گەڵاخی لەزەمانی سەفەویەکاندا ،وکۆچپێکردنی گەلێک هــۆزی کورد لەزەمانی رەزا شادا و ... هتد . شان بەشانی ئەمانە نیشتەجــێ کردنی تورک لە ژووروی کوردستاندا لەزەمانی ئەتاتورکدا وتائێستەش ، ونیشتەجێ کردنی عەرەب لەحەویجە وشارەزوور لەزەمانی مەلیک فەیسەڵــی یەکەمدا لەعێراق ، ونیشتەجێکردنی عەرەب لەکەرکووک وخانەقین وشەنگار و... هتد لەساڵی ١٩٦٣ وە تائێستە لە عێراقدا ،ونیشتەجێ کردنی فــارس لەزەمانی حەمە رەزاشادا لەسنە وکرماشان و ... هتد .
ئەمانە هەموو زەنگی خەتەرلێ دەدەن بۆ کورد، ونیشـانەیەکی ئاشکـران بۆ هەوڵدانی ئەو دەوڵەتانەی کوردستانیان دابەشکردووە بەنیــــازی لەنێوی بردنی کـــورد .
بێجگە لەوەش هەربزووتنەوەیەکی کوردی روویدات ، یا هەرکاتێـــک کورد شۆرشێک هەڵ بگیرسێنێ لەدژی ژێردەستەیی وچەوسانەوە ،وهەرهاوارێک بکات لەدژی زوڵموزۆری ئەم دەوڵەتانە ; ئەوا چونکە خۆی دەوڵەتی نییە ; مەسەلەکەی بەمەسەلەیەکی " نێو خۆیی " دەدرێتە قەڵەم ودەکرێ بەژێر لێوەوە. خۆئەگەر دەوڵەتی ببوایە ، ولەلایەن هێزێکی بێگانەوە دەســت درێژی بکرایە سەری ، ئەوا دەستبەجێ دەیتوانی لەسنوورێکی جیهانــی و نێو جیهانیدا مەسەلەکەی بهێنێتە پێشەوە، وهەر رۆژێک لەرۆژان لەشکری بێگانەی لەووڵاتەکەی دەکردە دەرەوە .بۆ گەیشتنە ئەوەش دەیتوانـــــی بەسەربەستی لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکاندا مەسەلەی خۆی باس بـکـات ولەگەڵ هەردەوڵەتێکدا کە ئارەزووی بێ،پەیمان ببەستی بۆ دەسکەوتـــی

خۆی . سەبارەت بەمەیە کە داگیرکەرانی کوردستان هەمیشە هەوڵ دەدەن مەسەلەی کورد بەمەسەلەیەکی نێوخۆیی بهێڵنەوە . هەر لەبەر ئەمەشەوو کە کاژیک لە ١٣ ی مایسی ١٩٦٤ دا واتە ٢١ ساڵ لەمەوبەر لەبیرخەرە - وەیەکدا کە بۆ بارزانی نووسی بوو، داوای کردبوو لێی کە " لەکاتێکدا شەڕ دەستی پێکردەوە ، دەبێ مەسەلەکەمان لەمەسەلەیەکی نێوخۆییەوە بگەیەنینە مەسەلەیەکی نێو دەوڵەتان " (٤١) .

٩ - بڕیاری چارەنووس لەئازادی دا وبۆ ئازادی

دروشمی " بڕیاری چارەنووس لەئازادی دا وبۆ ئازادی " - وەک لەمەوبەر گوتم - دروشمی هاوبیران و لایەنگیرانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزمە . ماوەیەک لەمەوبەر " بنکەی چاپەمەنیی ئازاد " لەسوید ، نامیلکەیەکی منی بڵاوکردەوە بە نێوی " هێندێک لەکێشە بنەڕەتییەکانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم " ەوە ، کە لەوێدا هێندێک لەسەرەتا بیری یەکانی ئەم قوتابخانەیەم روون کردەوە ، وەک: ئازادی،یەکسانی ،دەسەڵات ، ستراتیژ ، تاکتیک ،هی خۆیی، سەختگیری کوێرانە وبینایانە ، لایەنگیری وبێلایەنی ، زانست وهەڵویست و ... هتد . پێدەچێ هێندێک لەوانەی لەم کۆڕەی ئەمڕۆدا بەشداران ئەو نامیلکەیەیان خوێندبێتەوە . ئەوەی بۆ ئەم سەمینارەی ئەمڕۆ مەبەست بێ، تەنێ ئەو لایەنەی ئەم قوتابخانەیە کە پێوەندیی بەمەسەلەی نەتەوەوە هەیە کەبەو رێ یەش دەگوترێ " بیری نەتەوەیی ". شایانی باسە، کەپار لەسەر " بیری نەتەوەیی کوردی " و جیاکردنەوەی لەبیری ناسیونالیزمی رۆژهەڵاتی ورۆژاوایی ؛ سەمینارێکم لێرە ، لەستۆکهۆڵم ، پێشکێش کرد، کە ئەمساڵ چاپکراو ولەم رۆژانەدا بڵاوکرایەوە، وگوێ گری بەڕێزیشدەتوانێ بگەڕێتەوە سەری . بێجگە لەوەش لەو باسەدا ، کە وەک لێکۆڵینەوەیەک بۆ گۆڤاری " نیشتمان "م نووسیوە لەساڵی ١٩٨٣ داو بەبونەی تێپەڕبوونی چل ساڵ بەسەر گۆڤاری " نیشتمان "دا ، هەرلەوێدا بەندێکم تەرخان کردووە بۆ "بیری نەتەوەیی کوردی " و ناسیونالیزم . هیوام وایە ئەو بەرهەمەش هەر ئەمساڵ بکەوێتە دەست خوێنەرەوە بەڕێزەکان .

بەپێی " قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم " ، هەموو مرۆڤێکی ژیر بیر دەکاتەوە وهەموو ژینداریکی بیرکەرەوەش مرۆڤە . واتە : بیرکردنەوە خۆماڵێکی مرۆڤە . بیری مرۆڤی ژیر ؛ خۆی لەئازادیدا دەردەبڕێ ، کەئازادی سروشتێکی خۆڕسکی وبنەڕەتیی هەموو مرۆڤێکی ژیرە ؛ بە

درێژایی ژیانی . جالەبەر ئەوەی ئازادی تایبەتکارێکی مرۆڤە،واتە بەشێکە لەمرۆڤ خۆی ، لەبەر ئەوە شێوای کڕین وفرۆشتن وبەدیاری دانو بەمیرات بردن نییە . جالەبەر ئەوەی " مرۆڤایەتی " خۆی " یەکەیەکە " شێوای کەرتکەرتکردن نییە ، دیارە ئازادی ، وەک تایبەتکارێکی مرۆڤ ، واتە بەشێک لەمرۆڤ خۆی ، ئەویش شێوای کەرتکەرتکردن نییە . بەکورتی ئازادیی مرۆڤ زۆری وکەمی وپلەبۆدانان هەڵناگرێ .

واتە : تۆ ناتوانیت بێژیت مرۆڤی (A) مافی ئازادیی پترە لە مرۆڤی (B) ، چونکە کاتێک ئازادی تایبەتکارێکی خۆزا وخۆڕسکی مرۆڤ بێ : ئەوسا لەنێوان " بوونی ئازادی " و" نەبوونی" ئازادی " دا سنورێک نابێ ببێ . وەک چۆن لەنێوان " ژیان " و " مردن " دا ، کە هەردووکیان دوو تایبەتکاری خۆڕسکی وخۆیی مرۆڤن ، سنورێک نییە . واتە : ناتوانیت بێژیت : " رۆستەم کەمێک مرد ، یا نەختێک دەژی " ، بەڵکوو دەبێ بێژیت : رۆستم مرد ، یانەمرد " . هەروەها پێویستە بێژیت " رۆستەم دەبێ ئازابێ وەک هەموو مرۆڤیکی دی ، یا ئازاد نەبێ " . ئەوجاکەگوتت"دەبێئازادنەبێ"دەبێ تەقی ئەوەش بیژیت"وەک هەموونا مرۆ — ڤێک" .چونکە "نەبوونیی ئازادی"مانای سەندنەوەی تایبەتکارێکی خۆرسکی یە لەمرۆڤ ،کەبەبێ ئەوتایبەتکارە لەمرۆڤێتیی راستەقینە دەکەوێ .

ئەوجا " ئازادی " کە خۆی تایبەتکارێکی مرۆڤی ژیرە — مرۆڤی ژیریش هەربەم پێیە ئەو مرۆڤەیە کە دژی ئازادی نەبێ — هەرکاتێک " ئازادی " کەوتە مەیدانی کردەوە لە کۆمەڵگەیەکدا ، ئەوا خۆی لە شێوەی یەکسانی دا دەنوێنێ . واتە : یەکسانی بریتییە لەخستنەکاری تایبەتکاری ئازادیی مرۆڤ .یەکسانیش لەنێوان مرۆڤ ومرۆڤێکی دی دا تەنێ دەتوانێ لەیەکسانیی دەسەڵات " دا خۆی بنوێنێ. چونکە "یەکسانیی لە دەسەڵات " دا هەموو جۆرە مافەکانی دی لەخۆی دا کۆدەکاتەوە .

ئەوجا مرۆڤ ئەگەر بێتو بەتاکە تاکە بژین ، یا بەکۆمەڵ کۆمەڵ بژین ، ئەوا ئازادی " چونکە خۆی لەخوێدا تایبەتکارێکی خۆڕسکی و

خۆزایی مرۆڤە ،ئەوا لەهەردووبارەکەدا نایەتەگۆڕان.لەبەرئەوەیەکسانیی
مرۆڤیک ومرۆڤێک هەرلەدۆخی تاکەتاکەییدا نییە ،بەڵکوو لەدۆخی کۆمەڵ
کۆمەڵیشدایە . جاچونکە نەتەوەکانی سەرزەوی،هەریەکەیان بریتییە لە
کۆمەڵە خەڵکێک ، دیارە ئەم کۆمەڵانە هەموویان مافی یەکسانییان هەیە .
کەمافی یەکسانیشیان هەبوو، دیارە دەبێ لەرادەی دەسەڵاتیشدا
یەکسان بن .ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کەهیچ نەتەوەیەک مافی ئەوەیەی و
نابێ پلەوسنوور بۆ ئازادیی نەتەوەیەکی دی دابنێ . بۆوێنە :عەرەب
وتورک وفارس مافی ئەوەیان نییە ونابێ بەکورد بێژن : تۆدەبێ بە
" ئۆتۆنۆمی " رازی بیت ؛بەلام ئێمە خۆمان دەوڵەتی ناسیۆنالی
سەربەخۆی خۆمان هەبی . بەڵکوو دەبێ ئەونەتەوانەی ، خۆیان بە
ئارەزووی خۆیان ، دەیانەوێ پێکەوە بژین ؛ خۆیان یەکسان بکەن.
واتە دەسەڵاتی خۆیان وەک یەک لێ بکەن . بە ووشەیەکی دی : یائەوەتە
نەتەوەی کوردیش وەک ئەوان دەوڵەتێکی ناسیۆنالی سەربەخۆی هەبێ ، یا
ئەوەتە ئەوانیش وەک کورد بە " ئۆتۆنۆمی " یا هەر جۆرە بەڕێوەبەر -
یتییەکی دی کە هەموو پێی رازی بن ، هەموویان وەک یەک پیڕەوی بکەن .
خۆ ئەگەر وانەکەن ، مانای وایە مرۆڤێکی عەرەب ، یاتورک ، یافارس لە
مرۆڤێکی کورد دەسەڵاتی زۆرترە ، واتە ئازادترە . لەکاتێکدا وەک گوتم ؛
ئازادی تایبەتکارێکی هەموو مرۆڤێکی ژیرەو شێوای پلە بۆدانانی
نییە .

ئەمجا مەسەلەی دژ نەوەستان بەرامبەر بەئازادی، وەنەبێ هەرمەسە -
لەیەکی دەرەکی بێ ، واتە ؛ تاکە تاکەی مرۆڤ بۆیەکدی بسەلمێنن ،
یانەتەوە جۆر جۆرەکان بەیەکدی رەواببین . بەڵکوو دەبێ تاکە تاکەی
مرۆڤ وکۆمەڵانی مرۆڤیش دژی ئازادیی خۆیان نەوەستن . بەکورتی :ئەگەر
رۆژێک نەتەوەی کورد بڕیاری چارەنووسی دەسکەوت ، ئەوا بەپێی بۆچوونی
قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم ؛ خستنە کاری ئەوبڕیارە کاتێک رەوایەتی
دەبێ کە " لەئازادی دا " بدرێ ، واتە لەژێر سایەی هیچ جۆرە ترس

ولەرز وفڕوفێڵێکدا نەبێ . دووەم : نەتەوەی کورد هەر دەتوانێ " بـــۆ ئازادی " بڕیاربدا . ئەمەش مانای وایە ، ئەگەر هاتوو نەتەوەی کـورد بەجۆرە سیستەمێکی حکوومەتی خواردەستانە رازی بوو کە لەبـــارەی دەسەلاتەوە کەمتربێ لەهی نەتەوەکانی دی ، ئەوا دیارە لەئازادیی خۆی کەم کردووەتەوە لەچاو ئازادیی نەتەوەکانی دیدا . خۆئەگەر هاتـــوو دەنگی بۆ جۆرە رژێمیک دا کەئەو رژێمە دژی ئازادی بوو ، وەک رژێمێکی دیکتاتۆریانە ، یا فاشیستانە یا تۆتالیتێرانە یا ئۆتۆرتیێرانەو... هتد ئەوا ئەو بڕیارە دژی ئازادی دراوە و " بۆ ئازادی " نەدراوە .
ئەوحەلە هاوبیرانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم رێزی ئەوبڕیـــارە ناگرن وبەربەرەکانێشی دەکەن .تەنانەت ئەگەر هاتوو زۆربەی هەرەزوری کوردیش لەپشت ئەو بڕیارەوە بوەستی . هیچ تاکێک وهیچ کۆمەڵێـــــــک (لێرەدا هیچ نەتەوەیەک) ئازادنییە لەوەدا کەدژی ئازادی بوەستێ . سا ئەو ئازادییە ، ئازادی خۆبێ یا خۆنەبێ . هەر بڕیارێک لەدژی ئازادی بدرێ ، ئەو بڕیارە لە ژیریەوە نەهاتووە ، وهەر بڕیارێکیش لەژیرییەوە نەهاتبێ،زۆری ژمارەی لایەنگیرانی بڕیارەکە " رەوایەتی " بۆ پەیـــدا ناکرێ .
کەواتە هەر دەوڵەتێکی کوردی ، یاهەر بنکەیەکی ناسیۆنالیدەکە بـــۆ رێکخستنی ژیانی کۆمەڵگەی کوردەواری دروست ببێ ؛ دەبێ " لەئازادی "دا هاتبێتە کایە و " بۆئازادی " هاتبێتە کایە . چونکە " دەوڵەتی کورد " بەلای هاوبیرانی قوتابخانەی کوردیی سـۆسیالیزمەوە ؛ ئامانج نییە ؛بە – ڵکوو هۆیەکە بۆ دەربڕین وبەکارهێنانی مافی ئازادیی مرۆڤی کــــورد لەبڕیاردانی چارەنووس ودەست نیشان کردنی جۆری ژیانی خۆی دا لەسنووری کۆمەڵگەیەکدا . ئەمەش مانای وایە ئەگەر دەوڵەتێکی کوردیی سەربەخـــۆ دروست ببێ ، وگەلی کورد ئازادیی بڕیاردان وجێبەجێ کردنی ئەوبڕیارا – نەی نەبێ ، ئەوا ئەو دەوڵەتە بەدەوڵەتی هەموو کۆمەڵگەی کوردنادرێتـە قەڵەم . چونکە ئازادی ، لەباری سەرنجی ئەم قوتابخانەیەوە – وەک گوتم

تایبەتکاریکی هەموو مرۆڤێکی ژیرە . کەواتە نابێ کوردێک بەنەختێک ئازادیرازی ببی وکوردێکی دیش بەزۆرێک ئازادی دانەکەوێ .
کەواتە مەسەلە بەلای ئەم قوتابخانەیەوە مەسەلەی ئازادییە لە بریارداندن ولە جێ بەجێ کردنیدا لەلایەن کۆمەڵگەی کوردەوە ، نەک تەنێ مەسەلەی بوونی ئالایەک وسەرکۆمارێک وپەرلەمانێک . چونکە زۆر وولات هەن ; ئالاش وسەرکۆماریش وسوپاشیان هەیە وگەلەکانیشیان لەبریاردان و جێ بەجێ کردنی بریاردا ئازادنین .بوونی دەوڵەت بەتەنێ مانای ئەوە ـ نییە ئەو گەلەی دەوڵەتەکە بەنێوییەوە دانراوە " ئازادە ". بەلامگە ـ لێکی ئازاد ئەمرۆ پێویستی بەبوونی دەزگەیەکی سیاسییە بۆ جێبەجێ ـ کردنی بریارەکانی وئارەزووکانی لەبەندیوارێتیی کۆمەڵگەبی دا ،وهەرو ـ ەها بۆ پاراستنی دەسکەوتەکانی وخاکەکەی .جا ئەو دەزگەیە دەتوانێ لەشیوەی " دەوڵەتێکی سەربەخۆ " دابی ، یالەشێوەی یەکگرتنی چەند دەوڵەتێکدا بێ ، یالەشێوەی یەکگرتنی چەند گەلێکدا بێ لەسنووری بەرێوەبەرێتییەکی نێو کۆییدا ; هونەر ئەوەیە لەسەر بنچینەی دەسەلاتی یەکسانی ئەو دەوڵەتانە ، یا ئەو گەلانەی بەئارەزووی خۆیان یەک دەگرن ، دامەزرابێ .
هەر لەبەر ئەمەیە کە هاوبیرانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم ; ئەمە چارەکە چەرخێک پترە باسی " سەربەخۆیی کوردستان " ناکەن،بە ـ ڵکوو باسی ئازادیی کورد وکوردستان دەکەن لەبەرێوەبردنی خۆیدا .
چونکە ئازادی بەلایانەوە لەسەربەخۆیی بەرزترە . سەربەخۆیی بەشێکە لەئازادی ، نەک هەموو ئازادی. چونکە دوورنییە گەلێک دەوڵەتێکی سەربەخۆ، یا چەند دەوڵەتێکی سەربەخۆشی هەبێ ; جیاواز لەدەوڵەتەکانی دیکەی جیهان ، بەلام ئازادیی بریاردان وبەجێگەیاندنی ئەو بریارانەی نەبێ . هەر لەبەر ئەوەش بوو کەیەکێک لە دوو دروشمە سەرەکییەکانی کاژیک " کوردستان بۆ کورد " بوو ; نەک " کوردستانێکی سەربەخۆ ".
مەبەست لەمەش ئەوەبوو کە کورد خۆیان بەئازادی کوردستان ببەن

بەرێوە، دوور لەدەسەڵاتی ناکورد. هەروەها شتێکی رێککەوتنییە کە یەکێک لە دوو درۆشمە سەرەکییەکەی " پاسۆک " ؛ " کوردستانێکی ئازاد". ، نەک " کوردستانێکی سەربەخۆ " یا " دەوڵەتێکی کوردی " .

ئەمجا پاش ئەوەی کە واتەی " بریاری چارەنووس لەئازادیدا وبۆ ئازادی " یمان روون کردەوە، دەبێ پیچێک لەسەر ئەوە بدووین؛تابزانین واتەی " نەتەوە " بەلای ئەم قوتابخانەیەوە چی دەگرێتەوە :

وەک لەمەوبەر گوتم، زانستکارە بۆرژواکان وزانستکارە مارکسیستە - کان ، هەردوولایان ، زۆر وکەم مەسەلەی بوونی " نەتەوە " بە بوونی " دەوڵەت " "ەوە گرێ دەدەن ، ولێرەدا مەسەلەی ئابووریی نێوکۆیی وزمانی نێو کۆیی وبەسەرهاتی نێوکۆیی وسەرزەوی نێوکۆیی بەمەرجەزانن بۆ بوونە نەتەوە . قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم پێی وایە ؛ هەستی چارەنووسی وەک یەک گەورەترین هۆکارێکە بۆ دروستکردنی نەتەوە . دیارە هەستکردن بەچارەنووسی وەک یەک لەخۆ بەیەک زانیندا ، هەروا لەخۆیەوە دروست نابێ ولەئەنجامی پرۆسەیەکی زۆر سەختدا دروست دەبێ . بەڵام کە کۆمەڵێک مرۆڤ هەستیان بەچارەنووسی وەک یەک کرد، ئەوسا مەرجەکانی دیکەش وەک زمانی وەک یەک وپەیداکردنی سەرزەوی نێو- کۆیی ودەوڵەتی ها وبەشیش دروست دەبێ .جوولەکەکان نموونەیەکی باشی ئەمەن . ئەمانە هەزاران ساڵ بوو لە وولاتی بنەرەتی خۆیان پچرابوون،و لەدەوڵەتی ئەم وئەودا دەژیان ، وبەزمانی ئەم گەل وئەوگەل دەپەیڤین، وبەهیچ جۆرێک مێژوویەکی ها وبەشیان نەبوو، مەگەر مێژووی هەرەکۆنیان. بەڵام هەستکردن بەچارەنووسی وەک یەک لەخۆبەیەک زانیندا ،وایلێکردن ،زمانە کۆنەکەی خۆیان کە عیبری بوو بژێننەوە وبیکەنە زمانی رەسمی خۆیان ورووبکەنەوە سەرزەوییە کۆنەکەی خویان کەچەند هەزار ساڵێک بوو بەجێیان هێشتبوو، ولەوێ پێکەوە دەوڵەتێک بۆخۆیان بنیات بنێن .

موسوڵمانەکانی هیندستان نموونەیەکی دین بۆ ئەمە. ئەمانە بەدرێژا - یی مێژوو هیندستانی بوون ، وبەشێک بوون لەهیندستان ،بەڵام لەبەر

ئەوەی ئاینەکەیان جیاوازبوو ، وهەستیان بەچارەنووسی وەک یەک دەکرد لەخۆ بەیەک زانێندا ، هاتن زمانی ئۆردوویان بەتیپی عەرەبی ژیاندەوە ، وکردیان بەزمانی ناسیۆنالی خۆیان ، ولەئەنجامدا دەوڵەتێکی سەربە - خۆیان بۆ خۆیان پێکەوە نا بەنێوی " پاکستان " ەوە .

ژێدەرکان

(١) ـ ووتاری سەمیناری "بیری نەتەوەیی‌ی کوردی نەبیری قەومیەتی رۆژهەلاتی ونەبیری ناسیۆنالیزم ی رۆژاوایی‌یە" لەرۆژی ١٩٨٤/٨/١٨ دا لەستۆکهۆلم درا ، بەبۆنەی بەستنی کۆنگرەی سێیەمی سۆکسە SOKSE وە کە لە ١٨ ـ ١٩ ی ئابی ١٩٨٤ هەر لەستۆکهۆلم بەسترا .ئەم ووتارەسەمیناری‌ یە لەلایەن " بنکەی چاپەمەنی ئازاد "ەوە لەسوێد چاپکراوە .

(٢) ـ تەماشای " شەرەفنامە " بکە :

Scherf Prince de Bidlis: Scheref-Nameh ou Histoire des Kourdes, Publiée par v. Vélliaminof-Zernof, Tôme 1,Texte Persan, Première Partie,St.-Pétersbourg 1868, P. 16-17.

(٣) ـ هەرئەوێ .

(٤) ـ خاوەن سەمینار ئەم نەخشەیەی خوارەوەی پێشانی بەشدارانی سەمینارەکەدا کەلە لاپەڕە (١٤٩)ی کتێبەکەی نجفقلی پسیان : مرگ بود بازگشت هم بود/تأریخچە فرقە دمکرات اذربایجان وحزب کوملەء کردستان، اذرماه ١٣٢٧ (نوڤمبر/دیسمبر ١٩٤٨) شرکت سهامی چاپ / تهران .

این نقشه کردستان بزرگ است که قاضی محمد خیال ایجادش را داشت و در دفتر کارش بالای سرش گذاشته بود .

(٥) ـ خاوەن سەمینار ئەم تابلۆیەی خوارەوەی پێشانی بەشدارانی سەمینارەکەداکە بە دەوری ئالاّی کوردستاندا نووسراوە :" دەوڵەتی جمهوری کوردستان ". لەتەنیشت ئەمەشەوە وێنەیەکی ئالاّی کوردستان لەدەورانی " کۆماری کوردستان " دادەبینرێ .

(٦) ـ " نیشتمان "، ژماره (١) سالّی (١)،پووشپەڕی ١٣٢٢(= ١٩٤٣)
، ل ١ ـ ٢ .

(٧) ـ تەماشای یەکەمین بەیاننامەی " مەکتەبی سیاسی حیزبی شیوعی کوردستانی عێراق " بکە کەلەزستانی سالّی ١٩٤٥ دا دەرچووە بەبۆنەی دروستبونی " بەرەی رزگاری کورد "ەوە . لەوێدا " رزگارکردنی کوردستانی گەورە " بە ئامانجی حیزبەکە دادەنێ . ئەم بەیاننامەیە لە کتێبێکدا کە پارێزەر زەید ئەحمەد عوسمان بەنێوی خواستەمەنیی محمد شیرزاد ولەژێر نێوی " نضال الاکراد "دا لەقاهیرە لە ١٩٤٦ دا بلاّوی کردووتەوە ، چاپ کراوە .

(٨) ـ سجل مذاکرات جمعیة " أمُ القری " ذی القعدة ١٣١٦ ای ضبط مفاوضات وقرارات مؤتمر النهضة الاسلامیة المنعقدة فی مکة المکرمة سنة ١٣١٦ ، ناشره السید الفراتی ، مرکز النشر فی بورت سعید ١٣١٦،ل٤٤.

(٩) ـ بۆ وێنە سیر ئەرنۆلد ویلسن Sir Arnold Wilson کە " فەرمانداری گشتیی عێراق " بوو لەلایەن هێزەکانی بەریتانیاوە کتێبە کۆنەکەی لەسەر عێراق بە نێوی مێزوپۆتامیاوە نووسیوە :

Wilson,Lt.Col.,Sir Arnold T.:Mesopotamia 1914-1917., London 1930

Wilson,Lt.Col.,Sir Arnold T.:Mesopotamia 1917-1920, London 1931

هەروەها Haldane کتێبەکەی لەسەر عێراق بەنێوی مێزۆپۆتامیاوە نووسیوە Haldane,A.L.:"The Insurrection of Mesopotamia, Edinburgn 1922

مێجەر سۆنیش کتێبەکەی لەسەر عێراق وکوردستان ، بەنێوی مێزۆپۆتامیا وکوردستانەوە نووسیوە : Soane,E.B.:To Mesopotamia and Kurdistan in Disguise, London 1912

بەمانە وگەلێک نووسینی دی ئینگلیزەکان وئەورووپاییەکانداتێ دەگەین کەنێوی عێراق لەلایەن ئەمانە خۆیانەوە بەکار نەدەهێنرا . بەلاّم نێوی

کوردستان بەکاردەهێنرا .

(١٠) ـ عبدالرزاق الحسنی : تاریخ العراق السیاسی الحدیث ـ الطبعة الثانیة ـ الجزء الثالث ، صیدا / لبنان ١٩٥٧ ص ٢٦٧. هەروەها :

RamboutLucien:Les Kurdes et le droit,Paris1947,P51

(١١) ـ عبدالرزاق الحسنی : سەرچاوەی پێشوو ،ص ٢٧٠ ، هەروەها ، محمود الدرة : القضیة الکردیة ، بیروت ١٩٦٦ ، ص ١٥٥ ـ ١٥٦ .

(١٢) ـ رەفیق حیلمی : یادداشت ، بەرگی یەکەم ـ بەشی دووەم، بەغدا ١٩٥٦ ، ل ١٩٣ .

(13) William Eagleton:JR. The Kurdish Republic – (١٣) of 1946,Oxford University Press,London1963,P.44

(١٤) ـ سەرچاوەی پێشوو ، ل ٤٤ـ ٤٥ .

(١٥) ـ " ایران وجهان " ، پاریس ، شمارەی ٩ـ١٦/کانوونی دووەم ١٩٨٤

(16) Hannelore Küchler:Öffentliche Meinung:Eine– (١٦) methodologische Betrachtung und eine exemplarische Untersuchung zum Selbstverständnis der Kurden, Berlin 1978, S. 198

(١٧) ـ جلال الطالبانی : کردستان والحرکة القومیة الکردیة ، بغداد ١٩٦٩/١٩٧٠ ، ص ٢٠٧ ـ ٢٠٨

(١٨) ـ تەماشای : الحزب الدیمقراطی الکردستانی / القیادة الموقتة : البرنامج الجدید للحزب الدیمقراطی الکردستانی .عن التقریر السیاسی لکونفرانس الحزب المنعقد فی شهر آب ١٩٧٦ ، ص ٥٦ .

(١٩) ـ تەماشای : الحزب الدیمقراطی الکردستانی / اللجنة التحضیریة : تقییم مسیرة الثورة الکردیة وانهیارها والدروس والعبر المستخلصة منها ، اوائل کانون الثانی ١٩٧٧ ، ص ٩٩ .

(٢٠) ـ تەماشای المنهاج والنظام الداخلی للحزب الاشتراکی الکردستانی ـ العراق ،اقر فی المؤتمر الاول للحزب المنعقد مابین ١٢ـ١٥آیار

١٩٨١ ، من وثائق المؤتمر (١) .
(٢١) - " کوردستان " ئورگان " کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران " لەژمارە (٥٤)ی رەشەمەی ١٣٥٧ = مارسی ١٩٧٩دا نووسی بووێ : " ئێمە نەبڕوامان بەحیزبی تاقانە لەئێراندا هەیە ونەلە کوردستاندا ، نەبرواشمان پەیێشگیری لەتێکۆشانی دەستەو رێکخراوەسیاسیەکانی کوردستان هەیە ... هتد " .
(٢٢) " ی. ن . ک " هەرچەندە پاش هەرەسەکە باسی ئەوەی دەکرد کە دەبێ لە کوردستاندا " سەربەستی رێکخستن " ببێ ، بەڵام وەک لە کردەوەکانی و لەنووسینەکانیدا دەردەکەوێ ، ئەم "ی.ن.ک "ەهەوڵی " سەرکردەیی " و " خۆبەزل گرتن " و " پێشڕەوێتی یەکی ئەڤانگاردیستانە " دەدا کە لەرێ بەکارهێنانی زۆر ولێدانی رێکخراوەکانی دیکەوە بێگاتی . ئەوی نامیلکەی " حول الحركة التحررية للشعب الكردي في كردستان العراق " بخوێنێتەوە کە لە ساڵی ١٩٧٧ دادەرچووە، ئەم رێ رەوەنوێ فاشیستانیەی " ی.ن.ك " دەردەکەوێ بۆی .
(٢٣) - بەبۆنەی تیپەڕبوونی چارەکەچەرخێک بەسەر دامەزراندنی کاژیک دا لە ١٤/٤/ ١٩٨٤دا باسێکم لەژێر نێوی "رەنگدانەوەی بیری کاژیک لە ئەدەبیاتی هوردەبۆرژوازی کورددا "بۆچاپ ئامادەکرددوە .ئەم باسە لە کۆبوونەوەیەکدا لەبەرلین لەرۆژی ١٤/٤/ ١٩٨٤دا خوێندراوەتەوە ودەمەتەقێ کراوە لەسەری .
(٢٤) - قانونی " ئۆتۆنۆمی کوردستانی عێراق " گوایە " بیرازکراو " کەلەلایەن " یەکێتی نیشتمانیی کوردستان "ەوە دراوە بەکاربەدەستانی بەعس ؛پارێزگەکانی هەولێر وسلەیمانی ودهۆک وئەم قەزایانە ئاکرێ ، شەنگار ، شێخان ، زممار ، کفری ، تووز ، داقوق ، خانەقین ، مەندلی ، پردێ ، قادرکەرەم ، قەرەهەنجیر ولەیلان بەهەرێمی " ئۆتۆنۆمی"دادەنێ وچا ولەکەرکووک دەپۆشی . لەماددەی یەکەمی برگەی (هـ) دادەبێژی :
" المنطقة جزء لايتجزأ من أرض العراق ، وشعبها جزء لايتجزأ من شعب

العراق " .
له برگەی (و) هەر ئەو ماددەیەددا دەبێژێ :
" هیآت الحکم الذاتی جزء من هیئآت الجمهوریة العراقیة ".
لەماددەی دووەم وبرگەی (د) دادەبیژێ
" یخضع التعلیم فی جمیع مراحله فی المنطقة للسیاسة العامة للدولة مع مراعات الخصوصیة القومیة للمنطقة ".
بەمانایەکی دی : خوێندن بەزمانی کوردی،بەڵام بیروباوەڕ بەعسی .
(٢٥) ـ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان : عێراقچێتیی داگیرکەروبۆرجوازی کوردستانی ، کوردستانی بوونی کرێکاران ورەنجدەران نیسانی ١٩٨٣.
(٢٦) ـ بۆ وێنە ، تەماشای : الحزب الدیمقراطی الکردستانی(اللجنة التحضیریة) : تقییم مسیرة الثورة الکردیة وانهیارها والدروس و العبر المستخلصة منها ،اوائل کانون الثانی ١٩٧٧، ص ١٠٢ .
(٢٧) ـ لەکاژیکنامەدا هاتووە :
"کورد خۆی خۆی رزگارئەکا لەرێی بیروباوەڕی پاکی کوردایەتییەوە . لەبەر ئەوە کاژیک هەرپشت بەکورد ئەبەستێ وبڕوا بەهیچ بێگانەیەک ناکا وهەرکەسێ بڵێ " بێگانە کورد رزگار ئەکا " یان بەساویلکە یان بە دوژمنی دائەنێ . چونکە ئاشکرایە کەبێگانەیەک دەوڵەت بۆکورد دروست بکات لەهیچە زۆر بەئاسانی لێشی ئەسێنێتەوە " .کاژیکنامە ل ١٨ .
(٢٨) ـ لەکاژیکنامەداهاتووە :
" کاژیک داگیرکەرانی کوردستان هەمووبەیەک چاو تەماشائەکا و کوردستان تەنیا بەموڵکی کوردئەزانێ وئەبێ کورد هەرخۆی فەرمانڕەوابێ لە کوردستاندا . لەبەر ئەوە بڕوای بەو برایەتییە درۆزنەیە نییە کە لەرێگەیەوە سەروەت وسامانی بەتالان ئەبرێ ولەکەمترین مافی مرۆڤانە بێبەش ئەکرێ . لەبەر ئەوە فەرمانڕەوایی هەموو ناکوردێک بەسەر کوردستاندا بەکارێکی ناشەرعی ئەزانێ " . کاژیکنامە ل ١٨ .
(٢٩) ـ حیزبی سۆسیالیستی کوردستانی عێراق: حزبی شۆڕشگێر ل ٥ـ ٦.

(٣٠) ـ تەماشای ووتاری : " ئامانجەکانی کاژیک وشێوەی هێنانەدی ئەو ئامانجانە " بکە کەلە تشرینی دووەمی ١٩٦١دا لەلایەن بەڕێوەبەرێتــــیی کاژیکەوە بڵاوکراوەتەوە ، ولە ژمارە (٥)ی رۆژنامەی " بانگی کاژیک "دا جارێکی دی چاپکراوەتەوە کەلە ١٠ی ئۆکتۆبەری ١٩٦٨دا دەرچووە ـ هەروەها تەماشای ووتاری " چۆن هاوبیریک بۆ کاژیک وەدەست ئەهێنیت "نووسینی رەسووڵ بکە کانوونی دووەمی ١٩٦٢، چاپی دووەمین ـ چاپی ئەوروپــــا ٢٥٨٠ی کوردی و١٩٦٨ ی فەرەنگی .

(٣١) ـ جمال نبز : حول المشكلة الكردية . من منشورات " الاتحـــاد القومى للطلبة الاكراد فى اوروبا " (نوكسە) ٢٥٨٠ك/١٩٦٩م ،ص١٤٠ .

(32) Jemal Nebez: Der Kurdische Furst Mir Muhammad-i Rawandizi genannt Mir-i Kora im Spiegel der Morgenlandischen und Abendländischen Zeugnisse, ein Beitrag zur kurdischen Geschichte,Hamburg 1970, S . 110

(٣٣) ـ جمال نبز : حول المشكلة الكردية ، سەرچاوەی پیشوو ل ٤٢

(٣٤) ـ تەماشای رۆژنامەی "المنار"ی بەغدادی بکە ، ژمارەی رۆژی١٢/١١/ ١٩٦٦

(٣٥) ـ تەماشای ئەم سەرچاوەیەی خوارەوەبکە :

Lexikon zur Soziologie, herausgegeben von u.a.W.Fuchs ,2. verbesserte und erweiterte Auflage, Westdeutscher Verlag 1978,S.520 .

(٣٦) ـ تەماشای ئەم سەرچاوەیەی خوارەوەبکە :

Mackesnovon Hollander: Universal Wörter& Fremdwörterbuch XENOS Verlagsgesellschaft,Hamburg 1983,S. 747.

(٣٧) ـ کاژیکنامە ، فەلسەفەی کاژیک لەچەند دێڕێکدا . لەناوەڕاســـتی

تەمووزی ١٩٦١ دا بۆیەکەمین جار بلاّوکراوەتەوە ، ل ٩ – ١٠ .
(٣٨) – تەماشای " من خطاب صدام حسین فی التجمع الجماهیری فی منطقة قشقولی بمحافظة السلیمانیة بتأریخ ١٩٧٩/٣/٢١ "بکە لە" مجلة الحکم الذاتی "دا ، العدد ، السنة الرابعة ١٩٧٩،ص .تەرجەمەی کوردی ئەو برگەیەی قسەکەی صدام لە ل ٤٠ی ئەم گۆڤارەدایە .
(٣٩) – تەماشای : رۆژنامەی " النور " ژمارە (٨) ، ١٩٦٨/١٠/٢٠ بکە .
(٤٠) – تەماشای رۆژنامەی " هاوکاری " ، بلاّوکراوەی " دەزگای رۆشنبیری وبلاّو کردنەوەی کوردی " ،ژمارە (٧٠٠) ، پێنج شەممە ١٩٨٣/٨/١٨ ،ل١بکە .
(٤١) – تەماشای : " بین کاژیک والبارزانی " – سلسلة الوثائق الکاژیکیة باللغة العربیة – طبع من قبل فرع کاژیک فی اوروبا ،٢٥٨١ کردی /١٩٦٩ میلادی ، ص ١٧ ، بکە .

Binkey Çapemenîy Azad-Siwéd

SOKSE

BOX 4019

16304 SPÅNGA

SWEDEN

Postgirot

702316-1 STOCKHOLM

Jemal Nebez

DOZÎ NASYONALÎ KURD

OTONOMI, Ya KURDISTANÊKÎ SERBEXO, Ya BIRYARÎ ÇARENÛS LE AZADÎ DA W BO AZADÎ

Wutarêkî Semînarîye
Le rojî Şemmey 11.5.1985 da le Stokholm
Le Kobûneweyekî Kurde awarekanî danîştûy
Siwêd da xwêndrayewe

Bilawvkirawey Rêkxirawî Xwêndkranaî Sosyalîstî Kurd
Le Evrûpa (SOKSE), 2797 / 1985
BINKEY ÇAPEMENÎY AZAD LE SIWÊD